

I BOG JE ZAPLAKAO NAD BOSNOM

od Momira Krsmanovica

Istorijsko-dokumentarni roman, simboličnog naziva "I Bog je zaplakao nad Bosnom", poput predhodnih, romana Momira Krsmanovića je uzbudljivo svedočanstvo o trećem genocidu (1992-96.) koji su isti neprijatelji izvršili nad srpskim narodom u ovom veku. Momir Krsmanovic, autor romana "I Bog je zaplakao nad Bosnom", napisao je jos jedan roman o stradanju Srba od muslimanske ruke (u Drugom svetskom ratu)...roman se zove "Tece krvava Drina"!

I VIŠEGRAD

... Bosna je odvajkada bila turska — reče Hasan i zarumene se u licu kao da ga je neko od prisutnih ošamario. Gosti se pogledaše, smrkose čela i prestadoše jesti. Sve se za trenutak utiša, kao da je kuća prazna.

— Nemojmo, ljudi, razgovarati o politici. Danas je moje veselje, proslavljam krsnu slavu i svi ste mi dragi gosti — progovori domaćin, nastojeći da razbije mučno ćutanje.

— Izgleda da ja ovdje nijesam dobrodošo — reče Hasan i podiže se s klupe.

— Ma kako nijesi, bolan ne bio? Šta ti bi? — povika domaćica i rukama mu pritisnu ramena da sedne.

— Pusti me. Naš Kuran mora ući i u srpske kuće — reče Hasan, odgurnu domaćicu i pođe prema vratima.

Branko preblede, pođe za njim da ga isprati i zastade na pragu.

Hasan Šabanija izvadi pištolj iza pojasa i ispali Branku četiri metka u stomak. Potom pobeže u svoje selo Gornje Brštanice.

Četrnaestogodišnja Daliborka Stefanović vraćala se uveče iz škole kući. Sa ulice pred svojom kapijom presrete je Kemal Sadiković. Dograbi devojčicu za ruku i uvuče je u svoje dvorište, ne obazirući se na njeno vrištanje.

Dograbi je snažnim rukama i unese u sobu. Položi je na kauč i pritisnu joj ruke.

— Šta vrištiš, bona? Neću te zaklati — reče joj, pa je opkorači preko stomaka i pritiskuje kolenima da se ne pomera.

Devojčica, jecajući, podiže glavu i pokuša da ujede. Njegove ruke joj grubo rastrgoše bluzu i svukoše suknju.

— Pusti me,пусти me! — uzvikuje devojčica kroz jecaje, pokušavajući da se izmigolji ispod Kemala, ali on prodre u nju i izazva joj bolan krik.

— Samo ti kukaj, vlahinjo. Treba da osjetiš kako je kada Turčin Srpkinja uzima nevinost prije nego što se uda za Srbina, ko što su činile age za vrijeme nji'ove vladavine — govori joj, dahćući.

Devojčica bolno zajeca i skupi noge niz koje je tekla krv u tankim mlazevima. Kemal joj dobaci peškir da se obriše.

— 'Ajde, vlahinjo, nemoj da cmizdriš. Obuci se i idi kući.

Posmatra je iskosa kako se, kao izlomljena, s mukom podiže. Ona obuče pocepanu bluzu, presavi je i uvuče u suknju. Obu cipele i tromo pođe preko sobe prema izlazu. Njeno jecanje, pod bledim svetiljkama u prvom mraku, niko nije čuo, kao da ga je Drina odnosila sa sobom, sve dok ne stiže do vrata oditeljske kuće, pred kojima njeno jecanje pređe u kukanje.

Vest da je tridesetčetvorogodišnji musliman Kemal Sadiković silovao četrnaestogodišnju Srpkinja Daliborku Stefanović munjevito se pronese gradom.

**** Srbi se uzbuniše i zatvoriše svoju decu u kuće. Uveče se na ulicama nisu mogli videti nijedna srpska devojka ni mladić — Aman, br'te, ovo nije dobro. To samo šejtani čine — govorili su poneki stari muslimani, osećajući da će ih Alija i njegova stranka uvesti u rat sa Srbima.*

Uveče muslimani izlaze na korzo, šetaju obalom, pored Drine, sede na klupama u parkovima i osmatraju zvezde i mesec, na kome se, prema njihovom verovanju, nalazi Alah.

— Ne valja ovo, Ibro, što se čini — razgovaraju dva starca na klupi pored reke. Gledaju kako bistra voda plicaka kupa kamenove. Omer se okrenu prema Ibru, nasloni ruke na štap, spusti bradu na ruke i, kašljucajući,

tiho reče:

— Ranije se nije ovako činilo. Ni kada su age vladale Srbima, ni kada je Franjo Josip' vlado.

— Ovo će izaći na zlo i po naš narod — dodade Ibro.

— 'Oće, vala.

— Pravo da ti kažem, meni je ratova dosta.

— Jes, vala. Ma, brine me ova mladež. Sve poludjelo za Alijom. 'Oće ovdje, u Bosni, da stvaraju tursku državu.

— Nikad mi ne možemo sami vladati Bosnom. — I ja to kažem mojima, a oni 'oće da me satru, pašćad jedna.

— Više niko ne poštuje savjete staraca, Omere. Šetajući obalom, Avdija Šabanović zastade ispred staraca i pozdravi ih.

— Selam alejkum, efendije.

— Alejkum selam, Avdijo — odgovoriše mu starci.

— Pođite sa nama na igbal kod predsjednika opštine Cocalića, da proslavimo izbacivanje Srba iz vlasti.

— Vala, mi smo svoje izigbalili — odgovori mu Omer.

— Bojim se da ta vaša vlast brzo ne oteče niz Drinu — reče mu Ibro.

— Ih, al' ste ođuturumili. Spremajte se skoroj posjeti Alahu — ljutito reče Avdija i produži obalom prema centru grada.

' Franjo Josip (Rgapg JoveG, 1813-1916), austrijski car, hrvatsko-ugarski kralj i car Austrougarske monarhije. Starci gledaju za njim i odmahuju glavama.

— Sve što se silom čini nije dobro — govori Omer tiho, gledajući za Avdijom.

— Ovo što čini Alija Izetbegović u Sarajevu nije po Alahovoj volji — izgovori Ibro i duboko uzdahnu.

Srbi u Višegradu počеше da se okupljaju radi organizovanja odbrane. Traže od predsjednika kriznog štaba Branimira Savovića oružje. Obraćaju se predsjedniku Srpske demokratske stranke Dragu Gavriloviću i zahtevaju da formiraju oružane grupe za odbranu porodica.

Prvo veliko okupljanje u srpskom naselju Mezalin desi se pred kafanom Milana Krsmanovića. Nekoliko stotina Srba okupi se u znak protesta protiv samovolje muslimana i bezakonja u gradu.

— Mi ovo više ne možemo trpeti, braćo Srbi! — odjeknu glas Branimira Savovića. — Siluju nam djevojčice, ubijaju domaćine na slavama, prebijaju mladiće, istjeruju nas iz fabrika, presreću autobuse i automobile, cijepaju srpske zastave, ruše spomenike, postavljaju barikade vojsci. Dok se Srbi sklanjaju u mišje rupe, oni se sve više i više naoružavaju, stvaraju islamsku vojsku da nas pokolju! Pa šta to treba da znači, braćo Srbi?

— 'Oćemo oružje, Brane! 'Oćemo oružje, da šćeramo Murata i njegovu tursku bandu u Drinu! — čuju se uzvici iz mase naroda.

— 'Oćemo oružje!

— Dajte nam oružje, braćo! Svi ćemo krenuti u odbranu djece i žena!

— 'Oće sami da vladaju, 'oće svoju državu, mater im jebem tursku!

— Eno im turske države u Turskoj, tamo je čist islam, pa neka se sele njima! — U guje su džarnuli! Nek znaju oni ko su Srbi!

— Ovog puta nećemo ići mirno pred usgaškim žandarima na klanje, ko što smo išli 1941. godine!

— Prenesi, Brane, Radovanu Karadžiću da su svi Srbi u Bosni i Hercegovini pod njegovom zastavom za odbranu srpskog naroda od genocida!

Smirite se, ljudi! — uzviknu Branimir Savović. — Mi sjutra idemo u Sarajevo Karadžiću, da ga obavjestimo šta sve muslimani rade u Višegradu, da mu prenesemo vaše želje i odlučnost. Budite strpljivi i sačekajte da donesemo uputstva iz Srpske demokratske stranke. Onda ćemo preduzeti mjere za samoodbranu. A sada se razidite, braćo Srbi, i čuvajte svoju djecu. Ne dajte im da prolaze kroz muslimanske kasabe.

Sutradan, kad prvi petlovi zapevaše oko grada, Branimir Savović sam ode svojim kolima u Sarajevo. Dođe u Predsedništvo Bosne i Hercegovine i zatraži da ga hitno primi Radovan Karadžić, potpredsjednik Predsedništva Bosne i Hercegovine.

Uvedoše ga u Karadžićev kabinet. Doktor Radovan Karadžić mu pruži ruku i pozdravi se, pa mu pokaza da sedne u fotelju i sam sede pored njega.

— Pa, sokole, šta je to tako hitno? Šta se događa u Višegradu na Drini? — upita ga.

— Gospodine predsjedniče, kod ias je zlo da veće ne može biti, ako izuzmemo ratno stanje — reče Savović i

ispriča šta se događalo u Višegradu tokom poslednje dve godine.

Karadžić ga pažljivo sluša, mršti se, penkalom zapisuje u blok Savovićeve iskaze i duboko uzdiše. Kad je Savović završio, on se zagleda u njega i reče:

— Ti ćeš od sada da vodiš srpsku politiku u Višegradu. Preuzmi rukovođenje Srpskom demokratskom strankom i kriznim štabom. Jesi li za rakiju?

— Može jedna čašica.

— Ja ću o svemu ovome obavestiti Aliju Izetbegovića. A tebi dajem zadatak da hitno nabaviš oružje i naoružáš srpski narod u gradu i po selima. Formirajte jedinice za samoodbranu da vam ne bi poklali narod. Ja ovdje, u sjedištu naše stranke, dobijam sve informacije i znam da su se muslimani već naoružali i da se spremaju za rat protiv Srba. Naoružavaju se preko HVO' iz Hrvatske, Njemačke, Irana, pa čak i iz Amerike. Turska im daje veliku pomoć, a u Bosnu su stigli mudžahedini iz Pakistana, Avganistana, Turske i Irana, specijalci, dobro naoružani. Biće velikih stradanja ako se zarati. Još uvijek se nadam da do rata neće doći, ali ne smijemo čekati skrštenih ruku da nam pokolju narod.

— Preko svog čovjeka koji radi u vojnom odseku, oni su nam pokrali sva vojna dokumenta — reče Savović, pogleda u Karadžića, pa nastavi: — U vojnom odseku smo imali spiskove formacija teritorijalne odbrane.

— Kod vas je baš kaos — reče mu Karadžić. — Kako ste se tako opustili?

— Smatrali smo da to sve radi neuračunljivi Murat Šabanović, ali sad smo sigurni da iza njega stoje opštinske vlasti, predvođene Alijinom strankom. Naoružali su se i osilili. Alija je dva puta dolazio u Višegrad i tajno razgovarao sa Fikretom Cocalićem i Avdijom Šabanovićem.

— Ni mi ovdje u Skupštini Bosne i Hercegovine ne možemo ništa da učinimo. Naši su delegati u manjini, a njihovi su svi veoma ekstremni. Ni o jednom pitanju ne možemo da se dogovorimo. Nećemo dati da nas slome, i pored svih njihovih islamskih saveznika, Zapadne Evrope i Amerike — reče Karadžić, i zatvori aktin-tašnu na stolu ispred sebe.

— Hvala vam na prijemu i povjerenju, gospodine predsjedniče. Oprostite što sam vas zadržao. O svemu ću vas izvještavati i tražiću uputstva za dalje delovanje.

— Srećan ti put, Savoviću. Pozovi me telefonom ako ti nešto zatreba — reče mu Karadžić i ustale.

Predsednik Srpske demokratske stranke i komandant kriznog štaba u Višegradu, Branimir Savović, sa iskustvom sekretara za privredu i finansije opštine, inspektora Službe društvenog knjigovodstva i direktora Uprave prihoda, uspešno se nosio s muslimanima u opštinskoj vlasti. Jednog dana pozva telefonom Fikreta Cocalića i saopšti mu da će pokrenuti Srbe u gradu i okolnim selima ako ne prihvati zajednički dogovor o uvođenju reda u gradu.

Kad ga je Radovan Karadžić obavestio o razgovoru s Branimirom Savovićem, Alija Izetbegović se zabrinu. Osećajući da će oružani sukob prerano izbiti, pozva čeličke opštine i vođe Srpske demokratske stranke iz Višegrada da dođu kod njega u Predsedništvo na dogovor.

Branimir Savović povede Dragu Gavrilovića i Slobodana Klipu u Sarajevo. Zajedno s Radovanom Karadžićem odoše u kabinet predsednika Predsedništva Bospe i Hercegovine. Tamo zatekoše Fikreta Cocalića, Omera Brankovića i Esada Obranovića.

Alija prekide razgovor s Cocalićem, ustade iz fotelje i pođe u susret delegaciji višegradskih Srba. Rukova se s Karadžićem i trojicom srpskih predstavnika.

— Vi ste Branimir Savović — reče, lukavo se osmehujući kao da se poznaju godinama - Pokaza mu rukom da sedne za sto za kojim se održava sednica i, sedajući do njega, reče: — Uvijek je u starom Gradu Višegradu sve bilo u redu. Kakvih ima problema, šta je to tamo?

— Gospodine predsjedniče, mi sa njima više ne možemo — odgovori mu Savović.

Alija namršti čelo, pa kao da ga Savovićeve reči ošamariše, pocrvene i reče:

— Kako ne možete? Zbog čega?

— Mi smo do sada deset puta potpisali dogovor o zajedničkom življenju, a oni se nijednog dogovora nisu pridržavali. Mi im, jednostavno, više ne vjerujemo. Ni naš narod, ni mi, više vam ne vjerujemo - Sinoć je mogla da se desi katasgrofa. Naš narod je bio spreman da sve muslimane stjera sa desne obale Drine na lijevu.

Alija Izetbegović pogleda u Radovana Karadžića, potom u Branimira Savovića, počuta nekoliko trenutaka, a

onda se okrete Fikretu Cocaliću i upita ga:

— Je li tačno što ovaj vaš sugrađanin reče? Fikret Cocalić pognu glavu, ne usuđuje se da pogleda u Aliju, i promuklo odgovori:

— Tačno je, gospodine predsjedniče. Mi ne možemo ništa da učinimo. To čine Avdija i Murat Šabanović.

— Pa ko su oni da ih ne možeš kao predsjednik opštine spriječiti? Jesam li vam izdao instrukcije šta treba Stranka demokratskih akcija da čini, kako treba da se ponašate sa Srbima — govori ljutito.

Odjednom, kao da mu u mislima sevnu opomena, stiša glas i pogleda u Radovana Karadžića.

— Vi pozovite u Višegradu svoje, ja ću svoje, i naredićemo im da se sastanu u ošitini i da srede međusobne odnose - reče i ustade sa stolice Brane Savović priđe Karadžiću i tiho mu reče:

— Gospodine predsjedniče, Alija nas potcenjuje, nastoji podmuklo da nas obmane. Nije još kucnuo čas da udari na Srbe. Pravi se da ne poznaje Avdiju Šabanovića, a prošli put sam vam rekao da je dva puta tajno dolazio u Višegrad i noćio u njegovoj kući. Čuvajte se Alije ko guje.

Pozdravi se s Karadžićem i sa svojom grupom ode za Višegrad.

Mučnina i strah uvukoše se u srpske kuće po Bosni i Hercegovini. Islamska Straika demokratskih akcija Alije Izetbegovića pojača teror nad Srbima.

Umesto da održe sastanak sa Srbima i dogovore se o podeli vlasti u višegradskoj opštini, Fikret Cocalić i Avdija Šabanović narediše Ramizu Vazdi i Muratu Šabanoviću da postave barikade po gradu i oko grada.

U prvi mrak zaustaviše u Novoj mahali, kod Rzavskog mosta, putničko vozilo Milorada Joksimovića.

— Izlazi, pička ti materina srpska! — viknu Murat Šabanović, uperi mitraljez u vozilo i zakoluta očima na Milorada.

Bled, Milorad izade iz vozila i nemo stade pred grupu naoružanih muslimana.

— Gdje si bio? Odakle ideš? — ispituje ga Muratov brat Avdija, unosi mu se u lice i koluta zakrvavljenim očima. — Udrite ga! — viknu i izmače se da ga neko od njegovih ne zakači kundakom.

Mladić iz Muratove grupe "Zelenih beretki" Enes Čuprija udari Milorada kundakom po glavi. Bol ga natera da jaukne. Krv mu poteče iz kose. Naglo se okrenu, rukom gurnu Ramiza Vazdu i potrča prema obali Rzava.

— Drž'te ga! — viknu Avdija, mašući rukama i frkćući kroz nos.

Murat potrča za Miloradom, stiže ga i uhvati za jaknu. Milorad se istrže i raskopčana jakna ostade u Muratovim rukama. Skoči s podzida i potrča desnom obalom Rzava prema ušću u Drinu. Iza njegovih leđa odjeknu eksplozija bombe.

— Je l' ga to pustiste da vam utekne, Alah vas sabio u zemlju?! — viknu Avdija ljutito. Gleda u Miloradovu jaknu u bratovljevim rukama i mršti obrve. — Pokazaću ja Brani Savoviću kako se razgovara s Alijom Izetbegovićem, mater mu srpsku jebem! Pašće jedno!

Zapadno od Rzavskog mosta, kraj stare kamene ćuprije, ispred gimnazije, odjeknuše rafali iz automata.

Iz srpskog naselja, od crkve ispod Bikavca, nalete na barikadu kamionom Mišo Joksimović i punom brzinom uđe na ćupriju. Rafali izrešetaše karoseriju i kabinu, ali kugle ne pogodiše vozača. Uz škripu točkova, pređe na lsvu obalu i doveze kamion na parkiralište fabrike "Terpentin".

Dobivši od Alije Izetbegovića istrukcije i znajući da je razgovor u Sarajevu za Srbe bio uzaludan, Fikret Cocalić poče pripremati muslimane za pokolj Srba.

Branimir Savović povede profesora Ristu Perišića i šumara Miloja Joksimovića u Bajinu Baštu, svom prijatelju Miloju Saviću. U Milojevoj nadležnosti nalazilo se celokupno naoružanje opštinske jedinice teritorijalne odbrane Bajine Bašte. Upoznaše ga s teškim stanjem srpskog naroda u Višegradu i zatraži oružje. Zbog starog prijateljstva i želje da pomogne braći, Miloje iznese iz magacina sto dvadeset cevi automata, mitraljeza, minobacača i zolja, veliku količinu municije i bombi, i pet radio stanica "rupovki". Oružje dovezoše u Zaovine, selo na granici s Bosnom. U mrkloj noći, oružje smestiše na štalu Milutina Rajakovića.

Bojeći se da muslimani ne otkriju jedini put za prenošenje oružja iz Srbije u Bosnu, koji vodi iznad muslimanskog sela Kuke, Miloje Joksimović zamoli Milutina Rajakovića, Acu Karaklića, Miloša Karaklića, Dragišu Nikolića i Dragišu Jokića da na konjima prsnesu oružje preko granice do njegove kuće, koja se nalazi u brdu iznad Malog Gostilja, u pravcu srpske granice. Malo Gostilje je muslimansko selo sa osamdeset kuća, iznad kojeg se nalazi samo pet srpskih kuća.

Noću, naoružani automatima, prenesoše preko granice naoružanje i radio stanice.

— *Hvala vam, braćo Ovo vam srpski narod nikad neće zaboraviti* — govori Miloje i briše znoj od uzbuđenja i straha, srećan što su toliko naoružanje preneli preko granice neopaženi. — *Požurite, vratite se dok se magla nije digla* — reče Milutinu Rajakoviću i pruži mu flašu rakije. — *Ponesite da se uz put okrepite. Isprati ih do šume iznad sela kroz koju zamakoše na konjima.*

Sutradan Miloje Joksimović napuni prtljažnik svog automobila oružjem i stavi tri radio stanice, pa krenu kroz muslimansko selo Malo Gostilje u Višegrad. Pred ulazom u grad, u Kosovu Polju, okrenu kamion prema Omaru i dođe pred kuću Stanka Pecikoze.

— *Pomoz' Bog, Stanko!* — viknu izlazeći iz kola.

— *Donio sam ti skupocjenu robu.*

Stanko priđe Miloju, pozdravi ga i pogleda u prtljažnik. Kad vide oružje raširiše mu se zenice, osmehnu se i zagrlili Miloja.

— *Ruke ti se pozlatile, momče* — tiho reče. — *Blagoslovio te Bog. Uđi unazad u garažu.*

Postaviše daske na beton i istovariše oružje.

— *Jesi li uz oružje dobio i municiju?* — upita.

— *Jesam. Ostatak oružja i municiju dovešću "tamićem" sutra. Moram postaviti arnjeve i dobro uvezati ceradu.*

— *Pazi da ne primete Turci.*

- Spasava me što uvijek povezem iz Malog Gostilja nekog od njihovih u Višegrad. Kad vide svoje u vozilu ne pretresaju me na barikadama.

— *Čuvaj se, da im naše oružje ne padne u ruke.*

— *Ako me otkriju i pojure, ja ću kamionom bježati do tvoje kuće, a ti postavi mitraljez, pa kome opanci, kome obojci* — našali se i dodade: — *Moli se Bogu da mi bude u pomoći. U zdravlje do sutra!*

Sutradan Miloje Joksimović napuni "tamić" oružjem i municijom, uveza čvrsto ceradu i pođe u Višegrad.

Uz put sustiže komšiju Ibrahima Čaku i poznatog ustašu Hameda Aljića, sa zelenom beretkom na glavi. Hamid diže ruku i Miloje zaustavi kamion.

— *Povezi nas do Višegrada* — reče Čako i priđe "tamiću".

— *Uđite u kabinu* — otvori im Miloje vrata.

Muslimani sedoše do njega i on nastavi put. Na prilazu Sasama ugleda trojicu milicionera muslimana i jednog Srbina.

Zaustaviše ga. Milicioner Huso Kurspahić priđe "tamiću" i pogleda u kabinu.

Pored puta su stajali milicioneri Sirvan Kustura i Hodžić. Sa strane, vozilo je posmatrao milicioner Vaso Milunović, Srbini.

— *Vršimo saobraćajnu kontrolu, Miloje. Pokaži dokumenta* — reče mu Kurspahić.

— *Nema problema* — odgovori Miloje, izvadi iz novčanika vozačku i saobraćajnu dozvolu i pruži mu.

Huso spazi u kabini Hameda Aljića.

— *Merhaba, Hamede. Gdje si se to uputio?* — upita i pruži mu ruku kroz prozor.

— *Vala, idem na igbal sa "Zelenim beretkama"* — reče Hamed smešeći se.

— *E, kad te vlah đabe vozi, nek ti je sretan igbal* — reče i vrati Miloju dokumenta.

— *Možeš proći* — dodade i odmače se od kamiona.

Miloje Joksimović odahnu. Ne svrati u Kosovo Polje Stanku Pecikozi, već produži do novog mosta u Višegradu.

— *Drage komšije, ja sam vas dovezao lo grada. Pošao sam u Banju, ali sam radi vas produžio, da ne pješačite.*

— *Fala, Miloje* - reče Ibrahim, otvori vrata i povuče za sobom Hameda.

— *Ajde, izlazi!* — viknu.

Miloje zalupi vrata, okrenu kamion i ode u Kosovo Polje. Pred kućom Stanka Pecikoze za stolom zateče Branu Savovića, Krstu Papića, Dobru Ninkovića, Ristu Perišića i Dragu Gavrilovića.

— *Privezi kamion do garažnih vrata* — reče mu Stanko.

Članovi Odbora Srpske demokratske stranke uđoše u garažu. Miloje odšnira ceradu na zadnjem delu karoserije i pope se na kamion. Stankov sin Mirko pope se na karoseriju i stade s Milojem dodavati oružje ocu, Dragu, Risti, Krstu... Poređaše oružje i municiju na daske i stadoše ga razgledati.

Miloje u uglu garaže ugleda "tomsone" poređane pored oružja koji je prethodnog dana dovezao.

— Gle, odakle vam ovo? — začudi se.

— Dovezli nam Risto i Žika Savić iz Foče - odgovori mu Stanko.

— Ovo se mora što prije rasturiti na punktove - progovori Branimir Savović. — Ja sam napisao zabelešku koliko će kome oružja da se dostavi. — Otvori blok i stade da čita: - Dvije trećine od svih vrsta oružja i jednu radio stanicu preuzeće Krsto Papić za župski bataljon. Dvadeset kalašnjikova i pet mitraljeza podeliti poverljivim aktivistima u gradu, a ostatak oružja dostaviti Miladinu Milićeviću, komandantu dobrunskog bataljona. Za podelu oružja građanima u Višegradu odgovorni su Drago Gavrilović i Risto Perišić. Jednu radio stanicu dostaviti dobrunskom bataljonu, jednu će zadržati Miloje Joksimović u Malom Gostilju, jednu dati Nikoli Pecikozi na Omar, i jednu dostaviti Markovićima — kočarimskoj četi. Radio stanica župskog bataljona biće "Vardar I",

Duška Božića u Blacama "Vardar 2", Milojeva "Zmaj", kočarimska "Tara 2", dobrunska "Tara 5", a moja će, u Kriznom štabu, biti "Tara 31". Uspostavio sam vezu, braćo, sa Milojem Andrićem u Bajinoj Bašti. Isporučiče nam još oružja vodenim putem, uz jezero. I nije samo to, braćo. Bog i sveta Bogorodica nam pomažu. Iz Užica, preko Mokre Gore, krenulo je osam stotina cijevi sa "pragama" i trocjevcima. Potpuno ćemo naoružati bataljone u Župi, Dobrunu, Drinskom i čete po selima na lijevoj obali Drine.

— Hvala Bogu! — uzviknu Krsto Papić.

— Kako ćemo toliko oružje prevesti iz Mokre Gore neprimećeni od Turaka? — upita Mirko.

Branimir Savović se osmehnu i potapša ga po ramenu.

— I u tome nam je sreća naklonjena — reče. — U Mokroj Gori imamo srpskog sokola Rašu Filipovića.

S njim sam uspostavio radio vezu. On će nam "pragama" doturiti oružje, municiju, minobacače i trocjevce, i to uz Kršanje na Stolac. Angažovaće svojih desetak ljudi za prebacivanje oružja. Iz Stoca ćemo organizovati dostavljanje oružja na punktove. Svi pripadnici formacijskih jedinica držaće oružje u svojim stanovima i kućama. Tako će ljudi, u slučaju potrebe, biti spremni za borbu.

U Višegradu narod iščeze sa ulica. Svetla se pogasiše. Samo su svetleće kugle iz mitraljeza, iznad džamije kraj Rzvskog mosta, povremeno parale noć u pravcu srpskog naselja Meزالin.

Saznanje da su i Srbi počeli da se naoružavaju unese pometnju među muslimanske građane. Više se niko nije osećao bezbednim na ulici. I Srbi i muslimani, iskusivši zla Drugog svetskog rata, sklanjali su se u kuće.

Želeći da ukloni Srbina Dragana Tomića s dužnosti komandira višegradske milicije i da na njegovo mesto postavi Avdiju Šabanovića, Ševal Murtić, načelnik javne bezbednosti, uputi grupu specijalaca u kojoj su bili: Murat Šabanović, Tajib i Azem Dervišević, Ibrahim Bosna, Refa Mušević, Nermin Šišić i Ramiz Vajda, da opkole stanicu milicije. Rastrčaše se po kasabi i izvedoše iz kuća nekoliko stotina muslimana, dovedoše ih do zgrade stanice milicije i blokiraše ulaz.

Razlegoše se povici:

— Srbi, napolje iz milicije!

Dragan Tomić pogleda kroz prozor svoje kancelarije i vide kamion parkiran pred magacinom u kome su se nalazili oprema, oružje i municija za miliciju. Vide kako Enver Džaferović otključa magacin i kako desetak mladića, muslimana, zajedno s milicionerom Hajrom Hanićem, počеше da utovaruju sanduke s municijom i oružjem u kamion.

— Vidi, Milane, šta se događa. Načelnik Ševal naoružava "Zelene beretke" našim oružjem — reče Tomić, pa priđe čiviluku i uze opasač s pištoljem.

— A pogledaj ti kroz ovaj prozor, sa ulice. Slušaj ove povike.

Tomić priđe prozoru i pogleda.

— Pobjite srpske milicionere! — odjekuju uzvici iz mase naroda.

— Koljite ih!

— Naćerajte ih u Drinu!

Dragan Tomić pogleda uplašeno u Milana Josipovića.

— Brano, boga ti ljubim, Turci opkolili zgradu milicije, 'oće da pobiju srpske milicioiere! — viknu Drago Gavrilović utrčavši u stan Branimira Savovića.

— Uh, sunce im jarko' - viknu Branimir i uhvati se za glavu. — Kažeš, okupili se Turci oko stanice milicije? E,

sad će se i naši okupiti. Zaboravili su ko su Srbi i šta su sve u stanju da učine.

Priđe telefonu i pozva Marka Markovića na Kočarimu.

— Alo, Marko! — viče u slušalicu. — Pokupi svo muškinje od petnaest do šezdeset godina i sa oružjem što pre siđite u Višegrad. Turci su opkolili stanicu milicije, hoće da pobiju srpske milicajce.

Potom pozva Sjemeć, Kopito, Gornju Lijesku i Donju Lijesku i naredi da što pre siđu u grad. Spusti slušalicu i priđe Dragu Gavriloviću:

— Nađi Ristu Perišića i Dobru Ninkovića, pa odmah obavestite Srbe po čaršiji da svi dođu na Mezalin, pred kafanu Milana Krsmanovića.

Pred mrak, na Mezalinu se okupi nekoliko stotina Srba. Branimir Savović uđe u kafanu i pozva telefonom Fikreta Cocalića.

— Jesi li to ti, Fikrete? Krenuo si džihad protiv Srba, je li? — viče u slušalicu, škripi zubima i preti mu: — Izadi malo i pogledaj. Od Sjemeća i Kočarima do Višegrada sišli su Srbi na Mezalin. Kočarimski sokolovi, Markovići, su sa njima. Sjemeć je vaskrsnuo Radomira Neškovića. Svi su naoružani. Ako mi za pola sata ne dođu na Mezalin zatočeni srpski milicioneri, biće krvi do kolena. To ti je moj ultimatum. Ja sa srpskim borcima čekam kod česme na prvoj liniji! — viknu i tresnu slušalicu na ležište telefona.

I Radomir Nešković, legendarni komandant četničke rogatičke brigade u Drugom svetskom ratu Među muslimanima u opštini i u stanici milicije nastade uzbuna. Po gradu se munjevito pronese vest da je velika grupa Srba iz sela došla u grad da oslobodi zatočene milicionere.

— Alaha mi, pobiće nas — govore muslimanke jedna drugoj, utrčavaju u kuće i preplašeno uzvikuju:

— Kažu da ih ima 'iljadu... Sve bradati četnici.

— Naši su se mnogo osilili...

— Meho, Merima, ulazite u kuću, brzo! — dozivaju decu sa ulice.

U kuću Avdije Šabanovića utrča žena Fikreta Cocalića.

— Joj, Avdinice, u čaršiju sišli Sjemećani i Kočarimci, ljute guje, pas im mater jebo. Po kasabi se priča da im je iz Srbije došo u pomoć Šešelj sa svojim četnicima.

— Joj, šta reće, bona ne bila?

— Kažu i da je nekakav Arkan napo Bijeljину, onaj što je išćero iz Vukovara hrvatske zenge.

— Joj, sva se naježih.

— Jeste, Alaha mi. Mog Fikreta nazvo telefonom Brano Savović i dao mu pola sata rok da oslobodi zatvorene srpske milicajce. Fikret naredio da ih odma' puste. Da si ga vidjela kako se uplašio, moja kono. Sav prebljedio ko da ga je smrt spopala.

— Taj prokleti Brano, pašće srpsko, trebalo ga je odavno ubiti.

— Moj Fikret je sazvo u opštini Krizni štab. Ošo je i tvoj Avdija, srela sam ga u putu. 'Oće da proglase mobilizaciju svih muslimana. Djeca će nam nastradati, bona...

Na desnoj obali Drine, nizvodno od Višegrada, u Župi, nalazi se osamnaest muslimanskih sela, iz kojih je mobilisano pet stotina muslimana. Vođa islamske Stranke demokratskih akcija, Fikret Cocalić, rodom iz Štitareva, Esad Ohranović iz Klačnika i Avdija Šabanović iz Velikog Gostilja sproveli su mobilizaciju župskog bataljona i pripremili ga da pritekne u pomoć pri proterivanju Srba iz Višegrada.

Mobilizaciju sprovedoše i u dobrunskim muslimanskim selima, i južno prema Limu u Drinskom.

Na levoj obali Drine, s komandom u Međeđi, formiraše peti muslimanski bataljon. Oružja se prihvaću svi, od dečaka do staraca.

Iz višegradske kasabe nastade panično bežanje srpskog naroda. Jedni vode decu preko Mokre Gore u Užice, drugi preko Rudog u Priboj, treći preko Dubova u Zaovine na Taru.

Levom obalom Drine iz grada se pokrenu i muslimanski narod prema Međeđi i Goraždu.

Iz naselja Dušće kroz čaršiju, u pravcu užičkog drumu, naiđe desetak automobila i jedan kamion. Odjeknu pesma muslimanskih mladića, predvođenih Emirom Dizdarevićem i Zijom Subašićem. Izazovna pesma "O Jelena, curo neljubljena" i šenlučenje iz automata izvedoše muslimanski narod na ulice.

Vozila prođoše kroz grad, prođoše i Dobrun u pravcu Vardišta, i zaustaviše se pred prvim tunelom na magistralnom putu Višegrad—Užice.

Nihad Dizdarević, zvani Buco, Emir Dizdarević i Zijo Subašić povedoše minere kroz tunel. Noseći među sobom sanduk sa eksplozivom, popeše se na tunel iz pravca Vardišta i miniraše ulaz u tunel.

Odjeknu eksplozija, kao da se brda s leve i desne obale Rzava sručiše u reku. Blokovi kamenova sručiše se na drum i zakrčiše prolaz vozilima iz pravca Srbije.

U povratku, pred ulazom u grad, Emir Dizdarević ugleda pripadnike "Zelenih beregki" u uniformama maslinaste boje, kako se penju uz Babin potok da napadnu Srbe s leđa prema naseljima Meزالin i Velji Lug. Šestog aprila 1992. godine, na dan zarušavanja tunela, otpoče u Višegradu oružan sukob između muslimana i Srba.

Kasabom jure milicijska kola u pravcu srpskih naselja. Iz kola odjekuje glas:

"Naređuje se Srbima da odmah predaju oružje i da stupe u vojsku Alije Izetbegovića! Za neodazivanje pozivu sledi smrtna kazna!"

Zastrašeni Srbi koji još nisu napustili svoje kuće krenuše u kolonama preko Šipovice u Jelašce i desnom obalom Drine u Všpegradsku Banju.

Od fabrike "Terpentin", na levoj obali Drine, muslimanski mitraljez dejstvuje po brežuljcima Omara prema kolonama naroda. Vrisak dece i zapomagalje žena pomešaše se sa odjecima mitraljeskih rafala.

Vod srpskih boraca pod komandom Draga Gavrilovića, ojačan sa sedam mitraljeza, štiti s boka odstupačicu nepreglednoj koloni srpskog naroda, praćenoj kišom koja se sruči na Višegrad.

Iz pravca Babinog potoka i Pionirske ulice, od muslimanskog groblja, "Zelene beretke" otvoriše žestoku vatru na srpsko naselje Glavica.

— Okrenite mitraljeze napred prema Turcima! Zarobiće nam zbegove, sateraće narod u Drinu! — viče Drago Gavrilović, priđe mitraljescima i zastade pored Brane Šimšića. — Ti, Brane, pucaj prema Pionirskoj ulici, a vas dvojica, Goluboviću i Gavriloviću, okrenite se prema Babinom potoku. Pucajte po "Zelenim beretkama", vidite kako izviru iza brda!

Odvoji se od njih i potrča minobacačima.

— Gađajte Babin potok po Turcima! — viče iz daljine trčeći prema posadi.

Minobacačke granate zasuše muslimansku borbenu liniju i napad oslabi. Noseći decu na rukama, skoro trčeći, nepregledna kolona srpskog naroda provlači se pored borbene linije, kreću se prema Višegradskoj Banji i prema plani ni Dubovo na granici sa Srbijom.

Iz muslimanskog naselja Vučine, od Pionirske ulice i muslimanskog groblja, otpoče žestok napad na kolonu srpskog naroda.

Mitraljezac Brane Šimšić, zakloljen stenom, neprekidno dejstvuje mitraljezom po muslimanskom položaju, ne dozvoljavajući "Zelenim beretkama" da se približe brisanom prostoru.

Drago Gavrilović pritrča Brani, leže uz njega i osmotri položaj.

— Udri, Brane, udri! Ne daj im oka otvoriti, mater im balijsku jebem! — govori i dodaje mu pune redenike mupicije.

— Bolje bi bilo da si mi donio četuricu rakije — progovori Brane Šimšić, pogleda u komandira i osmehnu se. — Ja sam se skoro istreznio. Daj, donesi rakije da još koga Turčina ubijem.

— Samo ti dejstvuj, Brane, biće i rakije kad odbijemo turski napad. Drži liniju dok ja otrčim u krizni štab Brani Savoviću da pozovem "Kneza" — viknu, dotrča u Štab i stade na rupovki tražiti frekvenciju. Odjednom ču glas Mikija Trifkovića kako poziva preko svoje radio stanice: "Javi se, Knez, Knez, javi se!"

S druge strane ču odgovor Mikijevog brata Vlatka Trifkovića, komandanta kočarimsko-sjemečke čete:

— Ovdje "Knez 2", šta treba?

— "Tara 31", čujem vaše razgovore! — viknu Drago Gavrilović. Oseti da mu na levoj obali Drine, na Donjoj Lijesci, "Tara 2" sumnjičavo prihvati vezu.

— Predstavi se! — viknu Vlatko Trifković.

— Ovdje "Martić" na "Tari 31."

— Je li sa tobom tetak?

— Jeste.

— Daj mi ga da mu čujem glas.

Branimir Savović uze slušalice.

— Ja sam, tetak. Poznaješ li me?

— Poznajem. Šta treba?

Imamo žestok napad iz pravca Stražišta, od Drine i Rzava. Pokrijte to "brovingom", probiće nam položaj, pristići će zbegove, sve će poklati...

— Primljeno, tetak — odgovori mu Vlatko.

Posle desetak minuta "broving" s leve obale Drine, s Donje Lijeske, stade da dejstvuje po muslimanskim položajima na desnoj obali. Unakrsna vatra "tomsona", minobacača i "brovinga" potisnu "Zelene beretke" u grad. Povlačeći se ispred žestoke srpske odbrane, muslimani u Nikitovićima zarobiše dvanaest srpskih boraca i poteraše ih u grad.

U novom napadu, nastojeći da zađu srpskoj odbrani iza leđa preko Bosanske Jagodine, tri stotine dobro naoružanih "Zelenih beretki" pođe iz grada levom obalom Rzava, trasom bivše železničke pruge uskog koloseka.

Muslimansku kolonu vojske primeti dvogledom iz daljine komandir jagodinske čete, dvadesetogodišnji Slađan Simić. Pritrča radio stanici i pozva Krizni štab u Omaru.

Iz kuće Sekule Pecikoze javi se Branimir Savović:

— Ovdje "Tara 31". Šta treba "Tari 6"?

— Velika grupa "Zelenih beretki" dolazi prugom prema tunelu da napadne Dragomilje. Hitno nam pošaljite pomoć u automatskom oružju.

— Poslaću vam zolje i mitraljesce. Javiću prvoj liniji da se sjure do vas pre nego što Turci prođu kroz tunel — reče Savović i prekide vezu. Okrenu se Dragu Gavriloviću i naredi mu:

— Hitno javi prvoj liniji da u Jagodinu kod železničkog mosta strče Vičko Andrić i Nikola Milićević sa zoljama, i Nešo Kovač, Radojica Ristić i Goran Milićević s mitraljezima, da pomognu Slađanu Simiću. Preznojena od tereta oružja i municije, petorka s pomoćnicima mitraljezaca stiže u pomoć jagodinskoj jedinici.

Kada se muslimanska vojska pojavi iz tunela, Slađan Simić priteže zolju uz rame, nanišani, ispali granatu i ona pogodi u grlo tunela. Snažna eksplozija usmrti sedamnaest "Zelenih beretki" i pedeset trojicu rani, među njima i komandanta specijalne jedinice Zija Subašića. Jauci ranjenih odjeknuše iz tunela. Muslimanska vojska pokupi mrtve i ranjene i pobeže nazad u Višegrad.

Povlačeći se prema čaršiji, Huso Kurspahić uze na nišan lovačkim snajperom Miću Indića i rani ga. Lekar Nebojša Moljević pritrča ranjeniku i previ ga. Ponesoše ga u Višegradsku Banju, u poljsku bolnicu srpske odbrane. Na ulazu u hotel mladić izdahnu.

U banjaski hotel, u salu koja može da primi hiljadu ljudi, nagrnuše stotine žena sa decom i starih osoba. Upravnik banjaskog lečilišta Neđo Nikolić prihvata izbeglice i s lekarom Radomirom Vasiljevićem — Rašom odvađa bolesnu decu s majkama i raspoređuje ih po sobama hotela. Umiruje ih, deli im slatkiše i naređuje hotelskom osoblju da u kazanima pripreme čaj i hranu, da ih podele izbeglom narodu. U maloj sali postavljaju stolove i služe grupu po grupu.

Najednom, velika sala uzavre od žagora i jauka. Spiker sarajevskog "Jutela" objavio je na televiziji vest da su muslimanske snage zarobile dvanaestoricu Srba — višegradskih četnika.

Centar veze muslimanske vojske za Župu smešten je u kuću hodže Fikreta Pirića. Vezom rukovodi hodžin sin Osman i prenosi naredbu Alije Izetbegovića o mobilizaciji muslimana. U Župi hodžin sin Osman naređuje preko motorola vođama Alijine stranke po selima opštu mobilizaciju u vojne formacije muslimanskog župskog bataljona.

Fikret Cocalić naredi župskoj jedinici da krene prema Višegradu, da zauzme Višegradsku Banju.

Krizni štab srpskih jedinica znao je da je glavni stub Cocalićeve vojske župski bataljon. Branimir Savović naredi Miloju Joksimoviću da svoju četvu rasporedi po kosi iznad Višegradske Banje, prema Malom Gostilju, četvu Mikana Ilića da smesti na položaj između Velikog Gostilja i Donjeg Dubova, a četvu Stojana Papića od Drine da postavi između Grebena i Haluge, do čete Miloja Joksimovića.

Srpske čete dočekaše župsku muslimansku vojsku i sprečiše njen prodor prema Višegradu.

Na položaju jugoistočno od Višegrada, dobrunski bataljon Miladina Milićevića, s komandom u Granju, rodnom mestu legendarnog četničkog komandanta Leteće višegradske brigade u Drugom svetskom ratu, telohranitelja generala Draže Mihailovića, Budimira Gajića, sukobi se s muslimanskim "Zelenim beretkama" iz Dobruna, kojima su komandovali Nihad Dizdarević, Husein Hajdarević i aktivni major jugoslovenske vojske Kustura.

Kao kad uraganski vetar zakovitla opalo lišće, potomci Gajićeve vojske munjevitom borbom sateraše "Zelene beretke" u Višegrad. Ispred "Zelenih beretki" narod iz muslimanskih sela beži u Višegrad, ostavljajući kuće i stoku srpskoj vojsci.

Na levoj obali Drine, srpski borci, sakupljeni od Ojemeća i Kočarima do Drine, pod komandom Vlatka Trifkovića, sprečavaju prodor "Zelenih beretki" prema srpskim selima.

Muslimanske snage, brojnije i bolje naoružane, ugroziše srpske zbegove. Razmišljajući kako da spase srpski narod od pokolja, Branimir Savović puši cigaretu za cigaretom, hoda po sobi i seče pogledima članove Kriznog štaba. Najedanput mu sinu misao kako da nadmudri Fikreta Cocalića i njegovu islamsku vojsku. Slušajući kako se "Zelene beretke", krećući u napad, oglašavaju povicima: "Đihad, Alahu egber, đihad, Alahu egber", naglo priđe svom ralisti Radu Todoroviću i naredi mu:

— Pozovi "Taru 1" i daj mi slušalicu.

— Alo, "Tara 1", "Tara 1", ovdje "Tara 31", javi se!

— "Tara 1" se javlja. Šta treba?

— Ovdje tetak, primite moju komandu: sve višecijevne raketne minobacače izvucite na položaje i uperite prema Osojnici, Nezucima, Dušću, Crnči, Bikavcu, Bap Polju, Babinom potoku i Glogovi!

— Naređenje primljeno. Gotovo!

— E, tako. Siguran sam da nas muslimanski vezista Fikreta Cocalić prisluškuje, da hvata naše frekvencije, kao i mi njegove — reče Dragu Gavriloviću, pa se okrenu radisti:

— A sada mi pozovi "Taru 5".

— Alo, "Tara 5", "Tara 5", javi se!

— "Tara 5" se javlja. Ko zove?

— Zove "Tara 31", primite naređenje od tetka:

komandant dobrunskog bataljona odmah nek siđe sa srpskom zastavom u Dobrun. Odozgo ide pet stotina Arkanovih četnika, neka ih zaustavi dok vidimo možemo li sa Cocalićem da se dogovorimo. Gotovo!

— Sad mi pozovi "Sjemeć 1" - reče radisti i odahnu, kao da vidi zaprepašćene muslimanske radiste kako beleže njegove naredbe i uručuju ih komandantu Cocaliću.

— "Sjemeć 1" se javlja!

— Primite naredbu "Tara 31". Tetak naređuje da 'Vojvoda Željko Ražnatović, legendarni komandant srpske garde "Vojvoda Stepa Stepanović" u ratu muslimana protiv Srba u Bosni 1992-1996. god.

Šešeljeve četnike stavite u pripravnost da bismo krenuli u kontinuiran napad na grad sa obe strane Drine. Gotovo!

- U ratu ne pobjeđuje samo oružje, draga moja braćo — govori članovima štaba i porodici Stanka Pecikoze. — Ako bude dao Bog i sveta Bogorodica da su nas prisluškivali, a ja sam ubijeđen da hvataju naše frekvencije, jer imaju velikog stručnjaka za radiosisteme Ramiza Suljkića, moje naredbe će izazvati paniku u njihovoj vojsci i u Cocalićevom Kriznom štabu.

Savovićeva pretpostavka se ostvarila.

Radista Ramiz Suljkić u štabu Fikreta Cocalića snimi naredbu štaba srpske višegradske vojske, umnoži je u dve stotine primeraka i razdeli narodu po gradu. Tri primerka kasete odmah posla Aliji Izetbegoviću i televiziji "Jutel" u Sarajevo.

Ne čekajući dnevnik, "Jutel" prekide redovni program i prenese vest da je velika vojska Šešeljevih i Arkanovih četnika stigla iz Srbije s višecijevnim raketnim bacačima da napadne Višegrad i da su rakete uperene na grad.

Vest objavljena na televiziji uspaniči muslimanski narod u čaršiji. Utrčavaju u kuće i jedni drugima dovikuju:

— Fato, bona, čuste li šta pričaju na televiziji? Iz Srbije došo Arkan s vojskom, sve će nas poklati!

— A gdje ćemo, Mejro?

— Bježimo u Goražde, spasavajmo djecu!

— Alaha mi, priča se da je Sjemeć pun četnika nekakvog vojvode Šešelja!

— Eih, dina mi, proći ćemo gore nego 'Rvati u Vukovaru.

— Alija nas uvede u rat, svi ćemo izginuti!

— Jebo mu pas mater, on je svoju guzicu obezbjedio u Sarajevu, a naše kuće će gorjeti.

- Eih, jado moja, eih, šta nas snađe.
- Ne vrijedi jadikovati. Bježimo dok nam nijesu presjekli odstupnicu iz ćaršije.
- Ajde, Ibro, pakuj se, što si se ukoćio?
- Ma razmišljam, bona, što nam ovi naši iz Goražda ne priteknu u pomoć. Hođa Muharem Hasanbegović i zlatar Agon Ćurevac su potajno kupili oružje još prije petnes' godina i sakrili ga u đamiju. Kažu naši da može naoružati pet bataljona vojske.
- Ma ko da ti pritekne u pomoć, bolan? Svi su se usrali kad su ćuli za Šešelja i Arkana. Kažu da je Šešelj grdosija, iscijepo bi me kad bi me silovo.
- Hahahaha! E jesi rsuz, Fatima.
- Biće tebi rsuz, ćuj kako puca. Ćetnićke granate padaju na našu vojsku.
- Neka tuku, kad naši nijesu nikakvi ratnici.
- Šta ti je to u rukama, u šta bleneš?
- Ma, nađoh Alijin Program doseljavanja Bošnjaka iz Turske. Ćuj šta piše:
1. **Bosna i Hercegovina izdvojiti će znatna sredstva kako bi se našoj braći u izgnanstvu omogućio povratak u zemlju.**
 2. **Stanovništvo će se doseljavati u periodima, tako da će svake godine stizati po 400.000 ljudi, što znači da će za 10 godina Bosna imati, pe računajući i prirodni priraštaj, oko 10 milijuna stanovnika muslimana!**
 3. **Zbog ogromnog broja ljudi jedan dio će biti doseljen u Šumadiju i u Sandžak.**
 4. **U drugom navratu će svi biti doseljeni u Krajinu tako da će Banja Luka ponovo postati muslimanski centar!**
 5. **U drugom navratu, šumarski orijentirani Bošnjaci doselit će se u bukovom šumom bogate Šekoviće.**
 6. **Na Sokocu će biti napravljena Sokolac kolonija i tu će se, navrh Romanije, vijoriti zeleni barjak!**
 7. **Gacko i Nevesinje bit će naseljeni u četvrtom naletu.**
 8. **Peti talas ponovo će zapljusnuti Krajinu i tu će nakon toga biti osnovana Musliminska Krajiška Država!**
 9. **Slijedeći talas bit će rezerviran za zapadnu Hercegovinu. U Grudama će biti osnovana prva podružnica Bošnjačkog instituta!**
 10. **Naredna grupa otići će jednim dijelom za Kozaru, a drugim u središnju Hercegovinu.**
 11. **Osmi talas doseljenika iz Turske zapljusnut će istočnu Bosnu i Sandžak.**
 12. **Deveti će se rasprostrijeti Šumadijom, pa sve prema Tuzli.**
 13. **I, konačno, deseta grupa Muslimana povratnika spustit će se u Crnu Goru.**
 14. **Nakon ovog stvorili bi se i formalni uslovi za stvaranje islamske Republike Bosne i Hercegovine, koja bi u ovom slučaju bila znatno veća, odnosno vratila bi se u svoje prirodne granice!**
 15. **Druga podružnica Bošnjačkog instituta bila bi osnovana na Knežini.**
 16. **Njegošev mauzolej na Lovćenu bio bi pretvoren u turbe.**
 17. **Boka Kotorska će dobiti status pokrajine.**
 18. **Duvno bi uskoro promijenilo ime u Duhno, a Zenica u Zjenica!**
 19. **Doseljavanjem će doći i do naglog procvata u svim granama privrede, jer će se gotovo svi doseljenici smjestiti na selu, tako da će doći do konsolidacije poljoprivrede, a samim tim i i ostalih segmenata života.**
 20. **Program će se početi pretvarati u stvarnost od 1. januara 1992. godine!**
- 15.09.1991. god.

PARLAMENT REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Šta trabunjaš, kakva naša islamska država? Vidiš da nas išćeraše iz ćaršije?

— Ma evo, ovdje sve piše šta će biti. To je plan islamske stranke našeg Alije. Mi smo jaći od Srba, vidjećeš da ćemo to sprovesti. U blizini tresnu granata i zadrhtaše prozori na kući.

— Ma jebo te babo Alija i njegova Deklaracija. Unosi stvari u kola, izginuće nam djeca, hrsuze jedan, požuri. Sva se ćaršija trese, ko da će potonuti u Drinu.

Direktor fabrike "Terpentin" Sekula Pecikoza nije napustio svoju fabriku. Ostao je u gradu, na muslimanskoj teritoriji. U njegovom kabinetu zazvoni telefon i on podiže slušalicu:

— Halo, rođače! — poznade glas Stanka Pecikoze. — Bježi, spasavaj glavu, muslimanski radio iz Sarajeva

javlja da je u našoj kući smešten Krizni štab srpske vojske. Javljaju da se helikopter sa oružjem spustio na Omar pored naše kuće. Optužili su nas da smo glavni finansijeri "četničke vojske".

— Hvala ti na obaveštenju, braco. Naše kuće na Omaru su na udaru — govori i gleda kroz prozor preko Drine. — Ispod naših kuća na bregu imamo trojicu mitraljezaca. Odgovaraju na mitraljesku vatru muslimana. Ne mogu prići našim kućama.

— Pozdravi Branu Savovića i držite se — reče Sekula Pecikoza i spusti slušalicu. Izvadi iz radnog stola važna dokumenta, stavi ih u tašnu i zaključa fioke, pa izađe iz kancelarije. Sede u automobil i odveze se preko stare ćuprije u svoj stan. Supruga Vida mu potrča u susret, zagrlila ga i prošaputa:

— Hvala Bogu, živ si.

Mariji, njihovoj kćerki, potekoše suze niz lice.

— Tata, ako ovog trenutka ne izađemo iz stana biće kasno — reče gledajući kroz prozor kako iz daljine, iz pravca Dušća, Muratove "Zelene beretke" idu prema njihovom naselju.

— Jesi li stavila u tašnu novac i dokumenta? — upita ženu.

— Jesam.

— Trčite u kola — reče Sekula i izađe za njima, zaključavši stan.

— Idemo na Okolišta, u dom za retardiranu decu, doktorki Melihi Kolašinac. Ona će nas sakriti.

Meliha ih dočeka i radosno i zabrinuto. Poljubi Vidu i Mariju i rukova se sa Sekulom.

— Skloniću vas na dan-dva, dok ne vidimo šta će se dogoditi.

— Ti, Sekula, ne smiješ izlaziti iz kancelarije. Ni kroz prozor nemojte provirivati. Ako vas primijete, pobiće vas. Alahu dragi, šta se ovo zbiva? Slušam preko sarajevskog radija šta sve lažu, Alah ih prokleo. Kažu da četnici kolju retardiranu djecu u domu u Višegradu, a u stvari "Zelene beretke" nagone djecu ispred sebe kad vrše osmatranje srpskih položaja. Znaju da Srbi neće pucati u djecu, iako je ovdje devedeset odsto muslimanske djece.

— Hvala ti, Meliha. Ti si pravi prijatelj — reče joj Vida i zagrlila je.

— Ovo su teški dani za sve — progovori Sekula.

— Moramo razmisliti kako da se spasavamo.

— Skuvaću kafu i donijeću vam nešto da pojedete — reče i ode u kuhinju.

Borbe oko grada sve su se jače rasplamsavale. Artiljerijska nadmoćnost Srba držala je muslimane oko grada u zaklonima iza kuća. Videvši da se rat razbuktava i da će doći do stradanja Srba i muslimana, direktorka doma za retardiranu decu sede na stolicu pred Sekulom.

— Ja predlažem da nas četvoro sjednemo u kola i da preko Goražda i Čajnića pobjegnemo u Srbiju.

— Nas će u Goraždu zaustaviti — odgovori joj Sekula.

— Ja ću vas provesti kroz Goražde. Reći ću da ste moji prijatelji, a vi mene provedite kroz Čajniće. Sekula se zagleda u doktorku. Nekoliko trenutaka je razmišljao a onda potvrdno klimnu glavom.

— U pravu si, Meliha. Ovdje možemo svaki čas izginuti. Moramo se spasavati. Dobro bi bilo da krenemo odmah — reče i pogleda u Vidu i Mariju.

— Vi nemate prtljaga. Ja ću ponijeti nešto odjeće — reče, ustade sa stolice i poče da pakuje stvari. Ponese dve torbe i krenuše iz zgrade.

— Čuvajte mi djecu, vratiću se ja — govori pomoćnom osoblju. Suze joj teku niz lice, ne može da ih obriše jer su joj ruke zauzete torbama. Izađe pred zgradu i seduše u kola.

— Pusti mene da vozim dok ne prođemo Goražde i ne uđemo na srpsku teritoriju, a onda ti pređi za volan — reče Sekuli. On sede pozadi do ćerke i skupi se da ga ne primete vojnici na kapiji doma. Pažljivo vozeći do izlaska iz grada, Meliha Kolašinac srećno proveze putnike kroz Goražde, izađe na put za Čajniće i uđe na srpsku teritoriju. Prepusti vožnju Sekuli i brzo stigoše do Čajnića.

Sekula zaustavi kola pred opštinom i uđe u kancelariju predsednika Duška Kornjače. Pozdravi se s njim srdačno i zatraži dozvole za prelazak u Pljevlja.

Preko Užica i Čačka stigoše u Beograd.

— Hvala ti, Sekula. Nikad vas neću zaboraviti. Prijateljstvo se u nevoljama učvršćuje. Ja ću izvaditi vizu, idem u Njemačku — reče Meliha, pa priđe Vidi i Mariji, zagrlila ih i poljubi.

— A ja ću ostaviti ženu i kćerku u Žarkovu kod prijatelja, a onda ću se vratiti u Višegrad, da budem blizu svoje fabrike — reče Sekula, uze njenu torbu i ponese je do recepcije. Poljubi Melihu, požele joj sreću, pa se vrati

ženi i kćerki. Odveze ih u Žarkovo i vrati se u Višegrad.

Fikret Cocalić preseli svoj Krizni štab iz zgrade opštine u naselje Dušće, u neposrednoj blizini hidroelektrane. Dođe do kuće Murata Šabanovića i uveze kola u dvorište. Murat istrča pred njega sa osmehom, priđe vozilu i spusti glavu na Fikretovo rame:

— Mehraba, efendija.

— Mehraba, Murate. 'Ajdemo na verandu da poeglenišemo.

Popeše se uza stepenice i sedošu za sto.

— Hanuma, donesi rakiju i pristavi kahvu, došo nam Fikret. Požuri, bona! — viknu.

— Moj Murate, moja desna ruko, imenovao sam te za komandanta prve udarne čete. Zamjenik ti je Enver Dizdarević. Vaši specijalci iz Dušća najsposobniji su da zauzmu hidroelektranu. Ti si naša uzdanica, Murate — reče Cocalić, ispi rakiju i pogleda u Muratovo četvoro dece koja su trčkarala po verandi. Pogled mu pređe na Drinu i zaustavi se na centrali. — Naš babo iz Sarajeva poručio je da ne izlaziš iz elektrane dok ti ne naredimo. U glavnoj komandnoj sali u centrali imaš telefon i radio stanicu. Na obezbjeđenju centrale rasporedi svoje najbolje specijalce: Senada Kahrimana, Abdulaha Kahrimana, Faruka Šabanovića, Emira Dizdarevića, Elvira Dizdarevića, Samira Šabanovića, Mubekira Tabakovića, Seada Bećirevića i Senada Bajrića. Sa njima si grdne muke zadavo Srbima u protekle tri godine. Uvešćete u centralu dvanaest zarobljenih Srba. Nemojte ih pobiti, potrebni su nam. Tvoj glavni zadatak će biti da pretiš radio vezom Srbima da ćeš pustiti vodu iz jezera, da odnese sve od Višegrada do Beograda.

— Uh, Fikrete, pa to će mi biti najveći merak — smeška se Murat, kao da gleda kako silna voda valja sve pred sobom. — Ih, ih, kad bi' mogo Alija Izetbegović da gleda kako ću potopiti sve niz Drinu, pa čak i železničku stanicu u Beogradu.

— Bez babovog signala nemoj puštati vodu. Odnijeće nam fabriku "Terpentin", napravićemo ekološku katastrofu.

— Ih, kad budem javio da ću pustiti vodu, dina mi, Srbi će se usrati od straha — govori Murat, ne shvatajući šta je ekološka katastrofa i da će, pored srpskih kuća, stradati i muslimanske kuće pored Drine.

Fikret pogleda u elektranu, a potom se okrenu ka kasarni u Uzamnici.

— Držite kasarnu na mitraljeskim nišanima da niko ne izađe iz kruga — reče Murat, pa uzdahnu i tiho dodade:

— Šteta što kasarnu voda neće zahvatiti kad pustimo jezero, da odnese tu srpsku gamad u Srbiju.

Granata pade na levu obalu, u Nezuze, i koritom Drine prolomi se odjek detonacije.

Fikret preblede, pogleda u Murata, ustade od stola i viknu:

— Idem u opštinu da pozovem Aliju u Sarajevo! Gađaju nas artiljerijom iz Kabernika sa lijeve obale i iz Okrugla sa desne obale. Krizni štab sam premjestio ovdje u Dušće, pa ćemo se češće viđati. Pogleda u pravcu iz koga su dolazile detonacije i dodade:

— Ako se mora bježati, idemo u Međeđu.

— Jesi li čuo na televiziji vijest da su Ujedinjene nacije priznale Bosnu i Hercegovinu?

— Jesam, Murate. Nije đabe naš babo Alija reko za govornicom u parlamentu: "Oću suverenu Bosnu i Hercegovinu, ili rat." On je znao da će nas cijeli svijet podržati i pomoći da uništimo Srbe. Naš Alispahija je mudar čovjek. Njegova Deklaracija će se ostvariti, samo moramo izdržati, moramo pobjediti tu srpsku gamad, iščerati iz Bosne sve što nosi krst.

— A kako ćemo sa Rvatima, i oni nose krst?

— I njih ćemo iščerati, samo ćemo prvo Srbe, pa će onda oni doći na red.

— E, pozlatile ti se riječi, Fikrete. Ako tako bude, vrijedi ginuti za islamsku državu.

— Alah će nam pomoći. Vidi, počeo kiša — reče i počeo prema kolima. — Alah imanet! — doviknu Muratu, sede u automobil i ode u grad.

Odozgo s planine Sjemeć, zapadno od Višegrada, četnička rogatička vojska Rajka Kušića spustila se na Donju Lijesku, nadomak grada, i spojila se s četom Vlatka Trčfkovića.

Sa istoka, preko granice sa Srbijom u Zaovinama, stigoše "Beli orlovi" Mirka Jovića, srpski dobrovoljci koji su

došli da spasavaju srpski narod izbegao iz grada u Dubovo, Jelašce i Višegradsku Banju.

Srpska odbrana otpoče paljbu iz minobacača po muslimanskim položajima oko grada.

Na kamenu ćupriju nagrpu muslimanski narod. Deca i žene vrište, trče, guraju jedni druge i, prešavši most, beže putem uz levu obalu Drine prema prvom tunelu iznad hidroelektrane.

U pravcu Nezuka, na desnoj obali Drine, kolona muslimanskog naroda hita da se skloni u kasarnu u Uzamnici.

Prestravljen gromovitim odjekom eksilozija granata, kao da milijarde kubika vode odvaljuju betonske zidove elektrane u kojoj se nalazi, Murat Šabanović nervozno hoda ispred komandne table u hidroelektrani.

Drugi program Radio Sarajeva uspostavi telefonsku vezu s Muratom Šabanovićem u hidroelektrani u Višegradu.

— Alo, Murate, predsjednik Alija Izetbegović je na liniji — govori mu spiker. — Murate, evo, slušaj predsjednika.

— Gospodine predsjedniče, vi ste u programu.

— Alo, Murate, ja te molim da ne činiš to do poslednjeg momenta, dok ne vidiš da moraš to učiniti.

— Da li me je Murat čuo? — pita Izetbegović spikera.

— Murat je u programu, čuo vas je, gospodine predsjedniče. Molimo vas, budite na liniji dok general Milutin Kukanjac' i Murat ne obave razgovor. Poslije toga ćemo vrlo lako riješiti stvari.

— Mi vas molimo, gospodine Izetbegoviću, ostanite na liniji.

— Neka prvo general obavi razgovor sa Muratom.

— Činimo sve, a vi ostanite na liniji.

— Ja sam tu.

— Očekujemo da se javi general Kukanjac.

— Murate, budite strpljivi, evo, predsjednik Izetbegović je na liniji, očekuje da se javi general Kukanjac. Mi zaista činimo sve da uspostavimo vezu s komandom vojne oblasti. Razumete nas, mi se borimo, moramo, svima nam je cilj da živimo u miru. Recite nam, da li je malo mirnije u centrali u Višegradu, da li se manje puca? Ako izgori grad, neka ide i centrala. Ekipa Drugog programa Radio Sarajeva stalno pokušava da dobije Drugu komandu u Beogradu.

— Dobro je da uspostavite vezu sa komandama u Beogradu i Sarajevu. Oni mogu nešto učiniti u tome.

— Hvala, gospodine Izetbegoviću. Ostanite i dalje u programu. Imate Murata Šabanovića na liniji.

— Murate, smirite se, ja mislim da će se Kukanjac javiti. Samo polako, treba muški da se držite, ne treba da izgubite živce.

— Predsjedniče, imamo ia vezi generala Kukanjca.

— Evo, Murate, generala Kukanjca. Sad će razgovarati sa vama.

— Je l' me čuješ, Murate?

— Čujem, čujem...

— Murate, nemoj to raditi. Nemoj, ja te molim.

— Pa reci Borku Glaviniću da ne bombarduje, da ne radi to.

— Ko bombarduje?

— Pa Borko Glavinić, kapetan prve klase u Višegradu.

— Odakle bombarduje?

— Iz Uzemnice, iz vaše kasarne, gospodine.

— To ćemo sada da vidimo, to mi nije poznato.

— Ja gledam kroz prozor i ležim na podu.

— Murate, Murate, ne treba niko da gađa branu.

— Ne treba ni grad da gađa.

— Murate, ostavi to, stradaće mnogo nedužnog naroda.

— Da, ali sada stradaju samo muslimani, a tvoji Srbi kolju. Ja znam da ću biti ratni zločinac, a ti si veći, ti si mogo spriječiti sve prije tri dana.

— Ja spriječavam sve moguće sukobe.

— Onda naredi la se ne puca iz tvoje kasarne.

— Evo, dobro, sada ću da provjerim da li je to tačno.

— Nemaš šta provjeravati. Hiljade građana gledaju.
— Murate, ja ću to odmah uraditi, a ti, molim te, nemoj tu branu puštati.
— Neću, ako ne padne granata. Priđe li vojnik blizu, ima da leti, a ako poleti brana, nije više Alija za građansku republiku nego je Murat za dihad, borbu do istrebljenja.
— E, Murate, nemoj to raditi. Ako ništa, nemoj zbog muslimana.
— Ili nas četnici poklali, ili nas Drina odnijela, isto nam je.
— Dobro, Murate, nemoj to raditi, a ja ću sad da vidim šta je to tamo.
— Reci Arkanu da ne kolje, a ne Muratu da ne diže branu.
— Ja svakom kažem neka se čisti, neka ne dira narod, i Arkanu i svakom drugom. U to budi uvjeren, Murate.
— Nijesu muslimani više jagnjad za klanje. Imaju i oni...
— Ja molim da uključite Aliju Izetbegovića ovog trenutka u program.
— Gospodine Alija Izetbegoviću, čuli ste, general Kukanjac je razgovarao sa Muratom. Izvolite.
— Alo, Murate! Je li tu Murat?
— Evo me, ležim pod stolom, predsjedniče.
— Alo, Murate, sada je Kukanjac obećao da će obustaviti paljbu. Pričekaćemo da vidimo da li će održati riječ. Budi tamo, ali poslušaj me, nemoj ništa činiti do daljnjeg. Bićemo u vezi.
— Gospodine Izetbegoviću, možete li vi uspostaviti vezu sa Kukanjcem i tražiti da preko radija izda naređenje o prestanku ratnog dejstva?
— On može izdejtvsovati prekid vatre, ako hoće.
— Murate, tebi je general Kukanjac obećao da će obustaviti vatru i klanje. Nemoj ništa činiti, vidjećemo da li će general Kukanjac održati obećanje ili neće.
— Druže predsjedniče, još ću vas sad poslušati i nikada više ako se ovo ne prekine.
— Ako se prekrši, oni će to prekršiti, nijesi ti taj koji će prekršiti. On je to obećao i da pričekamo da vidimo da li će održati riječ. Samo bi' te zamolio, nemoj ništa učiniti do daljnjeg. Njemu treba vremena da to naređenje izda i da dođe do ljudi na terenu. Da probamo, Murate, da spasemo narod. Mnogo nevinog naroda bi stradalo.
— Murate, ovdje reporterka Drugog programa, da li me čuješ? Padaju li granate po Višegradu? Murate, Murate, evo imaš sestru na vezi, hoće da razgovara sa tobom.
— Alo, Murate, ovdje Nura. Molim te, u ime svih nas, molim te, zaklinjem te babom našim mrtvim da to ne radiš. Drži grad do posljednjeg, ako baš bude nužno da to uradiš. Preklinjem te mojom, tvojom i svom našom djecom da to ne uradiš. Murate, je l' me čuješ?
— Ja se nadam da je čuo, jer ste u programu — odgovori joj spikerka. — Murate, je l' me čuješ? Molim te još jednom, budi pravi borac. Ako baš bude nužno, ako ne budeš imao drugog izlaza, onda tek to uradi.
— Gospodine Izetbegoviću, na liniji je general Kukanjac.
— Sad sam provjerio — govori Kukanjac — ne gađa niko od mojih starješina. Gađaju drugi. Gospodine Izetbegoviću, ove optužbe što ste sada izrekli, neka vam služe na čast.
— Generale, jsbem li ti majku! Govori ti Murat. Kako možeš lagati? Ismete, reci generalu ko gađa.
— Murate, govori ti reporterka, molim te nemoj gubiti živce.
— Murate, govori ti Alija Izetbegović. General Kukanjac mi zamjera. Ja nijesam tvrdio da to njegova jedinica puca, ali znam da on, ako hoće, može spriječiti ovaj teror. To tvrdim odgovorno. Murate, sačekaj do daljnjeg...

Odjednom se isključi Drugi program Radio Sarajeva.

Murat ostade bez glasa. Sve zaneme.

Samo ako budeš moro, Murate, samo ako budeš moro", odjeknu mu u mislima glas Alije Izetbegovića.

— Izvedite sve iz prostorija! — naredi svojim specijalcima. — Povedite i zarobljene Srbe. U elektrani ne smije niko ostati. Svi pođite na cestu pred tunel!

Murat Šabanović ne primeti da se iza njegovih leđa, zaklonjen za stub, sakri radnik elektrane, rukovodilac komandne table, musliman Dževad Kos. Ostade skriven u centrali da vidi šta će se dalje desiti.

Komandant Užičkog korpusa, pukovnik Dragoljub Ojdanić, pokrenu vojsku iz kasarni. Zabrujaše putem kamioni s prikачenim haubicama, krenuše tenkovi i poleteše helikopteri prema Višegradu.

Vojna kolona pod komandom pukovnika Ojdanića spusti se drumom niz Šargan u Moku Goru, produži kroz Vardište u Dobrun, i zaustavi se na Rodić brdu, na ulazu u Višegrad.

Druga kolona vojnih vozila, bataljon majora Vinka Pandurevića, stiže iz Požege u Rudo, i preko Paštan brda i sela Drinsko izađe u selo Pijavice na brdo iznad same hidroelektrane. Nadomak kasarne u Uzamiici, bataljon se na brdu razmesti u borbeni položaj.

Sa zapada od Rogatice, preko Sjemeća, s leve obale Drine, spusti se niz planinu na Gornju Lijesku 216. brigada brdske lovačke vojske, pod komandom majora Radomira Furtule.

Štab Užičkog korpusa smesti se u Mokroj Gori. Pukovnik Ojdanić pozva Branimira Savovića da hitno dođe u štab. Savović povede Mirka i Mlađu Pecikoza, i stigoše u štab tačno u pola noći.

Savović primeti da je Ojdanić uznemiren. Smrknuta čela i ruku zaturenih na leđa hoda po kancelariji.

— Ko si ti? — odjednom se pukovnik okrenu prema Savoviću. — Šta si ti, bre? Šta ti to radiš po Višegradu? — Vene mu nabrekoše na ugojenom vratu. — Oni su divni ljudi. Razgovarao sam sa članovima njihovog Kriznog štaba. Svi su došli na sastanak da vas pomirim, samo nema predsednika Srpske dsmokratske stranke. Niko nije došao od Srba. Oni su divni — ponovi.

— Gospodine pukovniče, ako su vam oni divni ljudi, molim vas nemojte imati veze sa nama. Pustite nas da časno odbranimo naš srpski narod. Nemojte da nas mirite. Mi smo istjerani iz grada, ziamo šta nam oni misle. Mi hoćemo to da dovedemo do kraja.

Pukovnik Ojdanić se malo stiša i ispitivački pogleda Savovića.

— Sedite — reče i spusti se na stolicu pored stola za dvanaest osoba.

— Ja sam predsjednik Srpske demokratske stranke za Višegrad i komandant Kriznog štaba. Evo vam broj telefona predsjednika Karadžića u Sarajevu, izvolite, pozovite ga. Nek vam on kaže da li sam ovlašćen da radim to što radim.

— Da popijemo po jednu rakiju. Više ne znam ko je u pravu, a ko nije — reče pukovnik.

Branimir Savović odahnu, osetivši da mu popušta uzbuđenje.

Pukovnik ustade sa stolice, uze sa drugog stola topografsku kartu i raširi je.

— Znaš li makar gde ste vi? — upita.

— Znam dobro gdje smo mi, i gdje su oni — reče Savović i stade da pokazuje pukovniku položaje Alijinih "Zelenih beretki".

Pukovnik Ojdanić uze olovku i poče da obeležava mesta i kote oko grada. Dva puta podvuče Butkove stijene kao jako uporište Alijine islamske vojske. Napisa rukom naredbu da artiljerija s Rodić brda granatira muslimanske položaje na obeleženim mestima na topografskoj karti.

Iskričavši pukovniku Ojdaniću šta se sve pre rata događalo u gradu između Srba i muslimana, Branimir Savović se vrati u Krizni štab na Omaru, koji se nalazio u kući braće Pecikoza.

Tek što je Savović ušao u kuću Novice i Obrada Pecikoze, iz podruma u kome se nalazila radio stanica utrča radista. Sa osmehom priđe Savoviću i stade mu govoriti:

— Naši oslobodili od Turaka Butkove stijene! Javio se komandant Vlatko Trifković i rekao da Turci bježe prema Međeđi. Kaže da su u sadejstvu sa Kušićevim Rogatičanima potisnuli Turke.

— Bravo, Vlatko, dušo srpske vojske! — uzviknu Savović, uze dvogled i istrča u dvorište da osmotri položaj Butkovih stijena.

Iz podruma opet istrča radista i priđe Savoviću:

— Brane, sunce mu jarko, opet se javio Vlatko Trifković. Kaže da haubice Užičkog korpusa tuku Butkove stijene. Pobiše naše. Traži da odmah javite artiljeriji da ne tuku taj položaj.

— Uh, boga mu ljubim, nemam vezu sa Užičkim korpusom, ne mogu ih zaustaviti. Ja sam im podvuko na karti da tuku taj položaj. Javi mu da nemamo vezu sa korpusom — reče i opet primače dvogled očima. Vide kako eksplozija odvaljuje stene i rasprskava ih u komadiće, podižući ih u nebo sa oblakom prašine i dima. Najednom ugdeda srpsku zastavu pobodenu na Butkovim stijenama. Protrlja oči i još jelnom pogleda.

— Oh! — uzviknu. — Hvala Gospodu Bogu. Granatiranje prestade. Artiljerci su ugledali srpsku zastavu na Butkovim stijenama.

— Taj Vlatko Trifković je junak kakvog majka retko rađa. Usred žestokog granatiranja istakao je zastavu i spasio vojsku od pogibije! — vikpu Savović i vrati se u kuću.

Ne znajući da je Dževal Kos ostao sakriven u centrali, Murat Šabanović izađe poslednji na put da se posavetuje s Fikretom Cocalićem hoće li ispustiti vodu iz jezera.

Cocalićev Krizni štab sklonio se iz Dušća s vojskom na levu obalu pred tunel na magistralnom putu Višegrad — Dubrovnik.

Murat izađe na drum, pođe prema Cocaliću i ugleda pored njega svog brata Avdiju — potpredsednika islamske Stranke demokratske akcije u Višegradu, Esada Ohranovića, predsednika Izvršnog odbora, Ševala Murtića, načelnika javne bezbednosti, i Ilijasa Sućesku, komandira stanice milicije.

— Razgovarao sam s Alijom Izetbegovićem — reče Murat, stade pored Fikreta i zagleda mu se u oči. — "Jutel" me povezo sa njim. Babo Alija mi je reko da ne puštam vodu dok ne budem moro.

— He, moj Murate — progovori Fikret Cocalić — dok ne budeš moro. Znaći, tako ti je reko?

— Jeste.

— Pa to znaći da ako budemo bježali iz grada, i vojska i narod, moramo pustiti vodu. Ta rijeć "moro" jeste njegovo naređenje da pustiš vodu.

— Pa, da li bježimo?

— Pogledaj gore iznad elektrane, poviše kasarne u Uzamnici, u brdo na desnoj obali. Užički korpus Jugoslovenske vojske opkolio je s višegradskim Srbima grad.

Murat se okrenu i pogleda preko Drine u brdo na desnoj obali.

— Znaći tako, jebem him mater srpsku! — viknu. — Zauzeće ga pusta, bez naroda i kuća — Okrenu se i pođe nazad u centralu.

Iz kolone naroda izađe starica Muša Omerović, nakvašena kišom koja je neprekidno padala. Isprečilase pred Muratom, skupljenih nogu za koje su joj se lepile mokre dimije, drži zavežljaj u ruci i drhti. Usne joj starački, promuklo izgovoriše:

— Ne valja šta radiš, Murate.

— Marš u pičku materinu! — viknu Murat i snažno je ošamari. Izvadi pištolj iz futrole i repetira ga. Nekoliko sekundi gledao je staricu iskolačenim očima, a onda se okrenu i potrča u centralu. Priđe komandnoj tabli i okrenu prekidač za podizanje čeličnog zaklopca na brani. Potom se okrenu i potrča na put pred tunelom.

Kao kad se ogromna lavina snega pokrene sa okomitog brda, dvanaest hiljada kubika vode u sekundi pokulja kroz branu. Drina zahuća, meljući levu i desnu obalu, ponese most ispod elektrane, asfaltni put za Dušće, kovitla ogromnu dizalicu u matici, nosi automobile i kamione, otkida kuće od temelja i razdvaja zidove, sve što dohvati ogromnom snagom uvlači u svoju penušavu maticu i prevrće kao perke, uvlači u talase i izbacuje na površinu. Drobi kuće i izbacuje tela žena, dece, staraca, kokošaka, pasa, krava, razdvaja ih i skuplja u talasima, sve donosi do kamene ćuprije Mehmed—paše Sokolovića, udara ljudska tela o kamene blokove, uvlači ih u lukove i pronosi koritom Drine.

Voda preli ćupriju i ponese narod koji je u poslednjem trenutku pokušao da pretrči s desne na levu obalu, bežeći ispred vojske u Goražde. Vrisci i krikovi zamiru u talasima, u pretećoj huci pobesnele Drine.

Gore ka putu ispred tunela kod elektrane kolona izbeglog muslimanskog naroda, prestravljena kao da se Drina usmerila na njih, sluša strahovitu huku i gleda kako u Dušću voda raste i prevrće štale i kuće. Psuju i proklinju Murata, zbijaju se, mokri, jedni uz druge i kukajući uzvikuju:

— Joj, Murate, odnese mi voda kuću, nena i babo su mi u njoj nepokretni.

— Joj, Murate, Alah te gurnuo u Drinu!

— Kuku, Murate, hanuma i djeca te gledali kako te voda nosi, pašće jedno...

- Trći, zatvori vodu, Murate!

Murat izađe iz centrale na drum, priđe Cocalićevom Kriznom štabu i svojim specijalcima viknu:

— A sada ćemo dalje! Ko ne može da kolje Srbe, neka skaće u Drinu!

Dok se pod hidrauličnim pritiskom brana polako otvarala, inženjer Dževal Kos sačeka da Murat izađe iz centrale pa pritrča komandnoj tabli i pritisnu dugme da zaustavi dalje otvaranje brane. Zatim potrča u kasarnu u Uzamnici, priđe komandantu kasarne, kapetanu Borku Glaviniću, i obrati mu se drhteći:

— Druže kapetane, ja sam Dževal Kos, rukovodilac komandne table u elektrani. Dajte mi tri čovjeka da mi pomognu da zaustavimo protok vode na brani.

Preplašen od pobesnele Drine, koja hući nadomak kasarne, kapetan se trže, pogleda u Kosa, uhvati ga za ruku i viknu:

— Pođi brzo za mnom!

Uđoše u salu punu naroda i vojske.

— Ima li među vama neki električar? Brzo neka se izdvoji da pomogne inženjeru Kosu da zatvori branu u centrali.

Jedan vojnik i dva civila se izdvojiše i potrčaše s Kosom u elektranu.

— Ti priđi tu, ti tu, ti dođi ovamo — raspoređuje ih Kos i govori im: — Okrećite prekidače kada budem viknuo: Sad!

Hidraulik poče da potiskuje teške čelične ploče, probija ih kroz vodu i zaustavlja oticanje ogromnog jezera.

Drina se vrati u svoje korito.

Nezucima uz Drinu i Mušićima nizvodno od grada, artiljerija lomi muslimanske položaje. Vojska iz Crnče, od trafostanice, udarni bataljon "Rampa" Abdulaha Kahrimana, u rasulu beži drumom prema Međedi.

"Zelene beretke" iz Župe odstupiše do Durevića, prevezoše se čamcima u Luke na levoj obali i pobegoše u Žepu. Višegrad ostade pust, bez naroda i vojske.

Ispred Užičkog korpusa u čaršiju uđoše "Beli orlovi".

Krizni štab Branimira Savovića pređe iz Omara u zgradu opštine Višegrad.

S Donje Lijeske, s leve obale i iz Višegradske Banje, Dubova i Jelašca pohrli srpski narod u čaršiju svojim kućama.

U grad uđe Uzički korpus pukovnika Dragoljuba Ojdanića.

Srpska milicija useli se u zgradu javne bezbednosti i u gradu uspostavi red i mir. Spreči pljačku stanova i omogući povratak muslimanskog naroda njihovim kućama. Ulice oživeše, i sada se malobrojni muslimani, koji se u prvi mah vratiše svojim kućama da sačuvaju imovinu, strahujući, zatvoriše u svoje kuće.

Branimir Savović zakaza sednicu Odbora Srpske demokratske stranke. Na sednicu pozva opštinske odbornike, Srbe, u starim sazivima, i ugledne Srbe iz grada.

Na sednicu dođe iz Štaba Užičkog korpusa pukovnik Đurović. Priđe predsedavajućem, Savoviću, i reče mu:

— Druže, imam naređenje pukovnika Ojdanića da u opštinsku vlast uđu i muslimani. Sav muslimanski narod ćemo vratiti njihovim kućama.

— Kakvi muslimani, kakav povratak? — zagrajaše poslanici, poustajaše sa stolica i opkoliše pukovnika.

Začuđen ovakvim reagovanjem, Đurović poblede. Čugke sluša psovke i gleda razjarene građane.

— Zar opet zajedno, posle toliko zla? — odjekuju uzvici.

— Vi, pukovniče, i vaši u Srbiji ne znate šta su Turci!

— 'Oćete da nas ponovo kolju?

— S njima se zajednički ne može upravljati narodom!

— Oni Srbe svrstavaju u stoku!

— E, nećemo zajedničku vlast, pa makar svi izginuli! To prenesite pukovniku Ojdaniću! — viknu Drago Gavrilović, pocrvene i ljutito udari pesnicom o sto.

— Tako je!

— Nećemo zajedničku vlast! — odjekuju uzvici u sali i, kao da je umesto pukovnika Đurovića tu Alija Izetbegović, pružaju ruke da ga rastrgnu.

Pukovnik pocrvene, i izađe iz sale, sede u vojno vozilo i ode u Mokru Goru.

— Tišina, braćo! — viknu Branimir Savović uznemiren nastojanjem vojske da se u gradu formira zajednička vlast muslimana i Srba. — Moramo biti čvrsti i istrajni. Pred rat, Srbin nije mogao ni da proviri u opštinu. Mi smo do sada njima robovali, braćo Srbi, a sada neka oni osete kako je biti ponižen i uvređen, zavisani građanin, obespravljen u svemu.

— Tako je, Brane, pozlatila ti se svaka riječ! — Viknu Krsto Papić. — Alija, njihov duhovni vođa, započeo je rat, nijesmo mi. Hoće suverenu Bosnu. A šta mi treba da predstavljamo u toj njegovoj suverenoj Bosni? Robove! Građane drugog reda, bez prava na vjeru i svoju srpsku kulturu! Treba da se vladamo po šerijatskom zakonu, da učimo arapsko pismo, da nam se djeca poturčavaju, eto, to hoće Alija Izetbegović. Islamsku državu u Evropi. E, kod nas je neće stvoriti, pa makar nam krv tekla do koljena.

— Tako je, Krsto. Svaka riječ ti je blagoslovena od Boga! — viknu Dobro Ninković. — Tako pravi Srbi govore.

— Gospodo! — podiže se sa stolice Stanko Pecikoza. — Gospodo odbornici i prisutni građani! — viče utišavajući žagor. — Vi znate da je Branimir Savović bio pre početka rata predsjednik srpske opštine u Višegradu kada smo se podelili sa Turcima. Predlažem da Brane uđe u kabinet u kome je Cocalić sedeo i da obavlja dužnost predsjednika opštine Višegrad.

— Tako je, brate Stanko! — razleže se salom.

— Braćo! — viknu Savović i sačeka da se aplauz utiša. — Uvaljujete me u vatru u najtežoj situaciji, sada kada je buknuo rat u svim mestima Bosne i Hercegovine. Vaše povjerenje i podršku ću prihvatiti, jer nam je sada sveta obaveza spasavanje srpskog naroda od pokolja. Trudiću se da u skladu sa srpskim interesima vodim ovaj grad u odbrani od Turaka do konačne slobode. Predlažem skupu da prihvati imenovanje Momčila Mirkovića za predsejdnika Izvršnog odbora, a Ristu Perišića za načelnika javne bezbjednosti. U gradu mora da se uspostavi red za sve građane. Neki muslimani, osećajući se zaštićenim vojskom Užičkog korpusa, počinju da se vraćaju svojim kućama. Oni moraju biti lojalni našoj vlasti, a u gradu moraju vladati red i mir. Niko ih ne smije progoniti. Nećemo da se spustimo na neljudskost, na nacionalističko ubijanje i proganjanje drugih vjera, kao što to oni čine sa Srbima. Srbi su uvijek bili plemenit i dostojanstven narod.

— Tako je, Brane! — viknu Slaviša Mišković. — Prihvatamo tvoj prijedlog. Kao gradonačelnik, donesi odmah uredbu o obavezama građana u ratu. Svi oni koji nisu u ratnim jedinicama moraju odmah stupiti na svoja radna mesta. Samo disciplinom i redom možemo se uspešno suprotstaviti moćnijoj muslimanskoj vojsci.

— Hvala ti, Slaviša, na sugestiji — odgovori mu Branimir Savović — To sam i ja hteo da kažem ovom skupu. Drago mi je što mislite kao i ja. Proglašavam ovu sednicu završenom.

Kamioni s topovima, bornim kolima i tenkovima prolaze višegradskim ulicama prema kasarni u Uzamnici i prelaze na levu obalu Drine, u kasarnu na Okolištima. Užički korpus se raspoređi na borbenim kotama oko grada.

Bataljon majora Vinka Pandurevića zaposeo je brda na levoj i desnoj obali iznad hidroelektrane. Štab bataljona smestio je u centrali. Priđe inženjeru Kosu.

— Vi ste spasli od katastrofe Višegrad i cijelo drinsko područje nizvodno - rsče i srdačno mu steže ruku.

Dževal Kos se osmehnu. Gleda u stasitog oficira Jugoslovenske vojske, utegnuto u novu uniformu, pa uzdahnu, nakloni se majoru i povede ga u komandnu salu centrale.

— Ovaj je prekidač pustio vodu. Murat je sve prostudirao i pripremio se da uništi Višegrad. Sada kad je sve gotovo, centrali su potrebni radnici da nastavimo proizvodnju električne energije. Ja sam ne mogu upravljati centralom — reče Pandureviću, gledajući ga pravo u oči.

— Postaraću se da vratim što više radnika na njihova radna mesta — odgovori mu Pandurević, priđe telefonu i okrenu broj.

— Alo, opština? Treba mi gospodin Branimir Savović! — viknu u slušalicu.

— A ko ga traži?

— Major Vinko Pandurević!

— Ja sam, gospodine majore.

— Molim vas, gospodine prsdsjedniče, da odmah dođete u Dušće, u hidroelektranu.

— Na raspolaganju sam vam, gospodine majore — reče Savović, spusti slušalicu, pozva svog vozača i krenu kolima u centralu, tri kilometra uzvodno od grada.

Savović pođe u susret majoru.

— Vi ste, gospodine majore, ptica s naših bosanskih grana — reče mu i srdačno ga pozdravi. Major se dobrodušno osmehnu.

— Dobro je da nas svuda ima — odgovori mu. — Vidite kako smo u nevolji dobrodošli jedni drugima.

— Sam Bog vas je poslao u pomoć, dragi majore. Mi sami ne bismo mogli savladati Turke.

— Zar je došlo dotle da više niste mogli zajedno živeti?

— Osilili su se bili, brate dragi, da više nismo mogli trpeti. Siluju nam učenice, zasreću ljude

i prebijaju ih, istjeruju nas sa posla, prisiljavaju nas na iseljavanje, a sve to rade smišljeno, po direktivi Alije

Izetbegovića, Harisa Silajdžića, Ejuba Ganića i drugih njihovih islamskih vođa. Ne priznaju srpske glasove u parlamentu, razbijaju Jugoslaviju i stvaraju čistu islamsku državu. Ako se mi Srbi složno ne odupremo, nema nam opstanka u Bosni.

— Eh, moj Brane. Ja sam rodom od Sokoca, vaš komšija, može se reći, ista srpska krv. Često sam išao ocu u posjetu i dosta mi je toga ispričao. Muslimani su uveli smrtonosnu lažnu propagandu protiv Srba.

— Najgore je što ih svijet podržava u tim lažima. Sedmog aprila priznali su Alijinu državu, a nas Srbe, koji se borimo za svoje živote na svojoj zemlji, kraj svojih kuća, svrstavaju u paravojne jedinice, iako znaju da je šezdeset četiri odsto zemlje u Bosni i Hercegovini srpska zemlja, što se može videti u katastrima. A eto, računaju nas u nacionalnu manjinu.

— Za nas je najnepovoljnije to, gospodine Savoviću, što ih Amerika i cijela zapadna alijansa podržavaju, što su se okrenuli protiv Srba zbog vojnostarteških i ekonomskih interesa.

— Mi Srbi u Bosni imamo borben duh, jer branimo svoja ognjišta, ali nemamo iskusan komandni kadar, nemamo profesionalne oficire. Ja vas, gospodine majore, ovom prilikom molim da zatražite od komande korpusa da vam dozvoli da pređete u Višegrad za komandanta višegradske brigade. Time biste štitili i hidroelektranu koja je vrlo važna i za Srbiju, pogotovo od nove katastrofe — puštanja vode i ekološkog uništenja drinskog područja.

— Iznenadili ste me svojom ponudom, gospodine Savoviću. Bila bi mi čast da postanem komandant višegradske brigade. Vaš prijedlog ću izneti pukovniku Dragoljubu Ojdaniću. Ubijeđen sam da će on to odobriti iz dva razloga: prvo, što ću čuvati s vojskom hidroelektranu, i drugo, što je jugoslovenski General štab dao saglasnost da svi aktivni oficiri rodom iz Bosne i Hercegovine, ako žele, mogu da se stave na raspolaganje srpskoj vojsci Radovana Karadžića.

Kraj prvog poglavlja

GLAVA II

Isus Hristos se jednom pobunio i rekao: "Ako nisam kriv, zašto me gonite?"

"Zašto me ubiste, Turci?" uzviknuo je smrtno ranjen Nikola Gardović iz Rudog, koji je nosio srpsku zastavu sarajevskim ulicama posle venčanja svog sina, sveštenika, Jovana Gardovića u crkvi Svetog preobraženja na Čengić vili. Idući ulicom pored obale Miljacke, na Baš-čaršiji, ispred Vijećnice, Nikoli Gardoviću pritrča musliman Delalčić, rodom iz Priboja na Limu, najpre pokuša da mu istrgne zastavu iz ruku, pa mu ispali četiri metka u stomak.

Alija Izetbegović je znao da je Nikola Gardović iz Rudog, da su mu dva sina sveštenici i da jednog od njih ženi, pripremio je atentat i okrvavio srpsku svadbu, sveteći se Ruđanima što mu nisi dozvolili dadođe u njihovo mesto da održi muslimanima govor o potrebi stvaranja zelene transverzale Sarajevo—Rudo—Priboj—Pljevlja Sandžak—Kosovo—Makedonija—Turska.

Krvava svadba u Sarajevu ozvaničila je rat protiv Srba i početak borbe Alahove vojske za uništenje i progon srpskog naroda iz Bosne radi stvaranja islamske države.

Alijinu Deklaraciju o uništenju Srba, kojoj je kumovao Haris Silajdžić, islamska stranka ubaci u sanduče pošte u Rudom, adresiranu na Srpsku demokratsku stranku.

Predsednik opštine i Srpske demokratske stranke u Rudom, Voja Topalović, na povratku iz kancelarije svrati u stan sveštenika Novice Janjića.

— Gle, tu je i moj brat Milojko. Baš dobro, da malo porazgovaram sa sveštenim licima — reče i pruži ruku proti Milojku Topaloviću i ruđanskom svešteniku Novici Jaljiću. Izvadi iz džepa Deklaraciju i viknu:

— Vidite, braćo, šta nam Alija Izetbegović sprema! Rat na veliko, krvav rat. Vidite šta je predvideo Deklaracijom, da nas potpuno satire. I ne samo nas, već i katolike, sve što nosi sveti krst u Bosni i Hercegovini. Pročitacu vam šta piše na strani sedamnaest Deklaracije: "Postoji jedan red, jedno blagostanje, a to nije ni

Evropa ni Amerika... "

— To je Azija, islamski narod u Aziji! — uzvikku sveštenik Novica, uzdahnu i pogleda u protu Milojka:

— Zar smo mi krivi što na crkvi imamo krst umesto turbeta?

— Čujte dalje šta piše u Deklaraciji — reče Voja i nastavi da čita: — "Nema mira ni koegzistencije između islamske vjere i neislamskih institucija." A evo šta piše na strani devetnaest: "Ne može se neislamski vjerovati, neislamski raditi, vladati..."

— Braćo moja, Alija Izetbegović i Haris Silajdžić nude muslimanima suverenu Bosnu i blagostanje, a nama Srbima prisilu i lojalnost — reče prota Milojko, skide naočare i stade da ih briše. Oči mu od srdžbe zasuziše.

— Eh, kakve smo ovčice mi Srbi — progovori Novica. — Dočekaćemo gora vremena nego u Drugom svetskom ratu.

— Dolaze nam zla vremena, moj Milojko — govori Voja, gledajući čas u Deklaraciju, čas u sveštenike, pa nastavi: U Višegradu muslimani čuda počinuše sa Srbima. U Bijeljini se vode borbe, a u Sarajevu se policija razdvojila na muslimansku i srpsku i pucaju jedni na druge. Narod se uspaničio, bježi iz grada.

— Mi Srbi postajemo ratoboran narod tek kad počnu da nas kolju, a u miru sve prepuštamo drugima — reče Milojko. - Doskora smo u Rudom imali na svim rukovodećim mjestima: u policiji, sudu, opštinskim vlastima, školama, zdravstvu sve same muslimane, iako je nas Srba u Rudom 72 %. Pa to je van svake pameti. Da li igdje ima takav primer u svijetu? I, opet, mi Srbi smo krivi za sve, svet nas osuđuje...

— Pametnim narodima to se ne može desiti — reče Vojo. — Nama je u Rudom komandant vojne jedinice Turčin Sakib Hrvat. Naoružao je Turke iz vojnog magacina, a ja sam jedva uz pomoć komandanta sarajevske vojne oblasti, generala Kukanjca, koji mu je telefonom naredio, dobio četiri stotine pušaka za srpsku narodnu odbranu.

— Bogme, moj brate, nije Alija džabe slao u Rudo svojoj stranci čelnike Irfana Ajanovića, Asima Brku, bivšeg predsednika SDA u Srbiji za Sandžak, i Ejuba Ganića da gostuju kod Ruđanina Adila Brojanca, da uvjere muslimane da će se Bosna ovdje, u Rudom, braniti, da će Rudo postati Baščaršija. Eto kakvi su njihovi planovi, braćo, a mi smo se učaurili. Tek su višegradske barikade počele da nas osveščuju. Danas sam formirao bataljon srpske odbrane - reče Voja, prekrsti se i ispi treću čašicu rakije. — Za komandanta bataljona postavio sam kapetana u rezervi Dragana Pavlovića.

- E tako, Vojo, tako, Bog te blagoslovio — reče Novica i natoči mu i četvrtu čašicu rakije, pogladi bradu i pogleda kroz prozor. — Prođe Adil Brojanac sa hodžama, ode sa desetak uglednih muslimana u džamiju na dogovor.

III Sarajevo

Buknuo je rat u Sarajevu za Alijinu suverenu Bosnu. U svih deset sarajevskih opština muslimani počеше da dele oružje islamcima, zauzeše radio i televiziju i na glavnim ulicama postaviše barikade.

Iz magacina specijalne jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova u Krtelju preuzeše transportere, pokupiše iz skladišta policijsku i vojnu opremu i oružje i krenuše u pretres srpskih kuća i stanova po gradu.

Odvojeni od muslimanske policije, Srbi iste noći blokiraše butmirske ulice od pravca Vojkovića i centra Ilidže, sprečavajući transportere da prodru u centar Sarajeva, prema hotelu "Holiday inn", u kome se nalazio dr Radovan Karadžić s predsedništvom Srpske demokratske stranke.

Noću, četvrtog aprila 1992. godine, bombe bačene na srpsku Ilidžu označiše početak rata u glavnom gradu.

Mitraljeska paljba uznemiri sarajevski narod kod Mojčkovića.

Primitivši da muslimani voze oružje u grad u cisternama i kamionima za smeće, srpska teritorijalna jedinica sukobi se s muslimanskim teritorijalnim jedinicima.

"Zelene beretke" — specijalci Juke Prazine, probiše barikadu, ubiše tri srpska mladića i odoše prema Vijećnici Alije Izetbegovića.

Srbi se organizovaše i postaviše barikade ispred svojih naselja. Formiraše opštinu Ilidža, s delovima srpskih opština: Kiseljak, Trnovo i Novi grad.

Samrtnički strah i haos zavladaše Sarajevom, i među muslimanima, i među Srbima, i među Hrvatima. Kolone žena i dece, srpske i muslimanske, hitaju prema sarajevskom aerodromu. Jugoslovenska armija je blokirala aerodrom i danonoćno prevozi putničkim avionima narod u Beograd.

Juka Prazina sa svojim specijalcima, naoružanim kalašnjikovima, sa zelenim beretkama na glavama, opkoliše hotel "Holiday inn".

Ispred recepcije hotela Jukina vojska savlada Karadžićevog telohranitelja. Oboriše ga na pod i pritisnuše mu pištolj na slepoočnicu.

S prvog sprata hotela zapucaše Karadžićevi telohranitelji, sprečavajući Jukinu vojsku da uzleti uz stepenište i ubiju Karadžića.

Na stepeništu odjekiuše mitraljeski rafali. Kugle se odbijaju od mermernih ploča i frkću po holu.

Specijalci iz Karadžićevog obezbeđenja povedoše ga na treći sprat. Desetorica telohranitelja otrčaše na krov hotela, rasporediše se po uglovima i otvoriše mitraljesku paljbu na Jukinu vojsku.

Direktor hotela, Dursun, Srbin, koji se zatekao u hotelu, povede Radovana Karadžića sporednim stepenicama koje su vodile u sklonište u slučaju opasnosti, provede ga kroz tunel povezanim sa zgradom i izvede ga iz okruženja Jukine vojske. Izašavši iz podzemnog prolaza u parku, sedoše u vozilo koje ih je čekalo po Dursunovom telefonskom pozivu, krenuše prema ciglanama, i sporednim ulicama izađoše u Lukavicu, u kasarnu "Slobodan Princip Seljo". Ispred kasarne Radovan Karadžić sede u vojni transporter i preko Trebevića se preveze na srpsku teritoriju, u Pale.

Želeći da onemogući postizanje sporazuma na Lisabonskoj konferenciji o prekidu rata u Bosni između muslimana i Srba, Alija Izetbegović pribeže lukavstvu. Naredi svojim specijalcima da noću na pijaci, u Ulici Vase Miskina postave ispod pločica i tezgi eksplozivne mine. Ujutru, 27. maja 1992. godine, kada su ljudi stali u red za hleb i mleko, aktiviraše se mine i pobiše narod na pijaci. Unapred pripremljeni televizijski snimatelji snimiše masakr u trenutku eksplozije. Mine iskidaše noge ženama, deci, muškarcima, usmrtiše i izranjavaše narod širom pijace, i sve po donjim delovima tela. Na više mesta čak ni jaja na tezgama se nisu razbila.

Snimak masakra na sarajevskoj pijaci munjevito prenesoše Bi-Bi-Si i sve važnije svetske televizijske stanice. Optužiše Srbe da su ispalili granatu i pobili civile na pijaci.

Lisabonska konfereicija se prekide. NATO pakt dopese odluku da bombarduje Srbe.

Dokazujući da granata nije mogla da padne na pijacu sa srpskih položaja ni pod jednim uglom, ruski vojni eksperti nacrtашe topografsku kartu s vidljivim dokazom da granata nije doletela sa srpske strane. Amerika, inicijator ovog masakra počinjenog da bi se minirala Lisabonska konferencija, ne prihvati ruske dokaze i naredi NATO paktu da bombarduje srpske fabrike, vojne položaje i repetitore.

Srpski narod i vojska Radovana Karadžića i Ratka Mladića izloženi su pogibeljnom stradanju od bombi "obogaćenih" uranijumom.

Da bi pojačao ogorčenje sveta prema Srbima, Alija podmetnu još jednu smicalicu Srbima. Javno izjavi: "Konzerva se ne može otvoriti iznutra nego spolja." Dogovori se sa svojim islamskim prvacima da komandant muslimanske vojske, general Sefer Halilović, bombarduje muslimansko porodilište u Sarajevu i da ponovo optuže Srbe da su to oni uradili.

Bombardovanje porodilišta ponovo izazva ogorčenje sveta protiv Srba.

Televizija Bi—Bi—Si, finaisirana od islamskih zemalja, poče da objavljuje montirane snimke i vesti o navodnom masakru muslimanskog naroda u Bosni. Masakrirani srpski narod i popaljena srpska sela prikazuju kao muslimanski narod i njihova sela, ne prikrivajući ni crkve koje kazuju da su to srpska sela. Pokolj srpskog naroda po Čemernom, Karauli, Rosuljama, u Zenici, Prezi, Krapuljama, pa sve do Pofalića kod Sarajeva, Kupresa i Bosanskog Broda, svet nije mogao da vidi. Svet je video montirane snimke pokolja Srba kao da su to muslimani, koji su snimili Alijini i NATO-ovi dopisnici iz Bosne.

Alija Izetbegović izdejstvova u Lisabonu priznanje države Bosne i Hercegovine i vrati se u Sarajevo. Na aerodromu ga uhapsi Jugoslovenska vojska. General Milutin Kukanjac sprovede Aliju s aerodroma u vojnu kasarnu "Slobodan Princip Seljo" u Lukavicu.

Ejub Ganić zatraži pomoć "Zelenih beretki" iz Goražda, Foče i od Sulejmana Ugljanina iz Sandžaka. Opkoliše aerodrom i postaviše ultimatum za oslobađanje Alije iz pritvora. Evropska zajednica se umeša u zahtev da se oslobodi Izetbegović kao "legitimni" predsednik Bosne i Hercegovine.

Ejub Ganić i Jovan Divjak predložiše generalu Kukanjcu da oslobode Aliju u zamenu za bezbedno izvlačenje Jugoslovenske vojske iz Sarajeva.

Ne naslutivši lukavstvo i zaveru međunarodne zajednice i Alijine islamske stranke, general Kukanjac pristade na predložene uslove.

Zabrujaše kamioni Jugoslovenske vojske i kolona krenu Dobrovoljačkom ulicom, s pravcem prolaza iz sarajevske vojne oblasti, preko Miljacke na Grbavicu, da bi izašli u Lukavicu, u komandu sarajevske armijske oblasti, gde bi Alija Izetbegović bio zadržan dok vojska ne izađe iz Sarajeva.

U sredini kolone vozila, u prvom oklopnom transporteru, nalazio se Alija Izetbegović s komandantom međunarodnih snaga u Sarajevu.

Drugi transporter, u kome se nalazio general Kukanjac sa svojim oficirima, pratio je Aliju. Na raskrsnici u Dobrovoljačkoj ulici transporter u kome se nalazio Alija Izetbegović naglo skrenu levo i pod punim gasom napusti planiranu maršutu.

Videvši da je prevaren, general Kukanjac produži preko raskrsnice s vojnom kolonom. I tek što je polovina kolone prošla blokadu koju su držale Alijine "Zelene beretke" u Dobrovoljačkoj ulici, Ejub Ganić i Jovan Divjak narediše Alahovoj vojsci da otvori vatru na kamione Jugoslovenske vojske.

Kugle rešetaju kabine i paraju šatorska krila, uz samrtne jauke prevarene vojske. Odjeknuše eksplozije bombi i ručnih granata

Juka Prazina upada u Sarajevu u srpske kuće i stanove.

— Vidi, vidi, ljepotica! Ih, Meho, mi ćemo se nagustirati srpskih pićaka — govori, razvlači usne u osmeh, koluta očima po ženama, deci i starcima, skida devojkama i ženama prstenje, minđuše, ogrlice, zlatne lančiče i stavlja ih sebi u džepove.

— Iznosite sve! — viče svojoj vojsci — Televizore, muzičke uređaje, tepihe, rezbareni namještaj, umjetničke slike, tovarite u kamione i čekajte me na ulici!

— Ti, četnik, mater ti srpsku jebem, daj ključeve od auta! — viče sredovečnom muškarcu.

— Vadite dukate iz njedara! — dovikuje ženama — Pretresite im njedra! - naređuje. — Ibro, Osmane... Pocepaj joj bluzu, Alija. Šta je roviš? Ako nema dukate, ima sise. Tako, Meho, aferim! Ti si bolji od Alije. Nek malo stenju pred nenom i babom. Šta se derete? Uživajte dok vas nijesmo počeli klati, a ondar se derite nek vas čuje Alah da vas gurne šejtanu u đenem.

Prvi veliki iapad Alijine vojske na srpske položaje izveden je 22. airila 1992. godine na Ilidži, po naredbi Efendića, od pravca Igmana: iz Hrasnice jedan, i Hrasnice dva, od Sokolovića kolonije, Butmira, Stupa i Otesa. Preko noći osvojiše Institut na srpskoj strani Ilidže od Sokolovića kolonije. Snajperima ubiše trojicu braće Janjića i još petoricu boraca.

Iz Osijeka povede Dragan Šoja grupu srpskih vojnika i pridruži se Nedeljku Prstojeviću, stigoše do izvora Bosne i staviše se na raspolaganje načelniku Ilidžanske brigade, kapetanu Zoranu Popadiću.

Prilikom izvlačenja ranjenika sa linije, zolja pogodi oklopno vozilo i usmrti Boru Stanišića s ranjenicima.

Dragan Šoja i Nedeljko Prstojević dopuziše do ograde ia jednoj pozornici, razvališe je i, zaklanjajući se iza tela poginule braće Janjića, otvoriše mitraljesku paljbu i potisnuše "Zelene beretke" iz Instituta.

— Joj, Neđo, pogibe nam Karas Zeljaja! — viknu Šoja, pritrča poginulom i uze njegov kalašnjikov i torbicu s municijom.

Iz Lukavice stigoše srpskoj vojsci u pomoć tenkovi i transporteri.

Kao da sva Ilidža izgore, razvi se žestoka borba.

Srpska vojska potisnu Alijine "Zelene beretke" i uspostavi čvrstu liniju odbrane. Vojska izvuče s položaja osmoricu svojih poginulih boraca i preveze u bolnicu pedeset šestoricu ranjenika.

Komandant Kriznog štaba opštine Ilidža, Nedeljko Prstojević, nabavi vojsci maskirne uniforme i veću količinu oružja.

U pratnji majora Velimira Janjića, sa grupom oficira pride Draganu Šoji general Ratko Mladić, zagleda se u glatko obrijanog mlalića, utegnutog u maskirnu uniformu, i upita ga:

— Jesi li ti komandant ove vojske? Dragan Šoja zauze stav mirno.

— Jesam, gospodine generale — odgovori mu.

— Kaži mi, komandante, ko je tvoj najveći neprijatelj?

Znajući da su Srbi u ratu s muslimanima, Šoja izreče bez razmišljanja:

— Turci, gospodine generale.

— E, nijesu — reče mu Mladić. Šoja pocrvene, gledajući začuđeno generala Mladića.

— Neprijatelj srpskog naroda broj jedan su Hrvati. A ko je naš neprijatelj broj dva?

— Turci, gospodine generale — opet mu odgovori Šoja.

— Nisu ni broj dva. Uzmi olovku i piši: neprijatelj Srba broj jedan su Hrvati, broj dva su opet Hrvati, a tek broj tri su muslimani.

— Kada ćete vi, komandante, riješiti Otes? — upita Mladić.

— Mi smo spremni da krenemo u napad kad dobijemo naređenje.

— E sada napred, i srećno, momci.

Sutradan Tomo Kovačević spoji svoje specijalce MUP-a s Ilidžanskom brigadom, udruži Gardu Pejton s brigadom i stavi ih pod komandu načelnika štaba Nikole Tešanovića.

Položaje prema Otesu zauzeše bataljoni Dragana Lubure, Ace Kutlače, Veljka Pola i Boška Vujadina. Sačekaše da srpska artiljerija završi bombardovanje Otesa iz pravca Rakovice, Vlakova, Osijeka i Jevrejskog groblja, i povedoše vojsku u napad.

Muslimanske haubice i minobacači uzvратиše paljbu po srpskim položajima iz pravca Čiče i kasarne u Nedžarićima. Uvedoše svoje elitne jedinice "Lasta" u borbu na Otesu. Računajući na snagu svoje Alahove vojske, Alija Izetbegović izjavi preko Radio Sarajeva:

"Četrnaestog maja ću piti kafu u hotelu 'Srbija' na Ilidži, a Nedeljku Prstojeviću ćemo suditi u Sarajevu..."

Muslimanska granata probi zid jedne kuće iza linije položaja i odnese pola glave načelniku štaba Nikoli Tešanoviću. Prepolovljena glava izgledala je kao maska.

*U rov u kome se nalazio komandant brigade **Zoran Borovina** muslimanski vojnik baci bombu. Ona pade na ivicu rova i potpukovnik Borovina pokuša da je uhvati i vrati neprijatelju, ali mu se bomba skotrlja pod noge i iskida mu telo.*

**U ruku bombu uhvati,
Dušmanu da je povrati,
I puče bomba baš toga časa,
Na bojnem polju osta bez glasa.**

**Zorane, Zorane, po tebi postade,
Od Otesa, Zoranovo,
Gdje si gin'o i ratovo...**

Srpska vojska desetkova muslimane, zarobi dvadeset specijalaca "Lasta" i zauze Otes. Povezaše linije s brigadama Rajlovca, Vogošća i delom Ilijaša, zauzeše položaje ispod Žuča do Belog Brda i povezaše se s Ilijašem.

Ranjenike srpske vojske zbrinuše u bodnici smeštenoj u zgradi odmarališta "Žica", na prostoru između Vrela Bosne, Osijeka i Blažuja.

Najteže ranjene borce u tri operacione sale zbrinjavaju lekari Miodrag Lazić i Veljko Bradić.

Oko Sarajeva srpska vojska sastavi obruč i Alijina muslimanska vojska se nađe u okruženju.

Nedeljko Prstojević sedi sa srpskim komandantima 14. maja 1992. godine u hotelu "Srbija" na Ilidži i poziva preko srpskog radija Aliju Izetbegovića da zajedno popiju kafu.

— Vh, Alija, Alija. Nijesi mudro postupio kad si poveo svoj narod u stvaranje islamske države progonom i

ubijanjem Srba. Obećo si da ćeš danas piti kafu u hotelu "Srbija", a meni suditi, a eto, ja pijem kafu umjesto tebe i siguran sam da će ti za ovaj rat istorija suditi.

Nedeljko Prstojević pođe u obilazak jedinica na Jevrejskom groblju. Obiđe linije i vrati se u štab.

Na Jevrejsko groblje, koje je držao bataljon majora, magistra Radomira Furtule, dođe iz Sarajeva bračni par Brena i Tihomir Samardžić sa dva sina, od devet i jedanaest godina.

— Olakle ste izbjegli? — upita Furtula ženu, gladeći dečake po kosi.

— Šuti, ne pitaj. Mi smo oboje rodom iz Krajine, a živjeli smo u Sarajevu. Kada su 4. aprila napali srpski MUP na Vracima, moj muž je učestvovao u borbi. Ja ga nijesam htjela pustiti samog, poslala sam sa njim. Hoću da se zajedno borimo, rame uz rame.

— Vidite li, vojnici, koliko je ova žena odvažnai hrabra? Treba da vam služi za primjer reče Nedeljko Prstojević, gledajući čas u vojnike, čas u ženu i njenog muža.

— Pa šta ćemo sa djecom? — obrati se bračnom paru.

— Moji sinovi su veliki. Smjestićemo ih u neku kuću u pozadini položaja — reče Tihomir.

— Dok budemo na liniji, oni će sami brinuti o sebi. Po završetku smjene ići ćemo kod njih da spavamo. Major Furtula uzdahnu. Ne zna šta da im odgovori, da li da primi i ženu sa mužem, ili da je prepusti deci.

— Jesi li odlučna da postaneš borac? — upita je.

— Ja se od muža neću odvojiti, makar svi četvoro zajedno izginuli — odgovori mu Brena.

— Primite je, komandante. Kad mogu ja sa 68 godina da nosim pušku i pucam, može i mlada žena — reče jedan borac.

— Ja sam još stariji. Imam 74 godine, a pucam iz rova. Ona je zdrava i snažna, može i mene i pušku ponijeti ako bi' morao da bježim u odstupnicu — dodade Rajko Kovina.

— Smjestite djecu u onu udaljenu kuću u prizemne prostorije pa dođite u rov — reče im major i dade deci po jednu konzervu paštete.

Jevrejsko groblje dugo je dva kilometra i široko oko kilometar. S jedne strane po čitavoj dužini groblja liniju drže srpske jedinice, s druge strane muslimanske "Zelene beretke" pod komandom Sefera Halilovića.

S krovova i prozora višespratnica, dejstvuju snajperisti. Hvataju ia nišan decu, žene, starce, sve što je srpsko i što se kreće prema Petrovačkoj ulici i Grbavici, u svim pravcima oko grada. Ulice i raskrsnice drže na nišanu i usmrćuju građane.

Sa hotela "Bristol" ubiše dve devojčice na Grbavici, od devet i dvanaest godina. Deca su se igrala u pesku, ne znajući da ih smrt vreba.

U Butmiru su dve žene kopale baštu ispred kuće. Snajperisti ih nanišaniše i ubiše. Nedaleko od njih, starac od 87 godina privezao ovcu u bašti da pase i pored nje snajpsrista ga usmrti.

Iz Dobrinje trudnica Mira Trifković ponese vojsci u pozadinu manjerku sa hranom. Snajperista je uhvati na nitan i ubi. Ruski dobrovoljac Aljoša potrča joj u pomoć, ali i on se sruši preko mrtve Mire.

Pred zgradom u Petrovačkoj ulici u kojoj su Brena i Tihomir smestili sinove snajper ubi devojčicu od deset godina. Majka potrča da je podigne, ali snajperista i nju ubi.

— Eh, prokleta vam tursko sjeme bilo — kuka starica gledajući mrtve kćerku i unuku. — Zar takvim podmuklim ubijanjem stvarate islamsku državu u Bosni? — Priđe mrtvim telima, ali i nju Alijin snajper obori na njih dve.

Smešteni sami u jedan rov, Tihomir i Brena osmatraju Jevrejsko groblje, pune municijom "broving", mitraljez i puške, gledaju kroz puškarnice očekujući napad muslimanske vojske.

Major Radomir Furtula povuče po naredbi svoju vojsku i ode u Rogaticu. Jevrejsko groblje popuni vojska vojvode Branislava Gavrilovića i vojvode Brne.

— Joj, Tihomire, Turci kreću! — viknu Brena i priteže pušku uz rame.

— Gdje će krenuti usred dana, jesi li luda? — odgovori joj muž i priđe puškarnici. Ugleda muslimanske vojnike kako se kao mravi kreću grobljem između spomenika u pravcu srpskih položaja. Priteže mitraljez i sruči rafal.

Otpoče žestoka borba.

— Eno, zauzeše dva rova ispred nas! — viče Brena i puca iz puške.

— Samo ti pucaj, ne daj da nam priđu. Ne boj se — govori joj muž i kosi po brisanom prostoru ispred svog

rova. — Sad će njih Srbende srediti. Naši uskaču u rovove iza linije gdje su se odmarali. Čuješ li kako se pojača pucnjava, kako uzvraćamo žestokom odbranom?

Kao da iz svakog jevrejskog groba iskoči po jedan musliman, krenuše da se provlače između nadgrobnih spomenika.

— Alahu egber! — razlegoše se povici. Groblje zaoraše "brovinzi", minobacači i zolje.

Po deset granata pada u sekundi, razbijaju nadgrobne spomenike i ubijaju muslimansku vojsku.

— Alahu egber! — čuju se uzvici iz hiljade grla, sve bližih srpskim rovovima.

Iz dobro ukopanih rovova, srpska vojska mitraljezima i bombama desetakova Alahovu vojsku i muslimani u panici odstupiše, sa 89 poginulih i preko 300 ranjenih "Zelenih beretki".

Izvojevavši ovu pobjedu, Srbi izvukoše s borbene linije osamnaest mrtvih i trideset osam ranjenih boraca.

Brena ostavi muža u rovu i otrča do kuće da obiđe sinove. Utrča u predsoblje i vide da su vrata na kupatilu otvorena. Stariji sin sedi na klozetskoj šolji zgrčen, a mlađi kleči na kolenima pored njega, nasloio mu glavu na krilo i plače.

— Šuti, braco, sad će nama tata i mama doći — teši ga.

Brena pritrča deci, zagrli ih, i sama prestravljena, zarida zajedno s njima.

* *

Sokolovića koloniju kraj Ilidže, koja je imala samo jednu muslimansku kuću u Titovom režimu proislamske uprave u Sarajevu, bespravno naseliše četiri i po hiljade muslimana iz Sandžaka. Muslimanska uprava ote zemlju od srpskih vlasnika: ogromno Sarajevsko polje, Čengić vilu, Alipašino polje, Mladene, Švrakino selo, sve do muslimanskih naselja Butmira i Hrasnice. Uništavajući Srbe razvlašćene u Titovom komunizmu, stvoriše u Sarajevu muslimanski centar Bosne i Hercegovine, naseliše muslimane iz raznih krajeva Bosne i Sandžaka, i postadoše većinsko stanovništvo u gradu.

Alija Izetbegović naredi izvođenje ofanzive na Žuč, veoma važno strateško mesto za odbranu Sarajeva.

Žuč, srpsko mesto, jedino brdo između Vogošća, Rajlovca, Huma i Kobilje glave, pripadao je opštini Novi grad. Nekoliko hiljada "Zelenih beretki", pod komandom Sefera Halilovića, krenu u frontalni napad na Žuč iz pravca Kobilje glave i Boljevog potoka, u širini od šest kilometara, preko Smetlišta.

Žuč brdo je veliki prostor s malim brežuljcima i prostranim livadama.

Frontalno prema Žuču, razlegoše se bubnjevi i urlici četiri hiljade pripadnika Alahove vojske:

- Alahu egber!

— Dihad!

— Alahu egber!

— Dihad!

Ukopana u rovove, srpska vojska, pod komandom potpukovnika Vukote Vukotića, prihvati oružje i dočeka muslimanski napad.

Sa Orlića i Golog brda srpska artiljerija bombarduje muslimanske položaje. Po srpskim položajima razleteše se granate muslimanske artiljerije.

Srbin u muslimanskoj vojsci, Slaviša Šućur, specijalac tenkista, tajno dobi od nekog oficira iz srpske komande precizno ucrtane kote srpskog položaja na Žuču. Odlikovan od Alije Izetbegovića tri puta Ordenom ljljana za uništavanje srpskih rovova, Slaviša Šućur uništava hicima iz tenka srpske šančeve.

Srpske haubice i mipobacači zasuše muslimanske položaje, vidljive kao na dlanu.

Tutnje eksplozije iznad Sarajeva, oko brda Žuč, kao da ga vulkan razara i obaljuje na grad.

Tučeni iz pet pravaca srpskom artiljerijom, pod komandom vojvode Miše Mijatovića, Kolašinca, granate raznose Alijine vojnike i prigušuju im uzvike:

"Dihad", "Alahu egber". Razbacuju delove tela s busenjem i kamenjem u nebo, uz odjek eksplozija i fijuk gelera.

U blokiranom Sarajevu ljudi zanemeše od straha. Narod u "Alijinoj" čaršiji unosi decu u podrume, uspaničen gleda u brdo Žuč, u nebo, kao da će se na grad spustiti ognjeni plamen da sve sagore.

"Beli vukovi", specijalna jedinica Srđana Kneževića i brigade Romanijskog korpusa načiniše "pokolj" u muslimanskoj vojsci.

Srpska veza vojne komande uhvati radio-vezu muslimanskog glavnog štaba.

— Halo, Sefere, halo! — čuju se izbezumljeni uzvici. — Sefere, čuješ li me? Hitno nam pošalji pet stotina vreća za mrtve!

Sefer jedva zadrži slušalicu u ruci. Izgubi dah i promuklo izgovori:

— Pa odnijeli ste dvije stotine vreća.

— More, pička ti materina, pošalji mi odmah još pet stotina i sve bolnice isprazni za ranjenike! Mobilisi tri stotine vozila i pošalji ih prema Žuču. Blokiraj saobraćaj i obezbijedi prolaz ulicama.

Četiri hiljade "Zelenih beretki" dožive težak poraz u borbi za Žuč. Oko sedam stotina mrtvih i hiljadu i po ranjenih označilo je najveći gubitak Alijine vojske u sedmodnevnom napadu.

Kamermani evropske televizije, smešteni u hotelu "Srbija" na srpskoj teritoriji, snimaju žestoku borbu. U vatrenom okršaju kameraman uhvati drugog kamermana koga smrtno pogodi metak.

Srpska vojska imala je sto pet poginulih i dve stotine trideset ranjenih. Popuni gubitke rezervnim sastavom i učvrsti svoje položaje oko Sarajeva.

IV Bijeljina

U Bijeljini Alijina islamska stranka formira "Handžar diviziju Alahove vojske". Za komandanta divizije postaviše profesora Feriza Zečevića.

Bijeljina, srce Semberije i Majevice, okružena sa pedeset četiri srpska sela, odjednom postade grad islamskih interesa za slamanje Srba u istočnoj Bosni. U fabrikama smeniše direktore Srbe i postaviše muslimane.

Doseliše muslimane iz Vlasenice, Srebrenice i Majevice i oni postadoše većinski narod u gradu. Ali, Srbi iz sela oko grada, koja čine sedamdeset odsto stanovništva Bijeljine, blokiraju muslimane u gradu.

Za "Handžar diviziju" stiže novac u Bijeljini iz tri islamske zemlje sa Bliskog istoka. Preko vlasnika hotela "Karin", Smaila Đuka, kupiše oružje i naoružaju diviziju.

Iz fabrike žice izvezoše šleperima stotine hiljala tona armature za izgradnju džamija po Bosni i Hercegovini.

Da ne bi otkrio tajne isporuke bez naplate, direktor Nedžib Osmanović smeni inženjera Dragomira Ljubojevića s položaja šefa proizvodnje i na njegovo mesto postavi muslimana Džemala Kojića.

Po gradu se osiliše ekstremni muslimani. Strah se useli u srpske kuće.

Ševal Begić, predsednik Alijine islamske stranke za Bijeljini, povede sa sobom u džamiju Ibru Begovića,

Mustafu Ganića i Refika Mačka i dogovoriše se sa hodžom da u kafiću "Istanbul" okupe viđenije muslimane da raznesu po kućama pripadnicima "Handžar divi-

zije" oružje, tajno dopremljeno u Bijeljini. Naoružaju Alahovu vojsku i, provocirajući Srbe, silovaše dve žene.

Nedžib Osmanović zasrete s grupom mladića Srkinju od četrdesetak godina koja je pošla na dijalizu, oboriše je na klupu u parku kraj bolnice i grupno je silovaše.

Izazivajući Srbe, tridesetogodišnji musliman osedla svog konja zelenim sedlom i okiti ga, obuče u tursku nošnju i stavi fes na glavu, pripasa pištolj i potera konja ulicama naseljenim srpskim stanovništvom. Dođe do srpskog kafića "Srbija" i pokuša da

utera konja kroz vrata. Drži pištolj u ruci i naređuje da mu se natoči pivo u čašu.

Vlasnik kafića Mirko Blagojević utrča u kuhinju, uze pištolj iz stola, repetira ga i istrča na prag kafića.

— Evo ti pivo, majku ti tursku jebem! — viknu i ispali metak u konja.

Turčin skoči iz sedla, pusti dizgine i pobeže, ne ispalivši ni jedan metak iz pištolja.

Ranjeni konj zanjišta i šepajući otkasa ulicom za gazdom.

Učestali incidenti u gradu zastrašiše Srbe i nateraju predsednika Srpske demokratske stranke dr Milana Novakovića da u Dvorovima u Banji, pet kilometara udaljenoj od grada, održi sastanak s predsednikom opštine Cvijetinom Simićem i predsednikom Izvršnog odbora opštine Mićom Vukovićem. Odlučiše da Srbe mobilisu po mesnim zajednicama, da im podele naoružanje teritorijalne odbrane iz vojnog magacina i da ih pripreme za odbranu. Uspostaviše radio-veze "rupovkama 12" sa svim mesnim zajednicama i postaviše jedinstvenu komandu veze, koju preuzeše Aca Pantić i Radovan Vasić.

Mića Vuković sreće pred opštinom direktora Službe društvenog knjigovodstva Lazu Elezovića.

— Zdravo, Mićo — pozdravi ga Elezović i pruži mu ruku.

— Zdravo, Lazo — otpozdravi mu direktor i rukova se.

— Što si se tako smrko? — upita ga Mića.

— Smrče me moja blagajnica, ona stara muslimanka Hajra za koju su i Srbi i muslimani smatrali da je jugoslovenski orijentisana, da nije nacionalista. Upisala se u Alijinu islamsku stranku, i pitam ja nju: Što se, bona, Hajro, učlani u SDA? "E, Lazo — kaže mi — vrijeme je takvo, svaka ptica svome jatu leti." Ja joj odgovorih: Znači, Hajro, ona Andrićeva rečenica: "Tri porodice — srpska, hrvatska i muslimanska, svi su živjeli sretno. A kad god se što zatalasa svi su okretali cijevi i uvijek jedni u drugima vidjeli neprijatelja," to je Bosna. "Baš tako", odgovorila mi je. Eto vidiš, to me, Mićo, pogodilo. Ovo je jedna duboka podjela. Kao prvoborac, stari komunista, gledao sam u hrvatskom, srpskom i muslimanskom narodu jedan koren s tri cvijeta. Rastemo zajedno, živimo zajedno, radimo jedni s drugima, mladi se međusobno žene i udaju. A, eto, Alija nam zaprži čorbu, da tuga ne može veća biti. Mića Vuković duboko uzdahnu i tiho izgovori:

— Ima i njihovih ljudi koji strahuju od ovih sukoba. U mom komšiluku živi Mustafa Duraković, mesar. Kćerka mu je umrla ranije, a sad mu je sin umro. On ne odvaja Srbe od muslimana, smatra nas braćom. Drugi primjer, Lazo, takođe iz mog komšiluka: umrla jedna žena, Srpkinja udata za muslimana, a snaja joj je katolkinja. Sahranjena je po pravoslavnim običajima, u sanduku. Njene prijateljice, muslimanke i katolkinje, prolazile su pored sanduka i, po pravoslavnom običaju, ljubile krst.

— To su rijetki primjeri, moj Mićo. Ovo će na zlo izaći — odgovori mu Laza. — U Željezari su išćerali sve Srbe s posla. Tomo Todorović mi se žali da su sa njima postupili kao sa Srbima u "Centrotransu" u Foči. Rade sve po Alijinom nalogu iz Sarajeva.

— Znam, a kazaću ti i suprotan primer od ovih o kojim sam ti govorio — reče mu Mića i nastavi: — Refik Islamović, zvani Mačak, pucao je u svoju ženu Đurđicu, Srpkinju. Oženio se iz srpske porodice Mičića. Mislio je da mu je žena mrtva, pa je otišao u kafić "Istanbul" i hvalio se muslimanima da je ubio svoju ženu zato što je Srpkinja. Ali, Bog je hteo da ona ne bude smrtno ranjena, osvestila se, izašla iz kuće i otišla svom bratu.

' Muslimani su godinu dana pre početka rata istrali sve Srbe iz transportnog preduzeća "Centrotransa" u Foči.

Muslimani postaviše barikade prema Janji na izlazu iz grada, kraj kafane "Bled", u Ulici Svetozara Ćorovića, kod SUP-a, kod "Panafleksa", kod "Žitoprometa" i kod "Auto-moto društva".

Videvši da će barikadama muslimani preseći odstupnicu Srbima iz grada, Tomo Todorović, koga su u Željezari isterali sa posla, organizova sa svojim drugovima Đorđem Perićem i Radom Rajkanovićem srpsku barikadu kod restorana "Belami". Naoružani dobrovoljci preprečiše ulicu u pravcu muslimanskih barikada i omogućili srpskom narodu da se izvuče iz grada u pravcu Dvorova i u pravcu Drine prema Srbiji.

Drugu barikadu Srbi postaviše u Ulici Vlaja Andrića, kod fabrike "Stolar". U toku noći iz Bijeljine pobeže više od hiljadu Srba, dece i žena. "Handžar divizija", kao sinonim za pogibiju Srba, pokrenu se i postavi mitraljeska gnezda na oblakoderima, na robnoj kući, na vodotornju, na silosu i na kranu u centru grada. Zaposedoše bolnicu, Željezaru, fabriku žice i fabriku nameštaja. Oglasiše se mitraljeski rafali iz pravca Janje i oko grada prema srpskim selima. Nastojeći da očiste grad od Srba i da se spoje s Teočakom, Janjom, Zvornikom, Brčkom i Tuzlom, muslimani krenuše u borbeno dejstvo prema srpskim barikadama. Ševal Bekić s komandantom "Hancar divizije" Ferizom Zečevićem i zamenikom komandanta Hasimom Fidahićem pokrenu "handžarce" i grad proključa od borbe. Srbi u panici beže iz grada.

Do stana majora **Ljubiše Lazića** dotrča policajac Ostoja Pacan, ilegalni član Srpske garde Ljubiše Savića. Zadihan i uzbuđen, kuca na vrata u dva sata noću i doziva:

— Ljubiša, otvori! Otvori, Ljubiša! Buka probudi Laubišu Lazića. On uze kalašnjikov sa stola i priđe vratima.

— *Ko je usred noći? Šta hoćeš?* — viknu.

— *Ja sam, Ostoja Pacan! Otvori, hitno je. Ljubiša Lazić poznade Pacanov glas, otvori vrata i pusti ga u kuću.*

— *Oblači se brzo, Turci su krenuli u rat. Do zore će nas napasti. Zauzeli su glavne kote po gradu i pucaju — govori, usne mu podrhtavaju i hvataju vazduh.*

— *Uh, boga mu ljubim!* — uzviknu Ljubiša. — *Sedaj sa mnom u kola, idemo kod komandanta **Ljubiše Savića***

— *reče i pruži mu dve bombe. — Evo ti, ako nas zaustave ti baci bombe kroz prozor, a ja ću voziti što brže mogu — govori mu navlačeći pantalone i bluzu.*

*Sedoše u kola i srećno stigoše u stan **Ljubiše Savića**. Probudiše ga i sa njim odoše u Krizni štab Srpske demokratske stranke dr Milanu Novakoviću. Obavestiše ga o bombi bačenoj u kafić "Istanbul", o muslimanskim barikadama i pucanju po gradu, i dadoše znak za uzbunu u kriznim štabovima po srpskim mesnim zajednicama.*

Ljubiša Savić priđe radio-stanici u zgradi Štaba i pozva svog kuma Predraga Ješovića, načelnika SUP-a u Bijeljini.

— *Halo!* — uzvikuje. *Ne sme da izgovori ime zbog prislušivanja "Handžar divizije". — Halo, javi se, halo! Načelnik SUP-a mu ne poznade glas, naljuti se i upita ga:*

— *Ko si ti, čovječe? Što se ne predstaviš šifrom?*

- *Ma ja sam onaj što ti je prije dva dana dao pištolj "**mauzer**" da se poslužiš!* — odjednom viknu Savić, ne znajući da kaže šifru radio- veze.

— *Oh, sad znam ko si!* — uzviknu **Predrag Ješović** preko "rupoveke 12."

— *Počelo je, izvlači naše ljude — reče mu Ljubiša, spusti slušalicu, okrenu se i reče: — Laziću, Pacane, ustajte. Idemo u komandu Garde u Popove.*

Izađoše iz štaba i sedoše u kola. Dovezoše se na obalu Drine, gde se nalazio kamp za obuku Garde, i digoše uzbunu. Zatim se skelom prevezoše na desnu obalu Drine i uđoše u kamp vojvode Željka Ražnjatovića — Arkana, komandanta Srpske garde "Vojvoda Stepa Stepanović".

Ljubiša Savić je sa svojom jedinicom dobrovoljaca učestvovao u oslobađanju Vukovara u Hrvatskoj 1991. godine i spojio je svoju vojsku s Arkanovom. Ispriča Arkanu kakva opasnost pretila Srbima od "Handžar divizije" i, popivši čašicu rakije, izmeni s njim sećanja o borbama u Vukovaru. Ljubiša Lazić kroz šalu ispriča Savićev razgovor radio-vezom s kumom.

Arkan se grohotom nasmeja i reče:

— *Brate Ljubiša, od danas će ti ratno ime biti "**Mauzer**". Povedi svoju vojsku s mojom vukovarskom gardom da pokažemo Turcima kako Srbi ratuju na srpskoj zemlji.*

*Komanda **Prve semberijske brigade** rasporedi svoj prvi bataljon u Brucu, drugi u Pilje i treći u Crnjalovu, izvan grada.*

*Major **Vlado Simić**, komandant prvog bataljona, povede svoju vojsku, spoji je s četom **Dvorova** i zauze položaj prema Barikadama. Provuče jedan vod vojske pored muslimanske linije i uđe u centar grada, ostavi vojsku da štiti Krizni štab SDS-a i vrati se prema **Dvorovima**. Pokrenu dve čete u pravcu poljoprivredne škole i zauze položaj na levoj strani puta, prema autobuskoj bazi.*

Glavna utvrđenja "Zelenih beretki" nalazila su se na silosu, na severnoj strani grada, i kod gradske bolnice, na južnoj strani grada.

*Bataljon kapetana **Zorana Lopandića** zauze položaj na desnoj strani Ulice Dimitrija Lopandića.*

Grad odjeknu od silne eksplozije, zaštektaše mitraljezi i zaparaše silos protivavionski trocevcu Arkanove vojske. Muslimani, iznenađeni Arkanovim prisustvom u bosanskoj srpskoj vojsci, povukoše se od ekonomske škole i pobegoše na sever prema Željezari.

Štedeći silose od razaranja, Arkanova garda dejstvuje iz vozila "prage", tuče iz transportera po silosu i istera Alahovu vojsku iz poluokruženja. Sa silosa muslimani se povukoše u Željezaru.

U bijeljinsku kasarnu jugoslovenske vojske u Dvorovima komandant kasarne Dragiša Mojsov pozva na

sastanak, po pitanju snabdevanja vojske hranom, predsednika Izvršnog odbora opštine Miću Vukovića. U vreme održavanja sastanka, prvog aprila 1992. godine, u ranim jutarnjim satima, u kancelariju uđe vojnik, stade mirno i izgovori:

— Komandante, puca se u gradu!

Dragiša Mojsov ga pogleda osorno i reče:

— Pa šta ako se puca? Ima grad policiju, neka zavede red i mir.

Vojnik pocrvene i izađe iz kancelarije. Posle petnaest minuta u kancelariju uđe drugi vojnik i raportira:

— Druže komandante, u gradu se vodi borba.

Dragiša Mojsov ustade sa stolice, zgrabi opasač i torbicu i istrča, ostavljajući Miću Vukovića samog za stolom, ne izgovorivši ni reči. Vuković ustade sa stolice i izađe za njim.

Do dvorišta komande Jugoslovenske vojske dopreše odjeci minobacača i zolja iz pravca grada.

Iz pravca Obarske i Crnjilova, pored pravoslavnog groblja, uz novi i stari kanal, Cvijetin Nikić formira četvu od seoskih dobrovoljaca, nastojeći da zaštiti Obarsku i spreči prodor muslimana preko kanala, ukoliko se njihove jedinice probiju iz grada.

Vojvoda Željko Ražnatović — Arkan prepusti batalonima semberijske brigade Zorana Lopandića i Vlade Simića da zauzmu Željezaru, fabrike "Elvik", "Mladost" i "Kurjak", i povede svoju gardu da oslobodi bolnicu.

U borbama prvog dana pogiboše mu trojica

boraca. On pozva pojačanje iz Badovinaca sa desne obale Drine, i jakim automatskim oružjem napade utvrđenje oko bolnice. Vodeći računa da od unakrsne vatre oko bolnice ne izginu bolesnici, Arkanova garda tek trećeg dana borbe, trećeg aprila, potisnu muslimane iz utvrđenja i oslobodi zatočene bolesnike.

Četvrte noći, svetleći meci u snopovima zaparaše nebo iznad Bijeljine. Ukrštaju se po gradu i izgone "Handžar diviziju" sa oblakodera, krova pošte i visokog kрана u centru grada.

Muslimanski narod uvlači decu u podrumе, drhti na svaki odjek eksplozije. Žene i starci utišavaju decu i umotavaju ih u ćebad i ponjave. Odjekuje Bijeljina kao da se čitav grad ruši. Srpski dobrovoljci: seljaci, radnici, inženjeri, profesori, lekari, koji prvi put videše kako mina pada pored njih, žestokim napadima, uz pomoć Arkanove garde, oslobodiše Bijeljinu.

Narod se okupi na trgu u centru grada ispred opštine. Šenluči vojska, odjekuju rafali u nebo i ore se pesme.

Narod iz okolnih sela pohrli svojim kućama. Po ulicama mašu srpskim zastavama.

Devojke, okupljene oko Arkana, grle ga i ljube, sastavljaju ruke oko njega i dižu ga uvis.

— Vojvodo naš, srce devojačko! — uzvikuju.

— Dušo naša!

Guraju jedna drugu da mu priđu, da ga izljube. Vojvoda Željko Ražnatović — Arkan, u oficirskoj uniformi kakvu je nosio srpski vojvoda Stepa Stepanović u Prvom svetskom ratu, sa šapkom i epoletama, cveta na devojačkim rukama, crveni se u licu i gleda u nebo, zahvaljuje Bogu što ga je doveo u Bijeljину da pomogne spasavanju srpskog naroda od Alijine islamske vojske.

Ožalošćen što je u Bijeljini "Handžar divizija" poražena i što mu je propao udarni plan o teritorijalnom osvajanju, Alija Izetbegović obavesti međunarodnu zajednicu da Srbi kolju muslimanski narod. Iz Alijinog Predsedništva u Sarajevu Haris Silajdžić

pozva televiziju Bi-Bi-Si i izjavi da je hiljadu srpskih četnika silovalo tri hiljade muslimanskih žena u Bijeljini.

Alija Izetbegović odmah uputi u Bijeljину članove trojnog predsedništva Bosne i Hercegovine Biljanu Plavšić i Fikreta Abdića. Dade im nalog da izvide šta se desilo u Bijeljini, kako su Srbi mogli da osvoje grad, i da ubede srpsku vlast da dozvoli muslimanima da formiraju zajedničku vlast.

U banjski hotel u Dvorovima stigoše Biljana Plavšić i Fikret Abdić. Pred hotelom ih dočekaše vojvoda Željko Ražnatović — Arkan, predsednik SDS dr Milan Novaković i predsednik opštine Cvijetin Simić.

Vojvoda Arkan, u oficirskoj uniformi i sa šapkom vojvode Stepe Stepanovića, sa pištoljem na opasaču, stasit četrdesetogodišnjak, rumen u licu, sa sjajnim smeđim očima, pođe u susret Biljani Plavšić. Ona mu pruži ruku, poljubi ga i zagrlila.

— Kako si, srpski junače? — reče mu i opet ga steže u zagrljaj.

— Bog me uputio da pomognem braći Srbima — odgovori joj Arkan s blagim osmehom. Lice mu se zažari od

Biljaninog srdačnog pozdrava.

Fikret Abdić priđe Arkanu, srdačno mu steže ruku i poljubi se s njim. Pozdraviše se i s dr Novakovićem i Simićem, pa udoše u kabinet direktora banje. Posedaše u fotelje i otpočeše razgovor.

— Šta se to desilo ovde kod vas? — upita Fikret Abdić Arkana.

Arkan se iznenadi što se baš njemu obratio i odgovori mu:

— Da niste prepustili Aliji Izetbegoviću da bude predsednik Bosne i Hercegovine ispred SDA, kad ste već vi bili na izborima izabrani od svog naroda, gospodine Abdiću, ovo se ovde ne bi desilo. Pretpostavljam da biste vi vodili ravnopravnu politiku prema

svim nacijama u Bosni, da ne biste stvarali islamsku državu na štetu drugih nacija.

Fikret Abdić, iznenađen ovakvim odgovorom, pogleda u Arkana i uzdahnu:

— Možda ste u pravu. Alija ima suviše velike apetite.

— E, vidite, Fikrete, jedan narod se ne može potpuno uništiti. Šta vam je trebalo da u Bijeljini stvarate "Handžar diviziju"?

— Za takvu vojsku ne znam, Arkane.

— Mi smo se s njom ovde malo borili. Nije dobro ubijati srpski narod i izgoniti ga sa njegovih ognjišta da bi muslimani postali etnički čist narod.

— Pa nije baš tako, Arkane — pocrvene Abdić, namrača čelo i pogleda ga pravo u oči. — Niko Srbe ne tera iz njihovih kuća.

— Vi to ne vidite iz svojih kabineta u Sarajevu, gospodine Abdiću. Alija ne tera Srbe iz kuća, on hoće da ih u Vartolomejskoj noći pokolje u njihovim stanovima.

— Čekajte, pa mi smo došli ovde da smirimo situaciju, da razgovaramo o tome da se i jedna i druga strana razoružaju, da svi žive u miru kao i do sada.

— Da smo živeli u miru, ovo se ne bi ni desilo — odgovori mu predsednik Srpske demokratske stranke dr Novaković. — Vaši iz vrha su za sve ovo krivi. Alijina Deklaracija je izričita.

— Sad je kasno za pomirenje — odgovori mu predsednik opštine. — Mi ćemo mirno živjeti s mirnim muslimanima, ali Alijinim ekstremistima, koji bi da kolju Srbe, nema mjesta u našem gradu.

— Mi smo o tome došli da razgovaramo — progovori Billna Plavšić. — Ekstreme proterajte, uspostavite red i mir u gradu i formirajte zajedničku vlast.

— S lojalnim muslimanima hoćemo. Samo, da znate, sedamdeset dva odsto stanovništva po selima je srpsko, i muslimani ne mogu gospodariti pri tom procentu Srba.

— Razoružavanje ne dolazi u obzir. Smirićemo mi Alijine buntovnike i u drugim mestima — reče Arkan, stavi ruku Biljani na rame i osmehnu joj se.

— Legendo srpska — reče mu ona kroz smešak, pogleda u direktora banje Dvorovi i reče:

— Dajte mi sobu da se istuširam i odmorim. Transporter nas je od Sarajeva dovede dobro izdrmao.

— Sačekaj, Biljana, da Abdiću postavim jedno pitanje. Onaj vaš islamski pas u Sarajevu, Haris Silaj-džić, izjavio je na radiju i televiziji da je u Bijeljini hiljadu četnika silovalo tri hiljade muslimanskih žena. Eto, vi ste ovde, u Bijeljini, proverite među

muslimanima da li je ijednu ženu silovala srpska vojska. Srpski narod je ponosan i takvim gadostima se ne bavi. To može da izjavi samo onaj ko je u stanju to da radi sa srpskim ženama, ko je srbomrzac iz dna duše. Vojni vrh iz Beograda naredi vojsci da izađe iz

kasarne u Bijeljini, da razoruža srpsku teritorijalnu odbranu i omogući povratak svim muslimanima u grad, i onima koji su stupili u "Handžar diviziju" i vodili rat u gradu.

****Motorizovana brigada krenu iz Srbije, pređe most preko Dunava u Rači i stiže s tenkovima i transporterima u Bijeljini, pred kasarnu u Dvorovima.*

*Saznavši za naredbu Vrhovne komande Jugoslovenske vojske, major **Zoran Lopandić** i kapetan **Vlado Simić** s **Ljubišom Savićem** — **Mauzerom** dovedoše vojsku teritorijalne odbrane, opkoliše kasarnu i zauzeše borbeni položaj.*

Unutra u kasarni i spolja, iza ograde, zavladaše napetost i strah.

— Braćo Srbi! — odjeknu Mauzerov glas preko megafona. — Zar Srbi treba da udare na Srbe, da ostvarimo želju hrvatskog prvaka Stipe Mesića, oženjenog Srpkinjom, koji je izrekao čuvenu rečenicu: "Ne treba vešati Srbe na vrbe, već okrenuti Srbe na Srbe, jer samo tako ih možemo uništiti"?

Mauzerove reči odjeknuše kao grom među vojskom i izvedoše vojnike iz tenkova. Napetost se stiša. Otvori se kapija i srpska teritorijalna odbrana uđe u krug kasarne. Vojnici, rođaci, braća, grle se i ljube. Zagrljeni zapevaše i tenkowska kolona pođe prema gradu.

Tenkovi i transporteri krenuše iz Bijeljine ispred Arkanove garde i Semberijske brigade u Janju, gradić sa pet hiljada stanovnika.

Dođoše do Janje i opkoliše grad.

Arkan tenkom uđe u mrtav grad, u kome se stanovništvo zavuklo u podrume i strepeći čeka šta će se desiti.

— Braćo muslimani! — odjeknu Arkanov glas preko megafona čiji je vrh virio iz tenka. — Predajte oružje, ne izlažite narod uzaludnoj pogibiji. Bijeljina je imala "Handžar diviziju" pa su u haosu odstupili u Brčko i Tuzlu. Ja sam Arkan i s mojom vojskom sam slomio Vukovar, u kome se desila druga Staljingradska bitka! Vaš je gradić mali, bez ikakvog utvrđenja. Ko ne želi da ostane u njemu, omogućićemo mu da ide gde želi, ni dlaka s glave mu neće faliti. Nikoga nećemo uhapsiti, ni one koji su se povelili za govorom Adila Zulfikarpašića, koji je ovde u Janji, na zboru, pri formiranju Stranke demokratskih akcija, rekao: "Pet stotina godina je ovde Turska vladala... Ovo treba da bude opet tursko." Tako je rekao, a ja vam predlažem, braćo, da predate oružje, da ne podležete uticaju zabludelog Zulfikarpašića. Kosovo se ne može ponoviti. Ne dozvolite da vam narod gine. Mirno predajte oružje i tenkovi neće krenuti na grad! — završi Arkan govor.

Opet nastade ćutanje, kao da u gradu nema ni žive duše.

A onda se pojavi bela zastava i Janja se predade!

VI Smoluća

U kabinet gradonačelnika Tuzle Selima Bešlagića uđe pukovnik Mile Dubajić, komandant tuzlanskog garnizona Jugoslovenske vojske.

— Gospodine gradonačelniče, dobar dan — pozdravi ga Dubajić i pruži mu ruku. — Došao sam da se dogovorimo o mirnom povlačenju moje vojske iz Tuzle u Srbiju, u određenom roku.

Bešlagić mu steže ruku, lukavo se osmehnu i reče:

— Sedite, gospodine pukovniče. Jeste li za kafu i rakiju?

— Jesam. U Bosni se to ne razdvaja jedno od drugog.

— Donesi nam dvije kafe i albanski konjak — naredi sekretarici. — Izvolite cigaretu — ponudi Dubajića.

— Hvala — reče Dubajić, uze iz zlatne tabakere cigaretu i pripali je. Pogleda Bešlagiću pravo u oči i reče mu:

— Hoću da mi date čvrstu reč da vojsku mogu povući iz Tuzle bez napada od strane vaših jedinica.

— Znači, vi se bojite da ne prođete kao u Sloveniji i Hrvatskoj?

— Ja sam došao da o tom problemu ozbiljno razgovaramo. Hoću vašu čvrstu garanciju da nećete napasti kolonu.

— Vi mislite da smo mi, muhamedanci, zločinci?

— To nijesam rekao.

— Ja vam garantujem, gospodine Dubajiću, la nijedan vaš jugoslovenski vojnik, kada krenete iz Tuzle, neće poginuti od mojih muslimana, ako u datom roku, pre 19. maja, odete iz Tuzle.

— *Mi se pridržavamo rokova koje nam je dala međunarodna zajednica. Odlučio sam da moja vojska sutra u pet časova po podne krene iz Tuzle za Bijeljinu preko Majevice.*

— *Popijte još jedan konjak za sretan put — reče Bešlagić i natoči mu čašu. — Pravi albanski, od njega uši zabride.*

— *Hvala, gospodine Bešlagiću. Idem da priprelim vozilo da utovarimo tenkove na transportere. Iz Tuzle ćemo izaći u dve kolone, jedna za drugom. Neka vaša policija obezbijedi prolaz ulicama. Mislim da se više nećemo vidjeti. Ostajte mi u zdravlju, gradonačelnice — izgovori Dubajić i ustade iz fotelje.*

— *Alah neka ti pomogne, pukovniče — reče Bešlagić i isprati ga do vrata. Sačeka da Dubajić izađe u hodnik i naredi sekretarici:*

— *Pozovi mi komandanta teritorijalne odbrane Pašagu i glavnog urednika tuzlanske televizije da odmah dođu kod mene.*

Ne prođe ni jedan sat, u kabinetu se pojavili pozvani.

— *Izvolite, gospodo, sjedite — reče im Bešlagić, poruči kafe i piće i nastavi da govori:*

— *Pašaga, hoću da tuzlanskim ulicama teče potok krvi srpske četničke vojske kada se sjutra budu povlačili iz Tuzle. — A ti, uredniče, postavi televizijske kamere na osmospratnici na Brčanskoj malti i snimi cijelu pogibiju Jugoslovenske vojske. Hoću da masakr bude krvaviji od onog u Sloveniji. Da Srbi osjete da im nije mjesto među muslimanima.*

Sutradan komandant tuzlanske Alahove vojske rasporedi vojnike na širokom bulevaru zvanom Brčanska malta, na izlasku iz Tuzle prema Majevisi, rasporedi ih na prozore i krovove s mitraljezima, ručnim minobacačima i zoljama, da unakrsnom vatrom dočekaju kolonu vozila s vojnicima na odsluženju vojnog roka, koji se povlače iz Bosne u Srbiju.

Televizijske kamere postaviše na terase devetospratnica.

Kolona transportera s natovarenim tenkovima, kamioni s vojskom u karoserijama i vozila s topovima krenuše tuzlanskim ulicama. Na izlazu iz grada, na raskrsnici Brčanske malte, razlegoše se pucnji s jedne i druge strane bulevara. Snajperi i mitraljezi prvo kose vozače u kabinama i vozila udaraju o ivičnjake, jedna u druga, zapališe se, vojnici pokušavaju da iskoče sa karoserija, ali ih mitraljeski rafali dočekuju, obaraju ih pored vozila i po patosu karoserije. Ne očekujući muslimansku podvalu i oružani napad, kolona vojske se kretala bez borbene gotovosti. Granate raketnih bacača i topovske granate stadoše da eksplodiraju i sve se pretvori u plamenu buktinju nalik na pečurku, kao da eksplodiraju atomske bombe.

Kada je počela pucnjava, prvi kamion u drugoj koloni izmakao je s vidika snajperistima i uspeo da pobegne sa šestoricom vojnika: Stojanom Cvijanovićem, Stojanom Dudićem, Zoranom Mitrovićem, Sašom Cvetinovićem, Markom Pavićem i Petkom Potkaćom. Izađoše iz dometa kuršuma i dovezoše se u Smoluću.

U kamionu na čelu druge kolone nalazio se vojnik Blagoje Ljubojević. Videvši da mu vozač Miroslav Lapatkov pogibe i da rafali usmrtiše petoricu njegovih drugova, on iskoči iz karoserije, ali ga kugla dočeka i prođe mu kroz grudi. Teško ranjen, uspe da se skotrlja pred devetospratnicu i da utrči u prodavnicu mleka u polusuterenu. Krv kvasi pločice, ali ga niko od ljudi koji su se zatekli u mlekari ne dira. Pogleda kroz prozor u svoj kamion i vide kako municija eksplodira i pretvara ga u buktinju.

S jedne terase s koje se mogao videti ceo bulevar tuzlanska televizija snima pokolj i prenosi ga uživo, uz komentar:

"Vidite, srbočetnici u kamionima gore u plamenu, četnička municija eksplodira, kamioni lete u vazduh u ružičastim plamenovima, buktinje su obuzele Brčansku maltu, sve leti u nebo Alahu..."

Iz prodavnice mleka u koju je uleteo Blagoje Ljubojević posle pola časa pozvaše hitnu pomoć. Prevezoše ga u bolnicu i operisa ga čuveni hirurg, Srbin, Božin Radović. Dovoze ranjene vojnike iz pakla brčanske ceste i on bez odmora, celu noć i dan, operiše jednog po jednog. Umrle vojnike iznose u džakovima.

Dr Božin Radović zamoli direktora bolnice da mu da dve boce krvi da spase devetnaestogodišnjeg vojnika.

Direktor ga drsko odbi, rekavši:

"Muslimanska krv ne smije da se miješa sa srpskom."

Dr Božin Radović, namrgođena čela, hitro krpi raljenicima ruke, noge, vadi gelere iz tela, spasava jednog vojnika kome su pucali u usta, znoji se. Već više od dva dana i dve noći radi bez odmora.

Režirani masakr Jugoslovenske vojske u Tuzli desio se 14. maja 1992. godine po naredbi Selima Bešlagića, komandanta Alijine Alahove vojske u funkciji gradonačelnika Tuzle, grobnice srpskog naroda.

U krvavoj tuzlanskoj koloni Jugoslovenske vojske muslimani sagoreše u bukthinji preko četiri stotine mladića, Srba, na odsluženju vojnog roka.

Krvava Tuzla započela je rat protiv srpskog naroda.

Posle mučkog masakra Jugoslovenske vojske, Alijina islamska vojska "Živiničke ose" krenu 18. juna 1992. godine na srpska sela Tinju i Potpeć. Bežeći od pokolja, tri hiljade dece, žena i staraca, pokrenu se iz svojih kuća. Kolona naroda, praćena pljuskom kiše, krenu u srpsko selo Smoluću. Gazeći blato, mokri od kiše, hitaju seoskim putem ispred snopova kuršuma muslimanske vojske.

Smoluća, selo od četiri hiljade stanovnika, elipsastog oblika, dugačko dvadeset pet i široko osam kilometara, postavilo je kružnu odbranu od nadiranja Alijine islamske vojske.

Opasani muslimanskim selima od pravca Tuzle, Lukavca, Gračanice i Srebrenika, Srbi se nađoše u okruženju. Jedina odstupnica vodila je preko Tinje i Potpeći, iz kojih su Srbi izbegli u Smoluću.

Prepušten sebi, bez telefonske i radio-veze, bez struje, ali sa izvorskom vodom u selu, narod se samoorganizovao za odbranu.

Tri hiljade Potpećana i Tiljanja smestiše se po kućama u Smolući. Strah od turskog nadiranja natera ih da zavedu ratni režim života u selu.

Na sreću naroda sva tri sela, među njima se nađe bivši načelnik teritorijalne odbrane i civilne zaštite rudnika "Kreka", Ljubomir Todorović sredovečan čovek, sa završenim fakultetom odbrane. On svoje teoretsko znanje primeni u ratnim uslovima, formira ratni štab i otpoče utvrđivati odbranu Smoluće. Za komandanta odreda "Ratiš" — Smoluća postavi Vladu Todorovića, a za komandanta odreda "Oklesanica" — Potpeć imenova Ljubana Ilića. Formira osam četa, koje su ukupno brojale hiljadu i dve stotine boraca. Izvrši mobilizaciju muškog stanovništva od 16 do 60 godina i naoruža vojsku oružjem koje se nalazilo u magacinu teritorijalne odbrane rudnika "Kreka" u Smoluću. Razmesti artiljeriju po selu, bestrzajne topove, minobacače, "prage" s trocevcima i protivavionskim mitraljezima, podeli po četama uniforme i automatsko naoružanje, bombe, granate, opremu za kopanje rovova i razmesti vojsku kružno oko cele Smoluće.

Mobilisa devojke i žene da s vojskom kopaju rovove. Izgradiše odbrambeni temelj rovova, kakav je primenjen u Vijetnamskom ratu.

Izgradiše zemunice, veličine sobe, u koje unesoše krevete i čebad iz vojnog magacina, za spavanje. Po liniji odbrane iskopaše rovove preko kojih položise dva reda balvana, potom traktorima dovukoše traku za prenošenje uglja iz kopa na deponije, razvukoše je po rovovima i na nju nasuše dva metra zemlje. Duž ratne linije napraviše tvrđave koje neprijateljske granate ne mogu razrušiti.

Pri artiljerijskom napadu borci ulaze u zemunice. Po prestanku artiljerijskog napada borci tunelom prelaze u rovove i dočekuju napad muslimanske pešadije.

Ratni štab Smoluće formira intendantsku službu sastavljenu od dvanaest kuvara, vozača i pomoćnih radnika.

Imenova štab ratne bolnice koji smesti u dve kuće i jednoj vikendici na skrivenom mestu. Rasporedi medicinsko osoblje za rad u bolnici: Stanislava Jovanovića, apsoluta medicinskog fakulteta, Slavicu Ilić, lekarku, Ružicu Savić, laboranta, Ljubinku Marinković, višeg medicinskog tehničara, Ivicu Božića, medicinskog tehničara, Veru Tadić, medicinskog tehničara i Vesnu Tanić, medicinskog tehničara.

Ratni štab izvrši popis stoke: ovaca, goveda, živine i zabrani klanje krava koje su muzli da bi deci i ranjenicima obezbedili mleko.

Hranu popisaše i prikupiše u vojni magacin. Hleb za vojsku pekli su po domaćinstvima. Za nedelju dana bi davali brašno jednoj grupi domaćinstava, potom bi brašno davali drugoj grupi seljana, i tako redom.

Odraslo stanovništvo i vojska dobijali su dva obroka dnevno.

Štab formira i miliciju za održavanje javnog reda u selu.

Formira i interventnu četvu od dvadeset pet snecijalaca, naoružanih automatskim oružjem i bombama. U delu sela gde im je linija najviše ugrožena interventna jedinica pritiče u pomoć i zaustavlja prodor neprijatelja.

U selu oduzeše svu naftu iz privatnih cisterni. Naftu su imali u dovoljnoj količini.

U seoskom mlinu, priključiše kaiš na motor traktora da bi mleli žito za vojsku i narod.

Hranu su na položaje izvlačili motokultivatorima i traktorima, a mlađe žene i devojke unosile su manjerke vojsci u zemunice.

Vojnici iisu napuštali rovove. Jednom mesečio bi dolazili kući da se okupaju, i istog dana bi se vratili na položaj.

Komandant rudarske muslimanske brigade iz Tuzle Enes Katić držao je položaj iz pravca Mramora prema Smolući. Besan što muslimanske jedinice iz Sikulja ne preduzimaju žestoke napade na Srbe, okrenu artiljerijsku paljbu preko Smoluće i razori muslimansko selo Sikulja.

Otpočеше žestoki napadi muslimanske rudarske brigade iz Tuzle. Po selu padaju granate, narod se uspaničio, trči ulicama i doziva decu:

— Mile, o Mile!

— O, Dušane!

— Ne boj se, Nenade, dođi baki.

Žene trče ulicama, prihvataju uplašenu i uplakanu decu i uvode ih u podrume.

U blizini centra sela granata ubi kravu. Na drugom kraju sela granata iz minobacača tresnu pored vrata kuće, raznese ih i geleri usmrtiše devojčicu i njenu majku.

Muslimanska artiljerija razara selo. Pogađa kuće, dvorišta, štale...

Muslimanska rudarska brigada tuče srpske položaje američkim četvocevcima. Iz "brovinga" usmrtiše dva brata: Nenada i Miloša Milanovića.

Nastupi treći mesec opsade sedam hiljada Srba u srpskoj Smolući.

— Alahu egber!

— Đihad! — uzvikuju rudari, udaraju u bubnjeve i žestokom mitraljeskom vatrom nasrću na srpske bunkere.

— Četnici, predajte se, gotovi ste!

— Zauzećemo selo, sve ćemo vas poklati!

— I svinje ćemo vam pobiti.

— Alahu egber!

Eksplozije odjekuju jedna za drugom.

Žena utrča u komandu štaba.

— Komandante, pao je zaselak Majinovići! Eno gore, pogledaj kako narod bježi! — više uspaničeno.

— Joj, sve će nas poklati! — zavlada panika po ulicama. Žene stiskaju decu uza se i pribijaju se jedna uz drugu.

— Nije linija probijena, narode, ne paničite! Imam telefonsku vezu sa njima. Naši se drže. Vraćajte se u kuće, da ne tresne granata među vas! — više iz sveg glasa Ljubomir Todorović i smiruje uplašen narod. — Vraćajte se kućama, neko vas je iz straha uzburio — govori ženama, deci, starcima, maše rukama i tera ih sa ulica u kuće.

— Gore iznad Miletića vojske ko crnih mrava! — više jedna žena, drži odojče na rukama i plače.

— Ne laži, ženo! — učutkuje je Todorović. — Kakva vojska? Linije su stabilne, nije probijen položaj.

Granate stadoše padati u blizini uspaničenog naroda. Eksplozije naterаше žene s decom da se povuku u podrume.

— Joj, komandante, gore se ubio jedan čovjek iz Potpeći. Ubio je bombom i sina i ženu. Kažu da je to doktorov otac — govori žena zadihano, suze joj sleću niz lice i čvrsto steže maramu u rukama. — Snaja mu plače i kaže: uplašio se, viknuo "Bolje da vas ja pobijem nego da vas Turci kolju", i aktivirao bombu.

Ljubomir Todorović, i sam uplašen, poziva jednu po jednu četvu, proverava stabilnost linija i ubeđuje narod da je položaj stabilan.

Ulicom prema bolnici projuri oklopni "tamić" s ranjenicima.

Na položajima poginule unose u zemunice i noću ih dopremaju u selo na groblje, sahranjuju ih uz prisustvo porodice, bez okupljanja i pratnji, bez kukanja i sprovođenja pogrebnih običaja.

Granate zapališe u selu stog sena i štalu. Plamen se diže u nebo. Novi hici zapališe dve kuće. Decu i žene starci izvlače iz podruma da ne izgore. U zapaljenoj štali krava muče, svinje rokću, ali od plamena ne mogu da ih puste u dvorište.

Srbi odoleše opštem muslimanskom napadu i u sam mrak borba se utiša.

U tri prepune zgrade bolnice lekari se bore za život 170 ranjenika. U bolnici nestade lekova. Dr Slavica Jovanović i Stanislav Jovanović bore se za živote teških ranjenika. Medicinske sestre mere temperaturu i previjaju ranjenike.

Ljubomir Todorović mobilisa devojke u selu da preko dana beru kupine i maline i da cede sokove za ranjenike koji su iskrvarili.

— Izdržite, braćo, još malo, izdržite — teše lekari ranjene borce.

— Izdržite, stići će nam pomoć sa Ozrena — govore medicinske sestre, nagone ih da piju sok od malina i kupina, i danonoćno tako, ne odvajaju se od ranjenih mladića.

U selu, na groblju, poređaše se 68 grobova vojnika poginulih na položaju i 12 grobova civila poginulih u selu od granatiranja.

Medicinske sestre iznose umrle ranjenike. Ispiraju rane borcima i teše ih, brišu im znoj sa čela i stavljaju čiste gaze na rane, stežu ih zavojima, ali se oni brzo natapaju krvlju.

Po podrumima deca, danonoćno zatvorena, plaču, otimaju se od majki i pokušavaju da izlete napolje.

Enes Satić, direktor rudnika "Kreka", komanduje rudarskoj brigadi juriš na srpske rovove u Smolući. Zna da su tu njegove komšije iz Tinje, da je tu Risto Jovanović, predsednik Radničkog saveta "Kreke", koga je "volio kao brata", i preko koga je donosio odluke o milionskom plaćanju iz "Krekiog" fonda kome je hteo i koliko mu je Alija tražio za svoju islamsku stranku.

— O, srbočetnici! — doziva ih preko borbene linije Enes Satić. — Predajte se, nećemo vas poklati!

— Alahu egber! — odjekuju povici muslimana.

— Alah i Bog su jedno! — uzvikuju srpski borci. — Što je Alah - to je Bog, što je Bog — to je Alah, mi ih ne razdvajamo. Samo ste vi pogani ljudi koji svojim zločinima poganite svetog Alaha.

— Hiljadu godina vas je Alah uništavao, Srbi, ne mješajte ga s vašim Bogom!

— Lažeš, Turčine! Nije Alah, nego turska pogan!

— Hoćete opet da nas šćepate pod noževe!

— Nema predaje, Turci. Više nema naivnih, kao što su bili naši očevi i djedovi koje su na prevaru 1941. godine vodili na klanicu!

Dumdumdumdum!

Klokloklo!

Buuuum, frfrfrfr!

Odjeci eksplozija prenose se ka planinama Majeveci i Ozrenu, prema Tuzli, gromoglasno kao da cela Smoluća gori.

Srpska vojska na majevičkim položajima čudi se gde se to tako snažne borbe vode, kad su Turci pred njima i nigde u pozadini nema u selima srpskog naroda. Znajuju da su pred njima "Živiničke ose" kojima komanduje Safet Kadžić, bivši fudbaler "Mladosti" iz Tinje.

Bestrajni topovi i minobacači tuku iz Smoluće muslimanske položaje. Ne nanose im gubitke, ali zaustavljaju njihov prodor u Smoluću.

Muslimanska radio-veza uhvati frekvenciju srpske radio-veze "rupovka 12" u Smolući.

Predsednik opštine Tuzla Selim Bešlagić pozva radio-vezom Ljubomira Todorovića u Smolući radi pregovora. Todorović pristade, pod uslovom da pregovaraju telefonskim putem. Bešlagić naredi da se sa Smolućom uspostavi telefonska veza.

Ljubomir Todorović pripremi nekoliko porodica da po uspostavljanju telefonske veze, odmah pozovu svoje rođake na Majeveci i Ozrenu, da ih obaveste da se sedam hiljada ljudi već četiri meseca nalazi u blokadi u Smolući.

Umesto da pozove Tuzlu, Todorović stade telefonom da poziva predsednika opštine Lukavica.

— Halo, halo, Lukavica! — viče, razvlači razgovor da im Tuzla ne prekine veze.

Okrećući telefon rođaka na Majeveci, Spomenka Stević upade u razgovor svoga brata i sestre koja se nalazila na Ozrenu i kroz plač povika:

— Pa gdje ste vi, braćo? Nas ovdje pobiše!

— *Ko je to? Gdje si ti? Šta je sa vama? — odjeknu joj u uhu bratovljev glas.*
 — *U Smolući smo, u blokadi, sedam hiljada žena i djece. Ni sa kim nemamo vezu, niko ništa ne zna o nama.*
 — *Joj, seko, pa otkud toliko naroda u Smolući? Zar nijeste izbjegli?*
 — *Sa nama su Tinjani i Potpećani. Sve će nas Turci poklati. Nemamo hrane, nemamo lijekova, djeca umiru, ranjenici umiru... Kugle zvižde po cijeli dan, granate ne prestaju da padaju po selu.*
 — *Odmah ću izvjestiti komandu, seko, držite se — izgovori njen brat sa Majevice. U tom momentu veza se prekide. Telefoni u Smolući se isključise.*
Vezista iz Smoluće Risto Gavrić u štabu Ljubomira Todorovića upade u vezu srpskom i muslimanskom vezisti koji su se rečima prepucavali.
 — *Halo, četnici, halo, četo! — govori turski vezista srpskom vezistu.*
 — *Šta treba, Turčine?*
 — *hebem ti četničku majku.*
 — *Ja tebi hebem mlade bulice. Uh, što su pičići.*
 — *Stani, Turčine, evo još jednog četnika. N. svi kurati, dođi da vidiš koliki su nam.*
 — *Ko je to upao u vezu? Ko si ti? -- upita srpski vezista.*
 — *Srbin, brale.*
 — *Odakle Srbin? Nijesi ti Srbin.*
 — *Jesam, mi smo u Smolući, u okruženju. Fala bogu da sam nabaso na tebe.*
 — *Odakle Srbi u Smolući? Tamo nema Srba.*
 — *Ima, brale. U totalnom smo okruženju, sedam hiljada srpskog naroda. Sami se borimo da nas ne pokolju — govori mu Risto Gavrić.*
 — *Kog je datuma Đurđevdan? — pita ga vezista s Majevice. Zna da muslimani ne znaju srpske praznike.*
 — *Šestog maja.*
 — *A Savindan?*
 — *Dvadeset sedmog januara.*
 — *A Arandjelovdan?*
 — *Dvadeset prvog novembra.*
 — *Pa boga ti ljubim, ti si Srbin! Odakle se javljaš?*
 — *Iz Smoluće, već sam ti reko. U totalnom smo okruženju a niko ne zna za nas.*
 — *Poklaćemo vas, četnici, u Smolući, nemate gdje da izbjegnute — umeša se u razgovor muslimanski vezista.*
 — *Marš, Turčine — odgovori mu Risto Gavrić.*
 — *Uspostavite vezu sa Ozrenom i pošaljite nam pomoć — govori Risto srpskoj vezi na Majevisi. — Reci mi frekvenciju na koju te mogu pozvati.*
 - *Na istu ovu na kojoj razgovaramo. Neka Turci prisluškuju, ništa nam ne mogu.*
 - *Vidjećete šta "Živiničke ose" mogu, srbočetnici, pička vam materina.*
 - *Vidjećete i vi, Turci, šta Mauzerovi Panteri mogu — odgovori mu vezista s Majevice.*
Odjednom odjeknuše granate sa obe strane položaja. Veza se prekide.

Srpski vezista obavesti pukovnika Mila Dubajića, komandanta Majevičke brigade, bivšeg komaidanta tuzlanskog garnizona Jugoslovenske vojske koji se izvukao iz Tuzle u prvoj koloni koju nisu napale "Zelee beretke" Selima Bešlagića.
 — *Traži da ti daju precizne kote muslimanskog položaja oko Smoluće — naredi Dubajić vezisti.*
Specijalista za minobacače iz Smoluće, Stanković, prenese radio-vezom Majevičkoj brigadi tačne kote muslimanskog položaja oko Smoluće.
S Majevice otpoče granatiranje muslimanske vojske. Fijuci i pucnjava iz haubica odjeknuše iznad Smoluće, kao da granate preko njih preleću na Ozren. A onda, kao da ih nišandžije rukom spuštaju, počеше padati po položajima brigade tuzlanskih rudara. Kao da je sam Bog usmerio srpsku artiljeriju na turske rovove, zatočeni narod izađe iz podruma, izvede decu na ulice i započe veselje. Grle se devojkice i momci, žene sa suzama radosnicama pritežu decu uz grudi, razleže se pesma Smolućom i prvi put zaigra kolo za četiri meseca borbi.

— Dajte nam puške da pomognemo svojoj braći i muževima! - uzvikuju žene. Prilaze Ljubomiru Todoroviću, komandantu Smoluće, okružile ga i srećne uzvikuju:

— Sad znaju za nas naša braća Srbi! Dajte nam puške da se i mi borimo, dok nam ne stigne pomoć sa Ozrena.

— Mi smo sposobne i da pucamo, ne samo da prikupljamo kukuruze i otkose sena po selu.

— Smirite se, žene, Bog je pogledao na nas. Sada se zna da smo u obruču, pomoći će nam naša braća. Položaj je stabilan, čuvajte djecu i obavljajte svoje zadatke da preživimo dok ne dođe spas — odgovara im Ljubomir Todorović.

Muslimanska artiljerija otpoče bombardovanje sela i narod se razide kućama.

Uveče, kada se mrak navuče na Smoluću i zvezde ospu po nebu, više od dve stotine devojaka i mladića okupi se u centru sela kod mostića koji spaja obale rečice Smolućice. Kao da nije ratno stanje, razgovaraju, smeju se, vesele i zalaze u tamne predele sela...

Krenula je srpska vojska na Smoluću u probijanje koridora.

Vrhovni komandant Republike Srpske Radovan Karadžić i general Ratko Mladić narediše da se srpski narod spase od pokolja u Smolući.

Iz Bijeljine se pokrenuše semberijske brigade, "Panteri", Mauzerovih hiljadu specijalaca s tenkovskom jedinicom i artiljerijom. Prodoše Brčko i preko Doboja i Petrova na Ozrenu spojiše se sa ozrenskim jedinicama i spustiše se do Dobošnice.

Jako muslimansko utvrđenje oko Dobošnice, Gradačca i Tuzle zaustavi prodor srpske vojske.

Ukopani iza pruge na kojoj su postavili teretne vagon pune kamenja i zavarili ih za šine, zaustaviše napredovanje srpskih snaga prema Smolući.

S aerodroma u Banjaluci poleteše srpski avioni i helikopteri. Izručili su bombe na vagon zavarene za šine, granatirali bunkere muslimanske odbrane i oslabili im otpor.

Mauzer povede srpske jedinice u proboj koridora. Iz Smoluće krenuše jedan deo vojske i specijalna jedinica u susret Mauzerovoj vojsci.

Devetnaestogodišnji Saša Cvetinović, član diverzantske grupe, privuče se da razminira teren. Sakriveni u tamnoj noći, pored njega su tražili mine njegovi drugovi: Žica, Mićko, Bucko i Ranko. Priljubljeni uza zemlju, oslušuju razgovore "Zelenih beretki" u rovovima.

Minerska smolućka grupa, kojom je komandovao Žica, tiho, puzeći, privlači se muslimanskim rovovima, oštećenim bombardovanjem.

Saša Cvetinović, zvani "Maneken" zbog izbegavanja da legne u blato ili korov kad zapuca, privuče se s Ratkom Ilićem i Stojanom Cvijanovićem muslimanskom rovu. Najmlađi među svojim kolegama, Saša istražuje mine oko sebe, i tiho, la ga ne čuju u rovu, doziva Ratka:

— Jesi li našao? Ovo mora biti minirano.

— Našao sam šest protivtenkovskih.

— Moraju postojati i paštete, klackalice, nagazne mine. Traži.

— Traži i ti. Budi pažljiv.

Žica ispred Saše i Ratka traži mine. Njih dvojica gledaju da li će Turčin izleteti iz rova i baciti na njih bombe.

Od rova ih razdvaja samo puteljak. Zelenilo šume još više je smračilo noć. Ništa se ne vidi.

Žica nije uspeo da nađe klackalice. Saša pogleda desno i vide ogromnu rupu koju je iskopala avionska bomba.

Čuje kako jedan musliman psuje srpsku majku i viče:

— Daj mi mitraljez ovamo!

Žica je iskopao protivtenkovsku minu.

Mitraljez zapuca, odjeknu borba na sve strane oko njih.

Tri stotine Smolućana koji su štitili s boka svoje minere stupiše u borbu.

Žica se izvlači s linije i vuče minu za sobom.

Zaklanjajući se od mitraljeske paljbe, Ratko skoči na desnu stranu u zaklon, Saša na levu. Iza Saše se začu eksplozija i rastrže njihovog druga Neđu.

Iza spoljnog obruča Smoluće, Mauzerova vojska sa Ozrencima krenu u proboj.

Povlačeći se, Saša Cvetinović naiđe na elektrominsko polje, ukopane klackalice, mine koje se na struju aktiviraju iz rova. Ispod njegovih nogu odjeknu eksplozija, odbaci ga u stranu i izbi mu kalašnjikov iz ruku.

Vide da mu je ogolela kost na laktu.

"Šta me ovako pogodi?", razmišlja. Njegovi drugovi s leve i desne strane povlače se ispred ubitačne vatre kuršuma. Pokuša da puzi, ali leva strana mu otkaza.

Neću im pasti živ u ruke, govori ssbi. Okrenu se i ugleda Ratka.

— Ratko, Ratko! — tiho ga stade dozivati. — Ranjen sam.

Ratko ga ču i dopuza do njega.

— Nemoj me ostaviti — moli ga Saša. Napreže se da se podigne.

— Zar da ostavim tebe, svog najboljeg druga sa kojim sam po kaficima, pred rat, provodio noći? — reče mu Ratko i uhvati ga ispod mišica. Odupire se bočno cokulom i vuče ga u puzećem položaju. Izvuče Sašu s vatrene linije i pozva Stojana Cvijanovića, Dudu i Žicu. Skinuše mu opasač s pištoljem i diverzantskim nožem, psuju i dozivaju Marka Pavića.

Marko pritrča, zabezeknu se i smrači čelo.

— Nemoj gledati u noge — reče Saši. Kao da mu se njegove reči zariše u srce, Saša se napreže i pogleda u noge. Vide da nema levog kolena, da mu noga visi samo na tetivama. U još vrućoj nozi ne oseća bol.

Kanapom za čišćenje puške stegoše mu butinu i staviše ga na nosila. Četvorica njegovih drugova, koji su s njim bili u prvom kamionu druge, spaljene kolone Jugoslovenske vojske u Tuzli izloženi smrtonosnim hicima Alijine Alahove vojske: Stojan Cvijanović, Zoran Mitrović, Žica, Marko Pavić i Petko Potkać, poneše ga u zaklon. Odmoriše se i pođoše dalje, u pozadinu okruženja Smoluće.

S jedne kose, kilometar udaljene, tuku prema njima mitraljez i snajper. Mladići se pognuše, lome se u hodu i trče cikcak. Pretrčaše brisan prostor i poneše Sašu kroz šumu.

Iza njihovih leđa smolućka vojska nastavi probijanje koridora u susret Mauzerovim "Paiterima" i Ozrencima.

— Stanite, braćo. Previjte mi i ruku, krvarim — reče im Saša osećajući kako mu krv natapa košulju.

Spustiše ga u zaklon i tek tada videše da mu je leva ruka razderana.

Bolničar Radenko Jović, koji je trčao za nosilima, previ mu ruku i ponesoše ga dalje.

— 'Oćete li vi mene uspavati kada mi budete sekli nogu? - pita ga Saša.

— Hoćemo — odgovori mu Radenko.

Saša zna da u bolnici nema nikakvog opojnog sredstva, znoji se ali ne stenje, trpi bolove i vidi sebe bez noge, sa štakama.

"Sa devetnaest godina bez noge", odjeknu bolna misao u njemu i natera mu suze na oči. U zaklonu sačekaše ojačani oklopni sanitetski kombi. Vozilo stiže i oni ga unesoše.

Vozač saniteta, Sašin drug Petkać, pojuri ka bolnici.

— Stisni ovde, drži — govori Saša bolničaru. Avgustovsko sunce upeklo i mušice navaljuju na krv.

Rade Jović uze pelenu i pokri mu rane. Žuri da ga što pre doveze do bolnice, da ne iskrvari, ne obraćajući pažnju na to što točkovi kombija odskaču po makadamskom putu i povređuju mu iskidanu nogu.

S vatrene linije javiše komandi štaba u Smolući da je Saša ranjen i Ljubomir Todorović izađe na ulicu da sa okupljenim narodom sačeka dolazak sanitetskog vozila.

Najmlađeg borca interventne jedinice, zvanog Maneken, dovezoše u centar, ali se kombi ne zaustavi već produži u bolnicu koja se nalazila pod bregom, dobro maskirana da je ne mogu pronaći granate.

Kad su prolazili pored Todorovića, Saša podiže ruku i isturi tri prsta, simbol pobede srpskog naroda. Trpi bolove i hrabro se osmehuje.

Narod okupljen na ulici isprati vozilo, šapćući međusobno:

"Provezoše Sašu. Teško je ranjen..."

"Eh, žalosna mu majka. Tako mlad, zgodan... Šta će biti sa njim?"

Medicinske sestre Zora, Vera, Vesna i doktorka Slavica pritrčaše vozilu, izvukoše nosila i unesoše ih u zgradu.

Doktor Stanislav Jovanović i medicinski tehničar Radoje Jović položiliše Sašu na operacioni sto. Isekoše mu odeću i svukoše je sa njega. Odsekoše mu deo tkiva na kome je visila noga, bez kolena, opsecajući skalpelima rastrgnuta mesta.

— Slavice, trči na sprat, donesi onaj ošgar nož — reče doktor Stanislav doktorki.

Na operacionom stolu noga igra sama od sebe, skače, medicinske sestre je pritiskaju, smiruju i pridržavaju da mu preseku tetive. Meso obrubiše do kostiju, ali nemaju čime da preseku kost.

Čovek koji je držao bolnicu u Tinji, Nemanja, gleda kako vrše operaciju.

— Trči, Nemanja, traži od nekog bonsek da presečemo kost — zamoli ga doktor Stanislav.

Doktorka Slavica daje Saši slatke vode da pije da mu srce ne pukne.

Nemanja donese bonsek. Izvršiše dezinfekciju, i, bez ijedne tablete i injekcije, zavratiše svu mišićnu masu, kao rukav na košulji, i stadoše testerisati kost.

Saša Cvetinović iskolači oči, uhvati se rukama za šipku kreveta, ali ni jednom ne jauknu, niti ispusti glas. Gleda kako se pet devojaka, bolničarke i doktorka Slavica znoje, kao da njih seku bonsekom, a ne njega, najlepšeg momka u Smolući, u koga su sve zaljubljene.

U sobama ranjenici pustiše suze, medicinske sestre plaču i šapuću:

— Saši seku nogu bonsekom, bez anestezije.

Dok su mu sekli nogu, ni jednom se nije onesvestio.

Prerezaše mu kost i, do lakata krvavih ruku, stadoše mu podvezivati arterije. Bolničar otpušta kanap a doktor Stanislav uhvati mesto gde najviše bljuznu krv, stegnu arteriju i venu, brzo ih zaveza najlonom za pecanje, i tako redom unaokolo.

Završiše operaciju i stegnuše patrljak noge zavojima. Pređoše na ruku. Doktor Stanislav Jovanović zavlaci pincetom gazu u razderano tkivo, čisti rane i previja ih zavojem.

Sašu premestiše sa operacionog stola u krevet i dadoše mu cigaretu da zapali.

U posetu mu dođoše komandant Štaba odbrane Smoluće Ljubomir Todorović i komandant brigade Vlado Todorović. Donesoše mu kutiju cigareta, koje se ni za najbolji pištolj nisu mogle dobiti, i govore mu:

— Drži se, Saša, ti si mlad i jak, stići će naši Srbi, spasićemo te, ne gubi nadu...

Odjednom oko bolnice nastade pucnjava. Ljubomir Todorović istrča na ulicu, medicinsko osoblje pojuri za njim, i sve ode što je pokretno. Saša ostade sam u sobi za intenzivnu negu.

Ranjenici u drugim sobama se uznemiriše, jauču, dozivaju bolničarke, ali njih nema u zgradi.

— Joj, Turci su probili liniju! — uzviknu Saša i prvi put nešto puče u njemu, gore nego kad su ga ranili.

Bolničarke, devojke, sve lepša od lepše, dotrčaše do Sašinog kreveta, ljube mu blede lice i s osmehom uzvikuju:

— Saša, spaseni smo! Saša, mili Saša, evo Mauzerove vojske u Smolući! Probili su koridor!

— Saša, dušo, nećeš umrijeti. Imaju bolnicu sa sobom.

— Daće ti transfuziju.

Saša pocrvene, oči mu zasvetleše i od sreće mu se pojaviše suze u očima.

Na ulici, oko bolnice, devojke ljube vojnike. Narod iznosi rakiju, nudi je borcima. Podvriskuju i zagrljeni pevaju, šenluče iz mitraljeza.

Saši dođoše u posetu majka i otac. Ljube ga, smeju se na silu i govore mu:

— O, hvala ti Gospode Bože naš, kad si poslao spas našem sinu.

Veselje, pucnji i pesme zaoriše se Smolućom.

Probijeni koridor, za koji je poginulo dvadeset sedam boraca iz Semberije i sa Ozrena, otvori vrata narodu Smoluće, Potpeći i Tinje da se iz okruženja izvuče na slobodnu teritoriju Republike Srpske.

Semberci i Ozreni drže pet kilometara širok koridor i kolona od sedam hiljada ljudi krenu šumskim putem prema Ozrenu. Na čelu kolone vojska izvlači ranjenike i bolesne. Za njima se kreće pet kilometara duga kolona volovskih i konjskih zaprega, traktora, putničkih vozila, kamiona. Zaglavljuju se u blatu, po kiši koja je natopila zemlju i raskaljala šumski put. Točkovi proklizavaju i kolona naroda obaljuje vozila s puta da bi mogla da prođe, gone stoku kroz šumu, vode krave vezane konopcima za rogove i mile između bočne pucnjave, koja ih nagoni da žure.

Dečije nožice klizaju se po blatnjavom šumskom putu prema Ozrenu.

Prve kolone stigoše na srpsku tsritoriju na Ozrenu, i nastaviše putem prema Petrovu. Prolaze pored manastira Ozren i krste se, zahvaljuju Bogu što im je poslao spas iz pakla u kome su se nalazili četiri meseca, iz smrti koja se nadnela nad njihovo selo Smoluću.

V - Zvornik

Moćna zbornička industrija pod muslimanskim rukovodstvom, "Glinica", plati nabavku oružja za Alijinu vojsku u Zvorniku.

Sandžaklije naseljene u Zvorniku razvile su u gradu šverc drogom i oružjem. Devetospratnice ofarbaše zelenom bojom. Iz kuća danonoćno trešti turska muzika. Žene i devojke zamene suknje dimijama. Fesovi se zacrveneše na glavama muškaraca. Kad srpski mladići naiđu pored kafića, zasreću ih muslimanski mladići i prete: "Marš u Srbiju, srpska pašćadi."

Srpska deca prestadoše da idu u školu. Napetost i strah zamračiše prozore na srpskim kućama.

Predsednik Srpske demokratske stranke Branko Grujić zakaza sastanak Kriznog štaba u hotelu "Jezero" u Malom Zvorniku. Odlučiše da na sastanak pozovu predsednika opštine Zvornik Abdulaha Pašića i predsednika SDA Asima Buljubašića, zvanog Ptica. Uz dvojicu muslimanskih čelnika na sastanak dođoše i direktor za izgradnju pruge Izet Mehinagić, komandant teritorijalne odbrane Alija Kapidžić, načelnik javne bezbednosti Osman Mustafić i tehnički direktor "Glinice" Abdulah Šećerbegović, ideolozi Alijine islamske stranke.

Branko Grujić predloži da se grad podeli na dva dela — srpski i muslimanski.

U toku pregovora na sastanak stigoše poslanik Narodne skupštine Bosne i Hercegovine Jovo Mijatović i poslanik Skupštine Republike Srpske Jovan Ivanović.

— Gospodo Srbi — otpoče svoje ultimativno obraćanje Abdulah Pašić — mi izričito tražimo da se tenkowska jedinica iz Srbije kapetana Dragana Obrenovića, koja obezbeđuje hidroelektranu Zvornik, povuče s lijeve obale u Mali Zvornik, na srpsku teritoriju.

Dok četnički tenkovi ne pređu Drinu, nema sporazuma sa Srbima — izgovori zajapuren u licu kao da ga je neko išamarao i odlučno pogleda u srpske pregovarače.

Na sastanku dođe do obostranih teških optužbi i psovki.

U Mali Zvornik stiže sa svojom gardom vojvoda Željko Ražnatović — Arkan. Saznade la se u hotelu "Jezero" vode pregovori između Srba i muslimana, uđe sa svojom pratnjom u salu i stade kraj vrata.

Ugledavši Arkana u oficirskoj uniformi s kalašnjikovom u ruci, muslimani prebledеше i zanemeše. Izgledali su kao mumije.

— Šta je ovo, Branko? S kim ti to pregovaraš? — viknu Arkan. — Zar s Turcima da deliš grad, da ti sutra zabiju nož u leđa?!

— Dobro ti meni došao, Arkane. Ovde se ne radi o prepuštanju već o podjeli Zvornika na srpski i muslimanski deo. Ali ova gospoda ne prihvataju podjelu. Predsednik Pašić traži predaju oružja i lojalnost Srba muslimanima.

— A tako, Turci! A šta vas dvojica predstavljate na ovim pregovorima? — obrati se Mijatoviću i Ivanoviću.

— Oni su poslanici Republike Srpske — odgovori mu Branko Grujić.

— Marš napolje, mater vam jebem! — viknu na njih Arkan i poče da ih šamara. — Marš! Vi da odlučujete o sudbini srpskog naroda među janičarima Sandžaklijama!

Arkanov zamenik Pejo, zvani "Munja" plahovite naravi, zamahnu kalašnjikovom i udari po leđima Abdulaha Pašića.

— Hoćeš da povučemo tenkove, je li? Pa posle da kolješ Srbe, je li? — govori Munja i udara ga kundakom.

— Marš napolje dok vas nisam pokosio, mater vam balijsku! Marš! — viče Arkan i izgoni ih na vrata.

Muslimani istrčашe iz sale, ne progovorivši ni jednu reč. Sedoše u automobile i odoše preko starog mosta u Zvornik.

— Ovako treba sa njima, Branko. Kako ste mogli pomisliti da će Turci da dele Zvornik sa Srbima? Zar Turcima da verujete?

— Hajde ti da mi popijemo po koju, Arkane, pa u ime Boga sutra da krenemo u napad — odgovori mu Branko, uze ga pod ruku i povede u salu za aperitiv.

— Koliko naoružanih ljudi imaš? — upita ga Arkan.

— Pet i po hiljada, ali su skoro svi u selima, van Zvornika. Imamo sedam bataljona. Oružje sam dobio iz Bratunca. U gradu sam podijelio pet stotina kalašnjikova, ali mnogi Srbi kojima sam dao oružje pobjegli su sa porodicama u Srbiju.

Arkan uzdahnu, namračiše čelo i podiže pogled ka Grujiću.

— Hoću ujutru da mi dovedeš sto naoružanih Srba i da nagovoriš kapetana Dragana Obrenovića da krene ispred moje garde tenkovima. Zvornik ćemo morati da osvojimo ulicu po ulicu, kao i Vukovar.

— S blagoslovom božijim si došao u Zvornik, Arkane. Sam Bog te uputio da nam pomogneš. Turci su se osilili, ujedaju, ne daju nam da dišemo. Videli su šta su Hrvati uradili sa Srbima u Hrvatskoj, pa hoće suverenu islamsku državu. Ubiše nam dva jugoslovenska vojnika u Ravnoj Sapni. Popališe kuće i pobiše djecu u Sjekovcu.

— A šta su vaši uradili za to vreme?

— Moj aktivista Nikola Ostojić blokirao je put kod "Glinice". Uplašio sam se kad sam ga video u četničkoj uniformi, sa šubarom i kokardom, zaraslog u bradu, kako sa grupom Srba, sa dva mitraljeza u šančevima, obezbeđuje barikadu na drumu Zvornik—Tuzla.

— Sutra ćeš sa mnom, Branko, na čelu kolone da kreneš u oslobađanje Zvornika. A sad idi, obezbedi vojsku — reče mu Arkan, ustade sa tabureta i isprati Branka Grujića do izlaza iz hotela. Zatim ode u hotelsku sobu da se odmori.

Branko Grujić dođe do mosta na Karakaju. Srete grupu Šešeljevih dobrovoljaca iz Loznice, predvođenih Zoranom Subotićem. Kao da ga sunce posle mraza ogreja, zasvetleše mu oči i razvedri mu se lice.

— Hvala Gospodu Bogu, evo meni srpske vojske! Sjutra ćemo mi s Arkanom krenuti da oslobodimo Zvornik, da vratimo izbjegli srpski narod u grad — reče Subotiću, priđe mu i zagrli ga. — Komandovaćeš i mojom, zvorničkom vojskom u napadu. Mi nemamo ni jednog oficira sposobnog da povede Zvorničane u borbu.

— Hoću, brate Branko — odgovori mu Subotić i pođe sa njim i svojim dobrovoljcima preko mosta na levu obalu Drine. Naidoše pored tenka koji čuva most, pozdraviše vojnike i odoše u fabriku "Alhos", u kojoj se nalazio Krizni štab Srpske demokratske stranke.

Devetog aprila 1992. godine vojvoda Arkan povede svoju gardu u bitku za oslobađanje Zvornika. Zabrujaše tenkovi i transporteri od Karakaja prema gradu, levom obalom Drine. Iz grada je izbegao i srpski i muslimanski narod. Muslimanske "Zelene beretke" zaposele su ulice i zgrade prema kojima nastupa srpska vojska. Sa visokih spratova i krovova kuća, iza uglova ulica, Alahova vojska dočeka mitraljeskom vatrom Arkanovu gardu.

Tenkovi počеше da pucaju, zolje s ramena vojnika ubacuju granate kroz prozore u kuće, trocevcu s "praga" dejstvuju po uglovima ulica, i odjednom ceo grad proključa od unakrsne vatre. Eksplozije odjeknuše dolinom Drine.

Otpoče krvava borba.

Muslimanske snage dejstvuju automatskim oružjem s krovova i prozora, gađaju tenkove ručnim minobacačima pokušavajući da zaustave nadiranje srpske vojske u grad.

Arkanova vojska privlači se iza tenkova u opasnu zonu.

Pred oklopnim jedinicama, koje ne mogu da zaustave mitraljezima, muslimanske vojne snage povukoše se prema brdu u pravcu Kule.

I Đurađ Branković, srpski despot (1375-1456), sin Vuka Brankovića, po majci unuk kneza Lazara, podigao grad Smederevo i učinio ga prestonicom, i podigao grad-kulu, tvrđavu u Zvorniku u Bosni.

Arkanova vojska pretrese grad, pokupi ostavljeno naoružanje i povuče se u Mali Zvornik, u hotel "Jezero". Iz Beograda dođe u Zvornik Ljubomir Tešanović i preuze u Karakasu komandu nad srpekombom teritorijalnom odbranom.

Posle povlačenja muslimana iz Zvornika grad ostade dva dana pust, i bez srpskog i bez muslimanskog stanovništva.

Iz Malog Zvornika Arkan odvede svoju vojsku u Beograd.

Muslimani osetiše da su Srbi u gradu vojno oslabili. Grad opet postade ugrožen.

Ljubomir Tešanović zahvali na komandovanju zvorničkom vojskom i vrati se u Beograd, ostavljajući vojsku bez komandanta.

Za novog komandanta zvorničke brigade Glavni štab postavi potpukovnika Slobodana Vasilića. Kancelarijski

oficir, bez iskustva u ratovanju, stade da navodi vojsku na muslimanske rovove, uz svakodnevne velike gubitke u ljudstvu.

Predsednik SDS-a i Kriznog štaba Branko Grujić napisa pismo dr Radovanu Karadžiću i generalu Ratku Mladiću i izvesti ih da je Zvornik ugrožen i da se nalazi pred padom u muslimanske ruke. Zamoli ih da mu pošalju sposobnog oficira za komandovanje vojskom i vođenje borbenih dejstava.

Iz Vrhovnog štaba vojske Republike Srpske ne dođe nikakav odgovor. Videvši da će grad ponovo da osvoje "Zelene beretke", Branko Grujić ode u Beograd Arkanu da zatraži pomoć njegove vojske radi isterivanja Turaka iz Kule, udaljene dva kilometra od grada u pravcu Drinjače.

Arkan pristade da dovede svoju vojsku, ali uz uslov da Zvorničani kupe jedno vozilo za njegovu gardu. Branko Grujić prihvati vojvodine uslove, ali kada je trebalo da potpiše ugovor stiže naredba od Radovana Karadžića da ne potpisuje takav ugovor. Grujić se vrati u Zvornik i saznade da se Radovan Karadžić nalazi u Bijeljini.

Sede u kola i ode u Bijeljinu, u komandu Istočnobosanskog korpusa.

Zateče Radovana Karadžića s pratnjom i suprugom za večerom. Branko se pozdravi i sede za sto do pukovnika Dabića, do koga je sedeo jedan ministar kojeg nije poznavao, a s njegove leve strane Radovan Karadžić.

— Pa šta ima novo, Zvorničanine? — otpoče razgovor Karadžić.

— Gospodine predsjedniče, došao sam da ti kažem — od srdžbe koja mu navre u grlo prestao je da mu persira

— da Zvornik pada. Turci su na Kuli, dva kilometra ispred grada. Ja sam upozorio i tebe i Mladića pismom, nijeste mi ništa pomogli. Odlučio sam sad, kada se vratim kući, da izvučem svoju porodicu iz Zvornika. To će biti znak da će Zvornik ostati prazan. Dva sata po mom izlasku Turci će po njemu šetati. General s leve Karadžićeve strane pocrvene i viknu:

— Čovječe, šta ti to govoriš? To je izdaja!

— Ko si ti? — viknu Branko Grujić, osećajući kako mu krv navire u lice.

— Ja sam general Milovanović.

— Kurac si ti general! — izdera se Grujić na njega. — Nijesi ti nikakav general. Da si general, ja bih imao oficire u vojsci, ne bih imao naoružani narod koji bježi od metka.

Radovan Karadžić preblede, ustade sa stolice i viknu:

— Idi ti u pičku materinu, tebi dolje ništa ne valja!

— Idi i ti u pičku materinu! Odakle sam ja znao ko je on? — odgovori mu Branko odsečno. Lice mu buknu u crvenkasti plamen.

Odjednom od stola naglo poustajaše svi prisutni oficiri. Zaprepašćenje zbog Brankove psovke izazva muk u sali i prekide večeru.

Branko Grujić se uplaši svojih izgovorenih reči i učuta.

Tišinu u sali prekide Karadžić. On se okrenu pukovniku Stanišiću:

— Sjutra specijalnu krajišku jedinicu pošalji u Zvornik — naredi mu. Potom se okrenu generalu Milovanoviću:

— Generale, sutra oklopnu i nadzornu jedinicu pošalji u Zvornik — reče i pogleda u pukovnika Gavrića:

— A ti, pukovniče, pizda ti materina, jesam ti rekao da onu budalu, komandanta u Zvorniku, smijeniš?

Pukovnik preblede, zauze stav mirno i ogovori mu:

— Gospodine predsjedniče, postupak je u toku.

— Nema ništa u toku. Hoću za dva sata da se zamjeni, je li ti jasno?

— Jeste — salutira pukovnik i izađe iz sale.

Branko Grujić se vrati u Zvornik.

Sutradan za komandanta Zvorničke brigade postaviše majora Dragana Petkovića.

Iz Kragujevca u Zvornik dođe kapetan Miloje Stanišević i dovede dvanaestoricu specijalaca vojne policije za izvođenje diverzantskih zadataka. Stanišević odabra trideset dobrovoljaca, zvorničkih momaka koji su ratovali s Arkanovom vojskom u Vukovaru i prekalili se u borbenim okršajima u Hrvatskoj, sastavi grupu od pedeset diverzanata i formira specijalnu jedinicu "Vukovi sa Drine".

S pristiglim pojačanjem i s "Vukovima sa Drine" Zvornička brigada istera muslimansku vojsku sa Kule, očisti teren do Drinjače i učvrsti svoje položaje.

Sandžaklije doseljene u vreme Titovog režima u Brčko organizovaše krstarenje ulicama srpskog naselja. Zakačiše prikolicu za automobil, zelene boje, oslikanu turskim zastavama s polumesecom, ukrašenu ibricima i drugim turskim obeležjima, puštiše tursku muziku, podvriskuju ulicama i prkose Srbima. Rahman i Raho Čaušević i Mustafa Bahari urlaju preko megafona, izazivaju Srbe i zastrašuju ih uzvicima da se sele u Srbiju.

Predsednik SDA u Brčkom dr Mustafa Ranić organizova muslimanske "Zelene beretke" i naoruža ih automatskim oružjem i artiljerijom. Zaposedoše brčansku bolnicu i dom zdravlja i postaviše barikade na ulicama.

Zastrašeni brčanski Srbi, s daleko manjim vojnim snagama od muslimana, zatražiše pomoć vojske iz Bijeljine. Prva semberijska brigada Vlade Simića i Druga semberijska brigada Blagoja Gavrilovića krenuše tenkovima i transporterima u Brčko. Ispred semberijskih brigada, na čelu kolone, nastupaju u oklopnim transporterima Mauzerovi specijalci.

U sastavu Druge semberijske brigade u Brčko stiže i jedan bataljon muslimanskih dobrovoljaca iz Bijeljine, pod komandom Pašage Halilovića.

Ne želeći da uključi muslimanski bataljon u borbu protiv muslimana, Blagoje Gavrilović rasporedi muslimansku jedinicu na borbeni položaj prema 108. HVO brigadi, hrvatskim "zengama" i specijalnoj jedinici Alije Šokca.

Hiljadu Mauzerovih specijalaca i jedinice Vlade Simića, Ace Pantića, Vlajke Andrića i Blagoja Gavrilovića uđu u borbu sa "Handžar divizijom" izbeglom u Brčko iz Bijeljine i sa specijalnom muslimanskom jedinicom "Živiničke ose".

"Živiničke ose" zadadoše smrtonosan udar srpskim jedinicama u prvom borbenom naletu. Srbi izvukoše mrtve i ranjene i pripremiše artiljeriju da izvrši granatiranje. Odjeknuše bestrzajni topovi, minobacači i tenkovska paljba. Pet hiljada srpskih boraca uđe u borbu.

Šešeljevi četnici Mirka Blagojevića u sastavu Druge semberijske brigade povezaše se s bataljonom Zorana Lopandića i zaobiđoše s boka muslimansku odbranu pored džamije i železničke stanice. To iznenadi i zbuni muslimansku vojsku. Brdski topovi koji su gađali "Živiničke ose" ispred Lopandićevog položaja razbiše muslimansku obalu i potisnuše "Zelene beretke" iz bolnice u pravcu Suljagića sokaka.

Pet bataljona Prve posavske brigade i specijalna jedinica Pantelića, "Panteri", štite most od nadiranja u Brčko hrvatske vojske koja se bori u sastavu muslimanskih jedinica.

Hrvatska artiljerija tuče srpske položaje u Brčkom iz Dranovaca, Gunja, Rajeva i Županje, dejstvuju haubice 122, bacači 120 i VBR sa 32 cevi. Iz haubice Hrvati pogodiše katoličku crkvu u gradu i oštetiše kupolu.

Jake jedinice brčanskog predsednika SDA Mustafe Ranića i predsednika HDZ Mije Anića presekle su od Šamca do Lončara koridor Brčko — Banjaluka i onemogućile dopremanje kiseonika iz Srbije za porodilište u Banjaluci. Deca počeoše svakodnevno da umiru.

Radovan Karadžić i general Ratko Mladić narediše tenkovskoj brigadi pukovnika Lisice da da probije koridor od Banjaluke, preko Dervente, do Šamca, Lončara i Brčkog.

Iz Brčkog prema krajiškim jedinicama koje su nadirale iz pravca Banjaluke krenu Druga posavska brigada od Lončara i Treća posavska brigada od Šamca. Srpska vojska razbi muslimansku i hrvatsku vojsku, probi koridor i sastaviše se u Goricama, raširiše koridor i postaviše utvrđenja za nesmetan saobraćaj vozila od Bijeljine do Banjaluke.

Tenkovska jedinica pukovnika Lisice razbi muslimansko utvrđenje Suljagića sokak, potisnu iz Brčkog Alijine "Živiničke ose" i utvrdi svoje položaje u pravcu Tuzle, Majevicom preko releja Stolica do Kozluka i Teočaka prema zborničkoj brigadi.

VII Hercegovina

Komandant Jugoslovenske vojske u Trebinju, pukovnik Nojko Marinković, Hrvat, preseli 28. septembra 1991. godine svoju porodicu u Dubrovnik. Dezertira iz Jugoslovenske vojske i već posle dva dana, 30. septembra, postade komandant hrvatske vojske u Dubrovniku. Sutradan, prvog oktobra 1991. godine, napade Jugoslovensku vojsku. S jakim snagama krenu od Ivanjice i Dubrovačke Rijeke prema Cavtatu i Debelom brijegu, pa hrvatskom granicom do Bune, Čapljine i Stoca.

Nojo Marinković pozva telefonom iz Dubrovnika Vladimira Kovačevića Ramba u kasarnu Jugoslovenske vojske.

Rambo podiže slušalicu.

— Halo, kapetan Kovačević na vezi.

— Rambo, ovdje tvoj komandant. Rambo mu poznade glas.

— Nisi ti više moj komandant. Ti si dezertjer, izdajnik — odgovori mu Rambo, pocrvene i stisnu pesnicu, kao da je taj Hrvat tu, pred njim, i on hoće da ga zadavi, da vojska vidi kakvog su komandanta imali.

— Polako, Rambo. Šta te to čudi — nastavi Nojo Marinković. — Zar tek sad vidiš da smo mi Hrvati držali cijelu Jugoslovensku vojsku pod svojom kontrolom? Ja sam pion u odnosu na Tusa i druge oficire u Generalštabu. Svi mi svome jat u letimo, gospodine Rambo. Vama Srbima još nije jasno koliko su komunisti i Nijemci u staroj Jugoslaviji imali oficira pete kolone, koja je 1941. godine rasturila Kraljevinu Jugoslaviju. Hrvati su samo primenili Titov i nemački metod.

— Priznajem da ste u podmuklim prevarama i lukavstvu nenadmašni — odgovori mu Rambo.

— To nije mana hrvatskog naroda. Mi se borimo za šahovnicu, za svoju nezavisnu državu. Ja sam do pre dva dana bio tvoj komandant, a sada sam komandant dubrovačke vojske. Danas ćemo vas napasti, Rambo. Ti si mi bio najsposobniji oficir i znam da ćeš me uspješno zamjeniti. Tvoje sposobnosti i sposobnosti Božidara Vučurovića se najviše plašim. U vas su utkani Njegošev duh i crnogorska hrabrost. Ali, moju vojsku ne sačinjavaju samo Hrvati. Tu su s nama i mudžahedini, Alahova vojska.

— Dok si mi bio komandant, cijenio sam te, pukovniče Nojo, ali sada si za mene i za vojsku ništavilo i đubre. Ogleđaćemo se kroz cijevi. Zar ti misliš, izdajniče, da će ponosni Trebinjci dopustiti da im hrvatska gamad ušeta u grad i da ih kolje kao 1941.

godine? Prevario si se, pukovniče Nojo! Samo ti udari sa "zengama" i mudžahedinima. Haubicama ću vam srušiti Dubrovnik! — viknu Rambo i zalupi slušalicu. Pritisnu dlanovima lice i duboko uzdahnu.

Ojačan mudžahedinima, pukovnik Nojo Marinković napade sa "zengama" brdo Srđ iznad Dubrovnika, na kome se nalazio ogroman repetitor.

Poznavajući raspored svih pet bataljona trebinjske vojske, pukovnik Marinković krenu u osvajanje Trebinja, iz koga se, iz rezervoara u Dživarima, snabdevaju vodom Dubrovnik i Herceg Novi.

Jugoslovenska vojska na području Ivanjice uvede u borbu Treći bataljon, pod komandom kapetana Vladimira Kovačevića—Ramba. Izuzetno sposoban strateg, Rambo zaustavi napredovanje hrvatske vojske i spreči zauzimanje Trebinja.

U Hercegovini izvršiše mobilizaciju vojske srpske teritorijalne odbrane.

Hrvatskoj vojsci dobrovoljno se priključuše muslimani s područja Gacka, predvođeni ekstremnim muslimanima iz Fazlagića Kule i Borča.

— Ako mi, Turci, odbranimo Dubrovnik, on će biti naš — rekoše muslimanske vođe pukovniku Marinkoviću i staviše se pod njegovu komandu.

Saznavši da gačanski muslimani sa Hrvatima napadaju Jugoslovensku vojsku na dubrovačkom ratištu, srpski dobrovoljci iz Gacka formiraše jurišni bataljon i dođoše u Dubrovnik Božidaru Vučuroviću.

— Je li to unuci hrvatskih djedova, Božo, napadaju Trebinje? Onih koji su nas klali 1941. godine, onih koji su napunili Koritsku jamu srpskom djecom i ženama i zaklali sto šezdeset sedam Srba na Borču? E, vala, sad će se unuci sa unucima sudariti.

— Evo ti, Božidare Vučuroviću, Gačana pod komandom kapetana Ljubomira Jorgića.

— Evo ti, hercegovačka legendo, Božidare Vučuroviću, i Bilećana vojvode Rada Radovića. Hajdučki se pozdraviše dvojica vojvoda.

U Trebinje stiže vest da je Alijina vojska ugrozila Boračko jezero prema Konjicu. Nevesinjska brigada zatraži pomoć gačanske vojske. Gačanski jurišni bataljon prebaci se na rejon Boraka. Stupiše u borbu i u selu Jagići, gde im pogibe Radmilo Milinković.

Potisnuše muslimansku vojsku prema Konjicu i napadoše Fazlagića Kulu, poznatu po najkrvoločnijoj muslimanskoj ustaškoj vojsci u Drugom svetskom ratu. Gačanski divovi, pomognuti ubitačnom artiljersijskom vatrom, zauzeše Fazlagića Kulu. U borbi prsa u prsa pogibe komandant gačanskog bataljona kapetan Ljubomir Jorgić a osmorica boraca zadobiše teške rane. Gačani desetkovaše "Zelene beretke" i isteraše ih iz Fazlagića Kule. Izvršiše napad na Borač, severni deo gačanske opštine. Proteraše Alahovu vojsku iz petnaest sela na prostoru Zelengore. U borbama pogiboše Milenko Govedarica i Miladin Mandić.

Na dan Svetih apostola Petra i Pavla, 12. jula 1992. godine, u Gacku je od jurišnog bataljona formiran 529. samostalni motorizovani bataljon kao interventna jedinica za pomoć na ugroženim borbenim linijama. Bataljon krenu na sever ispod Volujaka, prema Tjentištu.

Slavko Ateljević, komandant izviđačkog odeljenja pri hercegovačkom korpusu, sukobi se s bataljonom gačanskih muslimana Safeta Gregovića. Safetova izviđačka grupa uvuče se u selo Izgori, ubi vojnika Radmila Jankovića i rani Stojana Markovića.

Na području Jagode i Tjentišta, muslimanski diverzanti uhvatiše trudnicu Radmilu Janković, živoj joj raspориše stomak i izvukoše plod. Pred majkom, mu otkidoše glavu.

Gačanski bataljon izvrši čišćenje terena Čemerno—Tjentište—Gučevo—Popov most, sve do prevoja Klede. U čišćenju terena od "Zelenih beretki" pogibe Radoslav Teplavčević a deset boraca zadobi teže rane.

Komandant hercegovačkog korpusa naredi poručniku Siniši Boljanoviću, komandantu gačanskog bataljona, da svoje jurišnike ponovo prebaci na trebinjsko ratište prema Hrvatima, u selo Zgoljevo.

Na prostore Tjentišta dođe Drugi bataljon kapetana Radoslava Mučinovića. Zauze položaj prema muslimanima na pravcu Miljevina—Grebak. Kod Grebaka pogibe stariji vodnik Remo Koprivica i tri borca zadobiše rane.

Na trebinjskom ratištu Gačani utvrdiše liniju i povratiše se na Zelengoru. Povezaše se s drugim gačanskim bataljonom i zauzeše položaje Dobro Polje — Kalinovik — Tjentište — Popov most — Zelengora — Vučevo.

Komandant hercegovačkog korpusa, general Radovan Grubač, formira 9. aprila 1993. godine gačanski 18. pešadijsku laku brigadu: dva bataljona, pešadijsku četu PVO i mešoviti artiljerijski divizion. Za komandanta brigade postavi potpukovnika Njegoslava Krtelicu.

Crni oblaci nadnesoše se nad Mostarom, utišaše žubor Neretve i zatamneše grad.

Diverzantska grupa Alahove vojske postavi vatrogasnu cisternu napunjenu barutom pored severne kasarne Jugoslovenske vojske.

Kao da je eksplodirala atomska bomba, zadrhta Mostar, u nebo se diže ogromna masa izdrobljene kasarne, iskidana tela sedmorice vojnika koji su se zadesili u kasarni i dva putnička automobila sa hrvatskim građanima koji su u tom času prolazili pored kasarne.

Eksplodizija cisterne 3. aprila 1992. godine označila je u Mostaru početak rata udruženih Hrvata i muslimana protiv Srba.

Po ulicama započe lov na srpske porodice. Iz svog stana u Bulevaru narodne revolucije 311 pođe Ljubomir Lazetić da se skloni od ustaša kod svoje sestre Gospave Milaković, koja je živela u Rudarskoj ulici. Prolazeći Šantićevom ulicom, sreće Gospavu, koja mu reče:

— Ja sam pošla kod tebe, braco, a ti si, izgleda, krenuo kod mene.

U tom trenutku pored njih naiđe automobil.

— Četnik, majku ti jebem, bićeš moj! — dopre do njih glas iz vozila i ukoči im korake. Zadrhtaše od straha i pogledaše u vozilo. Gospava se uhvati za bratovo rame da ne padne.

— Joj, braco, pa to je muž Fatime Dizdarević. Pio je kafu s nama na poslu za vrijeme pauze svaki dan. Fatima je završila sa mnom ekonomsku školu. Muž joj je Sandžaklija, bogami će te ubiti.

— Nemoj da se bojiš. Hajdemo kod tebe. Dok su išli ulicom u pravcu kojim je otišao Fatimin muž, presretoše ih policajci.

— Pokažite lične karte! — viknuše, priđoše Ljubomiru i opkoliše ga s tri strane. Njemu ruke zadrhtaše, izvadi legitimaciju i pruži je.

— Ti si taj hrabri Nevesinjac koji nije pobjego na uzvik "četnik". Došo si nam pravo u ruke. Hajde, naprijed! -

viknuše. - Smjestićemo te u komforan stan u logoru Dretelj — rekoše i gurnuše ga kundakom ispred sebe. Gospava vrisnu i sruši se na beton.

U toku dana i noći, muž Fatime Dizdarević pokupi iz stanova sedamdeset Srba. Jedne odvede u logor Čelovina, druge u logor Dretelj.

Fudbaler "Veleža" Jadranko Topić sa Jukinom vojskom skuplja po stanovima Srbe i odvodi ih u logor Dretelj. Sa ulice pokupiše Božanu Grk, Duška Pudara, osamnaestogodišnjeg Nenada, instruktora za obuku pilota Balabana i njegovu ženu. Balabanovu suprugu odvojiše u drugu prostoriju, a njega počеше tući. Udaraju ga po leđima, prebiše mu ruke i noge, i uz svaki udarac viču:

"Kako avionom lete četnici?"

"Kako Balaban izvodi bravure avionom iznad Mostara?"

"Kako ćeš pilotirati sad sa slomljenim rukama?"

"Gle, pa ti imaš uši!", viknu Mirić, policajac hrvatskog Vijeća odbrane.

"Drži ga za leđa," reče Sergeju Beloviću, Srbinu u hrvatskoj vojsci.

Sergej ga uhvati za ramena. Policajac Mirić mu odseče uši i nos. Dohvati s tezge u mučilištu srp i stade da mu seče glavu. Odseče je i baci je pred grupu logorskih policajaca. Šutiraju je cokulama i smeju se. Obezglavljeno telo baciše u kontejner.

Jauci odjekuju kroz prozore i prolaznicima izazivaju jezu, kao da se jauci iz sva tri logora — Čelovina, Ljubuškog i Dretelja — slivaju u jedno.

Ante Roso, legionar iz Alžira, primenjuje svoje veštine mučenja nad srpskim ženama.

Hrvatske "zenge" i Alijine "Zelene beretke" okružiše Borislava Ivkovića, kapitena košarkaškog kluba "Borac". Vezaše ga golog za stablo i posmatraju kako ga cokulama udaraju Zerini iz Metkovića i Zlatko Vegar iz Tasovčića. Naoštriše noževe i stadoše živom da mu deru kožu.

Jauci iz hrvatskih logora u Mostaru uzdižu se uz Neretvu kao da se nadjačavaju s jaucima iz muslimanskog čelebićkog logora u Konjicu. Glasovi pet stotina Srba odjekuju po boksovima mučilišta. Prebijaju im rebra, noge i ruke, odvoze ih kamionima i bacaju u jame i Neretvu. I tako iz dana u dan.

Jelovčište, srpsko selo udaljeno deset kilometara od Konjica, okruženo muslimanskim selima: Ugošća, Asanovići, Armiš, Kralupi, Grebovci i Homolje, opkoli hiljadu "Zelenih beretki". Muškarce iz pedeset srpskih kuća vezaše žicom.

Šumara Mirka Babića uteraše u jednu sobu u njegovoj kući i stadoše da ga tuku. Kapetan satnije Mirsad Pirkić, zvani Mitke, udara ga smrekovim štapom i govori mu:

— Kazuj, četnik, gdje se kriju tvoji četnici iz sela? Ti si šumar, znaš svaku uvalu.

— Ja ne zalazim u šumu već dva mjeseca. Ne znam ni ko se krije ni gdje se krije — odgovara Mirko, drhti mu brada i stenje od bolova. Kapetan mu podnese nož pod grlo, okrenu tupu stranu i povuče preko vrata.

— Govori, četnik! — uzvikuje i zavrće mu glavu unazad.

Dve devojke, u uniformama "Zelenih beretki", svukoše mu pantalone i gaće, iz džepova izvadiše kutije, uzeše žilete i kleknuše ispred Mirka

— Sad ćemo da te sunetimo, četnik — govore i gledaju pravo u Mirkove iskolačene oči.

Sejo Didik, Muharem Murtić i Vejsil Seliković se šapatom dogovoriše iza stola, dohvatiše džezvu i napuniše je mokraćom. Priđoše Mirku, prinesoše džezvu njegovim ustima i viknuše:

— Pij, četnik!

On proguta tečnost, gorku i ljutu. U sobu uvedoše vezanog šesnaestogodišnjeg Nenada Babića, Mirkovog bratanca.

— E, vala, tebe ćemo sunetiti! viknuše devojke i priđoše prestravljenom dečaku. Svukoše mu pantalone i stadoše mu prstima prevrtati polni organ.

— Vidi, sav prepadnut, kuka i jeca, a nadiže mu se u našim rukama — govore kapetanu Mirsadu Pirkiću.

— Odsecite mu ga da ne može da pravi četnike! — viknu kapetan.

Sejo Didik stegnu ramena mladiću s leđa. Mirsada izvuče nož iz korica, prstima pritisnu uz dlan dečakov penis i odseče ga. Krv šiknu iz vene i poprska je po uniformi.

— Izvedite ga iz sobe i ubijte! — viknu kapetan.

Onesvešćenog mladića izvukoše pred vrata. Pucanj nagna Mirku Babiću suze na oči.

Iz Jelovčine muškarce poteraše u logor u Čelebićima.

Slobodana i Mirka Babića ubaciše u dvadeset dvojku. Stisiuše se između zatvorenika i skoro sedošje jedan drugom u krilo.

— Jesi li to ti, Božo? — poznade Mirko svog komšiju Božu Tomića.

— Jesam.

— Pomozi nam da se okrenemo — zamoli ga Mirko. Božo se napreže, oseti bolove u rukama, ali uspe da ih okrene na leđa.

U dvadeset dvojci su proveli dvadeset dana, a onda ih prebaciše u šesticu, među pet stotina zatvorenika. U ogromnom hangaru s betonskim podom zatvorenike su sabili u dva reda u sredini i jedan red unaokolo. I danju i noću izvode ih iz hangara i tuku. Mrtve odvoze kamionima i bacaju u Neretvu.

Mirko Babić se dva puta onesvesti od batina. S vrata hangara prozvaše Milorada Kuljanina iz Bradine. Miloral izađe. Za njim se zatvoriše vrata.

Mirko Babić ču u hangaru kako mu naređuju "Zatvori oči." A onda odjeknu pucanj.

Esad Landžo, zvani "Zenga", uđe u hangar.

— Ko je ovde Boško Samouković? — viknu. Boško se podiže.

— Ja sam.

— Dođi.

Boško priđe vratima. Esad ga dva puta udari letvom po glavi. Gurnu ga kroz vrata i pred hangarom se začu pucanj iz automata.

Zamenik upravnika logora, Azil Dželić, izvede iz hangara Šćepu Gotovca. Pred hangarom ga počese tući motkama. Adem Ćosić i Esad Landžo — Zenga izlomiše mu noge i ruke čvornovatom kočevima, probiše mu lobalju i mrtvog ga ubaciše u hangar. Telo mu prenoči sa zatvorenicima i sutradan ga odnesošje.

Čvornovatom drenovačama usmrtiliše i Simu Jovanovića, pravnika, i Čedu Avramovića, profesora.

Iz logora poteraše Milenka Vukolu i Branka Babića, oca Nenada Babića kome su muslimanke u Bjelovčini odsekle polni organ i posle ga ubile, da kupe otkose u livadi Draga Solda. Ustaše Mujo Ploska i Kurtović nagone ih da sadenu seno, i kad postaviše ogradu oko njega, zaklaše obojicu i vratiše se u logor. Stadoše na vrata hangara i viknuše:

— Mirko Babiću, daj muštuluk, ubili smo ti brata Branka! — i grohotom se nasmejaše.

Šesnaesgog juna 1992. godine iz Mostara odjeknuše eksplozije granata kod Gostine šume u Čobanovom polju i Podbeležju. Granate ubijaju i ranjavaju srpske borce kod Čobanovog polja. To izazva metež kod vojske i naroda, i kolone krenuše u bekstvo prema Nevesinju.

Narod goni stoku, tegli decu za ruke, sirene sviraju, sabijaju kolonu naroda na drumu, viču i psuju jedni druge, žure da ih hrvatske "zenge" i Alijine "Zelene beretke" ne stignu.

Pred narod i vojsku izađe legendarni nevesinjski pukovnik Novica Gušić, zaustavi kolonu i stade govoriti:

— Braćo Nevesinjci i ostali Srbi, gdje ste krenuli, žalosna vam majka? Tamo — pokazuje rukom ka Podbeležju

— tamo je srpska zemlja. Tamo treba ići. Tamo gdje ste vi krenuli, u Crnu Goru, tamo je propast srpska. Sjetite se, braćo, Nevesinjske puške, Nevesinjske bune. Zar kukavički da napustite svoje domove, svoju rodnu zemlju?

Natrag, braćo, u Podbeležje. Prihvatite oružje.

Nijesu Hrvati i Turci veći junaci od nas. Za mnom, braćo, organizovaćemo odbranu. Ja vas vodim u boj. Kao omađijan njegovim rečima, narod se okrenu i pođe za pukovnikom.

Novica Gutić izdvoji muškarce od šesnaest do šezdeset godina, formira jsdinicu i postavi front prema hrvatskoj i muslimanskoj vojsci. Formira nevesinjsku brigadu i rasporedi je na borbenu liniju od Lju6ljanice do Dabića polja. Drugi i četvrti bataljon rasporedi u pravcu Nevesinja.

Iz doline Neretve, od pravca mora, pokrenu se veliki zbeg srpskog naroda ka Nevesinju. Iz srpskih sela od Čapljinje do Mostara potekoše kolone izbeglica ispred hrvatsko-muslimanske vojske, kao da se Neretva zaljuljala i izlila u sela Gabele, Pribilovci, Tasovčići, Hodbine, Pješevce, Bunu, Bijelo Polje, Željuše, Vrapčići, pa sve do Bradine i Konjica. Izbegli muškarci ojačaše Nevesinjsku brigadu. Učvrstiše položaje u pravcu Mostara.

Druga laka brdska brigada, pod komandom Baje Pantelja, držala je položaj Bijela — Glavatičevo, prema Konjicu. Na položaj Druge brigade nadovezala se boračka brigada koja je branila teritoriju od Platona do

Borka, prema Konjicu.

Front dug sto trideset kilometara, s mnogo uvala, stenja, kamenja i čestara, pojačaše novopristigli dobrovoljci iz Crne Gore i Srbije.

Srpska komanda saznade da Tuđmanove "zenge" i Alijina Alahova vojska spremaju veliku ofanzivu na Nevesinje.

U pomoć Nevesinjskoj brigadi dođoše bilećki sokolovi, četiici vojvode Rada Radovića, i gačanski jurišni bataljon, kao i delovi jedinica fočanske i Trebinjske brigade.

Na Mitrovdan, 8. novembra 1992. godine, general Janko Bobetko povede u ofanzivu devet brigada s dvanaest hiljada združene hrvatsko-muslimanske vojske, kojoj se priključila i splitska brigada HVO.

Tri hiljade srpskih boraca suprotstavi se hrvatsko-muslimanskoj vojsci.

Iz mostarske kotline odjeknu paljba haubica po srpskim položajima.

Srpska artiljerija, s poteza Rabine — Čobanovo polje, uzvratila artiljerijskom vatrom iz tenkova i haubica.

Stotine granata proleću jedna pored druge i padaju po položajima. Odjekuje dolina Neretve, drhte prozori na mostarskim zgradama, kao da se planina Velež sručuje na grad.

Uznemiri se narod Mostara i Nevesinja. Izašao na ulice i sa strahom sluša zaglušujuću grmljavinu artiljerije.

General Janko Bobetko pokrenu svoju pešadiju u boj. Dvanaest hiljada vojnika krenu na srpske položaje.

Tri hiljade srpskih sokolova dočeka Tuđmanovu i Alijinu vojsku. Odjeknuše minobacačke granate sa srpskih položaja, krenuše tenkovi, trocevci, protivavionski topovi i "kaćuše" — višecjevni raketni bacači, da razaraju Bobetkovu vojsku.

Najelitniji deo vojske generala Janka Bobetka, brigada iz Čapljine bojnika Pere Dalmatina, pretrpe slom.

Srpski borci je skoro prepoloviše. Bojnika Peru Dalmatina raznese minobacačka granata. Vojska se uzbuni i poče da odstupuje.

General Janko Bobetko posmatra borbu sa uzvišice kroz dvogled, vidi kako vojnici padaju po zemlji, ne shvata da padaju mrtvi, i uzvikuje: "Forverc, Bobetkova vojsko, forverc..." Čuje uzvike Alijine vojske: "Alahu egber, Alahu egber! Đihad, đihad!"

Ali, odjednom i uzvici utihnuše.

— Uh, Bože, pa moja vojska odstupuje! — viknu Bobetko, dvogled mu zadrhta u rukama, opet ga prinese očima, suze mu zamagliše vid, protrlja oči, opet pogleda kroz dvogled, i zaprepašćen shvati kako njegovi vojnici u odstupanju padaju po zemlji kao snopovi žita, mrtvi. Jedni tegle ranjenike, drugi nose mrtve, novi padaju, kao da ih sveti Dimitrije seče munjama, iz olovnih oblaka. Suze mu se od muke skotrljaše niz lice, uzdiše i izgovara: "Gdje sam pogrešio? Šta ovo bi s mojom vojskom?" Njegovi komandanti prikupiše izveštaje s ratišta. Janko Bobetko uze od pukovnika izveštaj, pogleda ga i iskolači oči:

— Osam stotina mrtvih i tri hiljade ranjenih! kriknu. Pogleda u pukovnika koji mu je doneo izveštaj i jedva izgovori: — Pa ni na staljingradskom frontu ne bih izgubio toliku vojsku. Srpski Mitrovdan u crno nas zavi. U hrvatsko muslimanskoj ofanzivi pogiboše četrdeset dva srpska borca a trista pedeset pet zadobi teže i lakše povrede.

Uspeh Srba u mitrovdanskoj ofanzivi utvrdi srpske položaje prema Mostaru i popuni jedinice novim dobrovoljcima.

Mladog tenkistu Milomira Vučkovića, kapetana Brana Ivkovića, Tomislava Todorovića i ostale heroje nevesinjske ofanzive sahraniše na nevesinjskom groblju.

Ožalošćeni Franjo Tuđman i Alija Izetbegović više nisu pokušavali da udare na Nevesinje, sve do druge nevesinjske ofanzive, 10. novembra 1994. godine, u kojoj je učestvovala samo Alijina Alahova vojska, koja je doživela poraz ravan onom u prvoj, mitrovdanskoj ofanzivi.

VIII Srbinje (Foča)/Goražde

Alija Izetbegović dođe u Foču s potpredsednikom vlade Muhamedom Čengićem. Povedoše sa sobom Muhamedovog sina Muftiju, doktora Šadalicu i Aziza Trlaka, Samira Rašića, Senada Šaju i Murida Đulimana, i

dođoše u Ustikolinu kod Halida Čengića i Rijada Rašića. Krišom od Srba iz Foče, držaše sa fočanskim i goraždanskim čelnicima i hodžama tajni sastanak o stupanju u borbu protiv Srba i pretvaranju Foče u evropski centar islama, o uspostavljanju zelene transverzale preko Foče za Istanbul na istoku i za Pariz na zapadu. Dogovoriše se o detaljima sprovođenja u delo Deklaracije Alije Izetbegovića.

Dajući Foči veliki značaj u islamizaciji Bosne, Alija Izetbegović predloži da predsednik SDA u Foči bude Muhamed Čengić, potpredsednik vlade u Sarajevu. Na skupu u Ustikolini narediše Muji Selimoviću, Sulejmanu Pilavu, Muridu Đulimanu i Halidu Čengiću da dobave oružje i naoružaju muslimansko stanovništvo i "Zelene beretke" u Foči za džihad.

Ogranci stranke SDA u Foči i Goraždu stvoriše vojne formacije, dobaviše oružje i sačiniše spiskove uglednih Srba predviđenih za likvidaciju. Noću oko Foče počеше da gore srpska sena i štale. Muslimani postaviše barikade i zasede i otpočеше pojedinačna ubistva Srba. Kao da sam Bog opomenu srpski narod u Foči i Goraždu da se pripremi za odbranu od pokolja, Srbi se preko svoje stranke SDS tajno počеше naoružavati. Crni gavranovi spustiše se na Foču i rat otpočе 7. aprila 1992. godine.

Ne čekajući da ih muslimani iznenade, kao 1941. godine, Srbi formiraše odred za samoodbranu. Tajno dopremiše oružje u Foču i pružiše iznenađujući otpor Alijinoj Alahovoj vojsci. U borbama u gradu i oko grada, srpska vojska savlada vojsku Senada Šahimpašića i Abida Ramovića, i šesnaestog airila 1992. godine oslobodi Foču i protera "Zelene beretke" iz grada.

U oslobođenu Foču vrati se izbegli srpski narod.

Zaim Imamović objedini komandu s majorom Bešovićem na Zelengori i poveza muslimansku vojsku s goraždanskim jedinicama. Velika muslimanska vojska natera Srbe da formiraju Fočansku brigadu. Za komandanta Prvog bataljona postaviše Lazu Konarca, u Drugom bataljonu Zorana Vukovića, u Trećem — Ustikoliiskom bataljonu Danila Marića, u Čegvrtom — Brodarskom bataljonu Dostića, u Petom, Jošanićkom bataljonu Boru, u Šestom bataljonu Brkovića, u Sedmom, Miljevinskom bataljonu Peru Eleza i u Osmom za teritoriju Sutjeska — Tjentište Jovana Vukovića.

U Foču stiže iz Srbije stotinu Čelebićana, dobrovoljaca, koji ojačaše srpske borbene linije. Dobrovoljac Milko Božović preuze organizovanje pozadinskih jedinica. Miljevinski bataljon Pere Eleza zauze položaje linijom Kolun — Budanje — Borjanice, prema Jeleču i Kalinoviku, Dobrom Polju i Grepku.

Vraćajući se u mesecu avgustu 1992. godine sa smene, kamion u kome su se nalazila četrdeset tri srpska vojnika, a koji je svojim vozilom predvodio ispitivač mina, musliman, dobrovoljac u srpskoj vojsci, naiđe na tenkovsku minu. Svi vojnici izgiboše, a musliman dobrovoljac dezertira iz srpske vojske i ode u Sarajevo.

Četa na Jabuci pod komandom Veljka Skakavca poveza liniju sa Ustikolinskom četom. Od Glavne komande s Pala dobiše dva minobacača, bestrajni top, protivavionski top i dva "brovinga".

Fočanska brigada potisnu muslimansku vojsku s Jabuke preko Grepka, Delijaša i Trnova prema Bjelašnici. Na položaju ostade Jabučka četa.

"Zelene beretke" izvršiše pregrupisanje i 23. jula 1992. godine žestoko napadoše jabučka sela. Zarobiše srpsku artiljeriju. Pale sela, ubijaju narol pred kućama, sagone ga u potoke i kolju. Vezaše Borka Čosovića i počеше živog da ga seku. Na kraju ga stadoše bosti noževima.

— Kolji Miladina, Ibro! - dovikuju jedan drugome.

— Što si se ukrutio, Mujo? Kolji onu djecu — naredjuje satnik "Zelenih beretki".

— Ja ću, vala, Sofiju Čosović! — viknu vojnik rodod iz susednog muslimanskog sela.

— Joj, kuku, joj, majko! — jauče Sofija i otima se.

— Samo ti jaući, vlaška krmačo!

— Prepusti meni Obrena i Ostoju Čosoviće, Ibro — govori Alija i započinje klalje.

— E ja ću, vala, zaklati Miladina Ikonića i Radivoja Trivuna. Neka znaju da ih komšije kolju! — viknu Osman, zavrnu glavu Trivunu i prekla ga.

— Tako, Osmane, tako, zasluži i ti Alijin Ljiljan' — govori mu sa smeškom satnik.

Gore u selu, iznad zapaljenih kuća i crkve, diže se plamen u nebo. Stotina mrtvih u jednom danu u crno zavi

jabučka sela. Iz Foče stiže na Jabuku vojska Dragana Kunarca, potisnu "Zelene beretke" i odrobi teško naoružanje na Kožalju.

Počeše granatirati položaje Alahove vojske. Ali i muslimani uzvraćaju artiljerijom po srpskim položajima. Iz bolnice u Foči stigoše lekari i ostalo medicinsko osoblje. Eksplozija granate usmrti primarijusa Sekulu Stanića i tri medicinska tehničara.

****Potisnuvši muslimansku vojsku, borci natovariše na kamione stotinu leševa i više od stotinu ranjenika i dovezoše ih u fočansku bolnicu. Osamnaest lekara specijalista se rastrča, unose ranjenike i ređaju ih jednog pored drugog po betonu kao leševe, stavljaju teške ranjenike na operacione stolove i pasavaju ih sigurne smrti. Prilikom oslobađanja Foče, u aprilu mesecu, dvanaest majki muslimanki nije htelo da ponese svoje novorođene bebe iz porodilišta. Ostavile su ih na negu srpskim medicinskim sestrama i lekarima. Bolničko osoblje hrani bebe i neguje ih kao svoju decu. Ne osećaju mržnju, iako u drugim prostorijama čekaju na autopsiju srpska deca, poređana pored svojih majki, preklana, u krvavim haljinicama.*

Dve godine kasnije, direktor bolnice u Foči, dr Veljko Marić, ponudi predsedniku opštine muslimanskog Goražda Hadži Efendiću da preuzme ostavljenu decu, i da ih preda njihovim majkama. Hadžo Efendić odbi da ih primi.

"Zelene beretke" Hadže Efendića krenuše u nova zlodela. Sedam stotina boraca džihada krenuše iz Goražda, predoše čamcima na desnu obalu Drine kod Osenice, i 19. decembra 1992. godine, na Svetog Nikolu, kada celo selo slavi, u zoru opkoliše selo Jošanicu, u pozadini srpske vojske.

Predvođeni Rasimom Kuloglijom i profesorom Ibrom Merkezom, priđoše jošaničkim selima neprimećeni iz pravca Slatine i Posavice. U Vrtićima se privukoše kućama i počеше da kolju. Zaklaše Milju Jeglič i njenu ćerku Milu, zatim Lelu i Radovana Blagojevića i spustiše se u Višnjiće.

Zora Višnjić, stasita mlada žena duge crne kose, imala sje na tri prsta zlatno prstenje.

— Ovo ću, amana mi i dina, sa prstima ponijeti zlatne prstsnove našem Hadži Efendiću na poklon u Goražde!

— viknu Mustafa i pritisnu ženu poda se, odseče joj sva tri prsta, ne skidajući prstenje s njih, i stavi ih u džep. Zora Višnjić urliknu od bola. Braneći se, poprska Mustafa krvlju po licu.

— Jebem ti četničku majku! — viknu Mustafa, pritisnu joj glavu uz patos i zakla je.

Alahova vojska i "Zelene beretke" razdvojiše se u dve grupe. Zapališe jošanička sela: Škobalj, Gakiće, Radiće, Jelice, Boždare, Bogojeviće i Brajkoviće. Zapališe i školu. Spasavajući se, narod beži u pravcu Foče, u Jošanički potok. Znajući da će narod bežati u tom pravcu, jedna grupa "Zelenih beretki" spusti se niz Cerovače s druge strane potoka i zasrete zbeg. Započe pokolj Višnjića. Nikog ne ostavljaju živa.

Po jošaničkim selima zaklaše pedeset sedmoro žena, dece i staraca.

Iz Foče stigoše interventni vod fočanske brigade i fočanska policija. Izvukoše trocevcu na Korjen i stadoše da dejstvuju po muslimanskom položaju. Goraždanske ustaše povukoše se iz popaljenih jošaničkih sela.

Iz šipražja pored potoka izađe sredovečna žena i pođe ka selu, u kome još gore kuće, crkva i škola, udara se rukama u prsa i kuka. Ugleda borca jošaničke čete Peru Stojanovića i stade da nabraja:

— Kuku meni, moj Pero, poklaše nam moje Višnjiće: Tomu i Vukadina jadnog, Draganovu ženu i njihove sinove Dragana i Milana, Olgu i njeno dvoje djece — Dragana i Dražena, zaklaše mi snaju Goju i Gojinog sina, mladića, njemu su glavu odsjekli i odnijeli je u Goražde, zaklaše moju majku Stojku, zaklaše Vlatkove sestre i sestričinu, zaklaše malu Olgu od tri godine i Danku od dvanaest godina, jedna ti sam, kuku meni! Zaklaše mojih dvadeset i petoro Višnjića. Vidjela sam kad kolju, siluju, viču: "Alahu egber, đihad!"

Iza Pere Stojanovića dolete granata sa ustaškog položaja, eksplozira i otkide mu nogu. Mašinka mu ispade iz ruku.

— Kuku meni, Pero, zar nam i ti pogibe?! — vrisnu užasnuta žena i pritrča mu. Ugleda iskidano meso i patrljak noge iznad kolena, bez nogavice. Krv lije iz vena. Ona brzo skide maramu s glave, presavi je i steže mu buginu da ne iskrvari. Vojska unese ranjene u kamione, natovari na karo-serije mrtvu decu, žene i starce, odveze ih u fočansku bolnicu na obdukciju i mrtve sahrani na jošaničkom groblju.

Gradonačelnik Goražda, Hadža Efendić, "desna ruka" Alije Izetbegovića u sprovođenju Islamske deklaracije, pozva muslimanske čelnike u svoj kabinet.

— Kucnuo je čas da sprovedemo dogovor iz Ustikoline s našim babom Alijom — reče, srčući kafu iz fildžana s polumesecom i zvezdama, šara očima po svojim saradnicima i odvažno se smeška.

— Ti ćeš, Rijade Rašiću, kao moj zamjenik u Alijinoj stranci u Goraždu, biti glavni inspektor za stavljanje Srba na muke, i onih koji su ostali u Goraždu kao lojalni, i onih koje budemo zarobili džihadom.

Rijad se kočoperno osmehnu i klimnu glavom.

— Ti, Ibro Merkezu, kao dosadašnji načelnik policije, formiraj rezervnu policiju i pođi po čaršiji u lov na Srbe. Dovodićete ih u logor u azotari u Vitovićima i u logor u štampariji. A ti, brigadni generale, za čin koji si dobio od babe Alije, vodićeš nas sa ovog skupa na pečenje! — viknu gledajući u Zaima Imamovića. On pocrvene, lice mu se razvuče u osmeh, pa hitro ustade sa stolice, kao da je tog časa uskočio u crnu ustašku unifornu sa epoletama generala.

— Tebe, Osmane Subašiću, postavljam za komandanta vojne policije. Pored toga, vršićeš dužnost upravnika logora u Vitkovićima. Hapsićeš i privodićeš Srbe u logor. Edin Čavrk — Dino biće tvoj zamjenik u logoru. A ti, gospodine sudijo, Kemale Đulimanu, presuđivaćeš koji će Srbin iz čaršije biti pogubljen. Tebe, Ahmete Sejdiću, postavljam za komandanta višegradske brigade u Međedi. Mirsad Ratković komandovaće Kriznim štabom u Vitkovićima. Moj saradnik, maštoviti Kemo Čelik, biće inspektor za mučenje Srba, da zatremo tu gamad koja nam stoji na putu da stvorimo islamsku državu u Evropi, uz pomoć Amerike, sada kada nam se pružila prilika, kako naš Alija kaže, jednom u hiljadu godina. Za sve što vam bude trebalo obratite se Hašu Kulju, predsjedniku Izvršnog odbora opštine.

— Gradonačelnice! — viknu Zaim Imamović. - Pozivam vas sve butumlice na pečenje u hotel, da častim za visok čin -

Hadžo Efendić pogleda u prisutne, osmehnu se i ustade iz fotelje.

Brigadni general Zaim Imamović naoruža elitne jedinice oružjem skrivenim u džamijama u Ilovači i Osenici. Postavi barikade na putevima i naredi da se pretrese svako ko ulazi i izlazi iz grada.

Srbi se iseliše u okolna srpska sela na levoj i desnoj obali Drine.

Želeći da zaštiti srpski narod od pokolja načelnik Centra javne bezbednosti za region Višegrada, Čajniča, Goražda, Foče i Kalinovika, Stanko Stojanović, ode u prostorije SDS-a i formira srpsku brigadu za odbranu naroda od genocida. Dogovori se s Branom Petkovićem da formiraju četvu u Dubištu, Podražanju, Barama i kod crkve prsea Površnici, u srpskim delovima naselja. Čete raspoređi iznad grada po brdima na levoj obali, od Površkice prema Jabuci, Odžaku, Završju, Trešnjici, Pjeskovima, iznad vojne fabrike "Pobjeda", srpskog dela Vučetića brda, Kamena, Jagodića, Milića, Brekova i Markovića.

Na desnoj obali, srpski položaji razvukoše se od Splavišta, i Zupčića prema naselju Bare do Biljina i Potkozarja u pravcu Čajniča. Muslimanske snage držale su Kopače, centar Goražda, Vitkoviće do Ustikoline i Osanice.

Preko šest stotina Srba lojalnih muslimanskoj vlasti, koji su želeli da žive u bratstvu s muslimanima, nađe se u goraždanskom paklu. Narod iz srpskog sela Crkvine, opkrljenog muslimanskim selima, dovedoše u logor u Vitkovićima. Devojke posebno muče i siluju, i po grupicama ih noću odvođe na obalu Drine i kolju. Tela im svaljuju niz obalu u reku. Jauču srpske majke, i ponovo, po ko zna koji put u istoriji, Drina poteče krvava.

Ustaše Alije Izetbegovića dovođe na obalu Srbe, lojalne Aliji, kolju ih i otiskuju u maticu Drine.

Srpski narod iz Goražda, izbegao u sela oko grada na levoj i desnoj obali, sluša kako uz stravičnu kuknjavu zamiru glasovi ubijenih čija tela ledena voda brze reke nosi prema Višegradu.

Sanjin i Samir Ajdanović privode obali Drine porodicu Vuka Šinovića. Ferid Aganović ih kolje i obaljuje u vodu. Vezanu konopcem za ruke ukrštene na leđima, modrog nagog tela, Zoru Danilović dotera na obalu reke ispod Vitkovića Salko Berenda iz Sarajeva, još jednom je silova, zakla je i obali u Drinu. Matica je zahvati i ponese kroz Goražde prema Ustiprači.

Gacko Bekto i Mustafa Šalo iz Višegrada doteraše na obalu kod gornjeg goraždanskog mosta Lazara i Jovana Gavrilovića i zaklaše ih.

Kuknjava odjekuje uz levu i desnu obalu Drine, prema brdima.

Braća Juso i Enver Drljević i Muhidin Mašić, zvani "Munja", doteraše vezane jedan za drugog Boška i Đoku Lasicu, zaklaše ih i gurnuše u vodu.

Policajac Jakub Mašak, izbegao iz Foče u Goražde, silova Koveljku Nerić pred njenim komšijom Vukovićem,

zakla ih oboje i obali u Drinu. Vрати se u grad u novi lov na Srbe.

Ismet Kulović, zvani "Njemačka", Nedžad Suljević, Malin Putar, Edin Omerbegović, zvani "Dino", i Mršo iz Faočića, doteraše na obalu Marjana i Baću Stojanovića i Iliju Jovanovića, izrešetaše ih i gurnuše u vodu. Krici odjekuju obalama i danju i noću.

Mustafa Rikalo, zvani "Čupo", i Sead Sofović, zvani "Sofo", zaklaše Vuja Pereulu i Bojana Radovića i baciše ih u vodu.

Rastin Ustić, vojni policajac, Edin Fejzić i Osman Subašić ubiše Gojka Simovića i ostaviše ga u blizini obale da ga lešinari i psi pojedu.

Preuzimajući ulogu dželata, Samir Čutuna pristade, na predlog Hadže Efendića, da bude izvršilac ubistava u logoru u Vitkovićima. Ubistva je izvršavao noću. Unakažena tela žena, staraca i dece odvozili su kamionima u jame i reku Drinu.

— Daj meni, Samire — obrati se Hajro Šabanović iz Čajniča dželatu — da i ja malo mučim srpske žene.

— 'Ajde, merači — odgovori mu dželat sa smeškom, izmače se u stranu i stade posmatrati.

Hajro Šabanović obori na zemlju nagu Koviljku Vuković, prvo je silova, a potom joj stade peći cigaretom bradavice na grudima i vrat. Potom joj vrhom noža raspara stomak i stidnicu, ne obazirući se ni trenu na njeno žalosno jaukanje, zavrati joj glavu i prekla je.

Tridesetogodišnjeg Gorana Krsmanovića, zvanog Braco, ubiše na pragu njegove kuće, ie dovodeći ga na Drinu.

Deset hiljada vojnika brigadnog generala Zaima Imamovića opasa iznutra Goražde i iz pravca Kočaša na levoj obali Drine izade na najviše brdo Trovrh. Zarobiše srpsku vojsku na Trovrhu i opasaše novi prsten oko grada sa spoljne strane srpske vojske i naroda izbeglog u srpska sela u okolini grada.

Tri hiljade ljudi, nađe se u blokadi, u bezizlaznom položaju. U narodu zavlada panika. Bolesni i ranjeni umiru, a i vode i hrane nestaje.

Blokada tri hiljade ljudi na prostoru iznadabrike "Pobjeda" i Borak Brda u pravcu Mesića i Rogatiče zabrinu državne i vojne organe Republike Srpske. U to vreme, dr Radovan Karadžić, vođa srpskog naroda, nalazio se u Londonu.

General Ratko Mladić, vojskovođa ravan srpskim vojvodama iz Prvog svetskog rata, pokrenu Rogatičku brigadu četničkog vojvode Rajka Kušića da izvrši prodor, probije obruč i izvuče narod iz blokade ustaške vojske.

Vojvoda Rajko Kušić povede svoje rogatičke sokolove, poput legendarnog četničkog komandanta Rogatičke leteće brigade Radomira Neškovića, predoše reku Praču i kao srne se ispeše uz okomito Tovilo prema Trovrhu i Jabučkom sedlu.

"Napred, moji sokolovi, napred, rogatička vojsko!", viknu vojvoda Kušić.

"Uraaaaa!", povikaše prvi redovi vojske, počеше da kose mitraljezima, uzbuniše muslimanske "Zelene beretke" i nateraše ih u bekstvo.

Iz Banjaluke doleteše dva aviona i počеше mitraljirati muslimanske položaje i bacati bombe. Razbiše bunkere i pomogoše Rogatičkoj brigadi da probije obruč. Raširiše koridor kroz Jabučko selo prema Hranjenu i narod, pod smrknutim nebom iz koga je lila kiša, započe evakuaciju. Kolona duga nekoliko kilometara hita uzbrdo po makadamu, vozila se klizaju, zaglavljuju, masa naroda ih gura s puta, prave prolaz autobusima punim žena i dece, pešaci se tiskaju ivičnjacima, mokri, nose u rukama torbe i stenju od umora i straha da muslimani ponovo ne sastave obruč oko njih. Granate padaju, ranjavaju civile, vrisak se razleže duž kolone koja se počela spuštati s Jabučkog sela niz šumu krivudavim makadamskim drumom, u Mesiće.

— Brže, brže, čujete li kako puca — govore jedni drugima, guraju se, klizaju po blatnjavom drumu, tegle uplakanu decu za ruke i hitaju prestravljeni da izbegnu sigurnu smrt.

— Ostade ti dijete, bona, Milka. Hej, Milka! — dozivaju žene.

— Hajde Jovane, požuri. Što plačeš?

— Bole me noge, mama...

— Hajde, hajde, presječiće nam odstupnicu.

— Sve će nas poklati, požurite.

Kolona se izvuče iz obruča. Za narodom se povlači vojska. Iz Mesića se penju u brdo na Varošišta, prekim putem za Rogaticu.

Autobusi sa ženama i decom i Goraždani koji su povezli svoje automobile krenuše iz Mesića asfaltnim putem uz dolinu Rakitnice u Rogaticu.

Brigadni general Zaim Imamović ubaci tri stotine "Zelenih beretki" iz pravca Brčikova u pozadinu srpske slobodne teritorije. Na pola puta od Mesića do Rogatice, na mestu Kukavice, zaposedoše drum uz levu i desnu obalu Rakitnice.

Kolona putničkih vozila i naroda naiđe u mrkloj noći, dok je iz crnih oblaka lila kiša. Na čelu kolone, ispred autobusa, vozio se putničkim kolima komandant Drinskog korpusa, pukovnik Milenko Živanović. Odjednom s leve i desne strane druma zaštektaše mitraljezi Alijine Alahove vojske, rešetaju autobus i putnička vozila.

Razleže se vriska žena i dece, krv se razli po asfaltu, kola udaraju jedna u druga, prevrću se i sleću u reku, ranjeni se izvlače ispod mrtvih, dozivaju u pomoć, a pucnjava i dalje odjekuje kroz mrklu noć, pogađa sve redom, i mrtve i ranjene i one koji iskaču iz vozila nepovređeni. U prvim kolima kugla pogodi pukovnika Živanovića, prođe mu kroz pluća i rani njegovog vozača Obrena Kosorića. Kosorić pritisnu gas i pobeže u krivinu, izvuče se iz dometa mitraljeske vatre i doveze ranjenog komandanta Drinskog korpusa u bolnicu u Rogatici.

Vozač izrešetanog autobusa, ranjen u obe noge, izveze autobus sa izbušenim gumama iz unakrsne mitraljeske vatre i na felnama ga doveze do Rogatice. Iz prepunog autobusa okupljeni narod iznosi mrtve i ranjene. Jauču deca, žene, ranjene majke pritiskaju mrtvu decu na grudi, ne daju da ih odvoje od njih, na krvavim autobuskim sedištima pište ranjena deca. Probudi se zaspala Rogatica, upališe se svetla u kućama. Ljudi trče do autobusa na ulazu u grad. Iz autobusa izvukoše pedeset šestoro ranjenih žena i dece, i mrtve: Radojku Đurđević, Radoslava Đurđevića, Janju Subotić, Darinku Rakanović, Biljanu Matović, Dalibora Đurovića, Milenu Đurović, Milana Đurovića, Tankosu Gavrilović, Radojku Droca, Krstu Mihajlovića, Zorana Mašića, Zorana Stojanovića, Predraga Jagodića, Novicu Stovnjaka i Milosava i Anđu Stovnjak.

Veljo Lasica, teško ranjen u nogu, doveze svoje vozilo u Rogaticu s ranjenom kćerkom i ranjenom sestrom. Iskrvario, izgubi svest i prevrnu vozilo kraj druma.

U mesto Kukavice, u kome je postavljena zaseda, stiže Kušićeva vojska. Izvuče iz kola izrešetane Marka, Saju i Miladina Todorovića. Iz drugih kola u oloni izvukoše mrtve: Dragana Spasojevića, Savu Pljevaljčića, Boška Ćorovića i njegovu ženu Ristu.

Jauci srpskog naroda iz Goražda, sa obala reka Drine i Rakitnice, zadovoljiše Hadžu Efendića i Zaima Imamovića. Oni telefonom pozvaše Aliju Izetbegovića u Sarajevo i izvestiše ga da su Srbi proterani iz Goražda i da je uspostavljen "Alahov put" od Konjica do Goražda.

IX Višegrad

General Ratko Mladić postavi pukovnika Radomira Masala za komandanta Taktičke grupe za region Rudo — Čajniče — Rogatica — Višegrad, radi koordiniranja vojne i civilne vlasti.

Muslimanska vojska pod komandom Ahmeda Sejdića, Benjamina Dizdarevića, Edina i Zaima Kusture, Samira Šabanije, Džeme Omerovića i Gacka Bekta učesta s napadima na brda na levoj obali Drine i ugrozi Višegrad i hidroelektranu.

Međeđa postade glavno komandno mesto "Zelenih beretki", s diverzantskim jedinicama za upade na srpsku teritoriju i uspostavljale veze Međeđa — Žepa.

Međeđa, koja se nalazi u rupi, opkoljena visokim brdima, postade logor za zarobljene Srbe s teritorije Višegrada i Rudog.

Selo Džankići, izdignuto do podnožja Sjemeća, postade glavno utvrđenje za odbranu Međeđe. Iz Džankića s brda na levoj obali Drine, otpočeo napadi na srpske položaje oko Višegrada.

Od Džankića, preko brda Vlahinja, međeđska vojska Ahmeta Sejdića spoji se s muslimanskom vojskom iz

Ustiprače.

Ahmsd Sejdić povede bataljon "Zelenih beretki" Bogdašića na srpska sela Klisuru, Hadroviće i Bursiće. Usred dana privukoše se u nebranjenu Klisuru, zapališe kuće Balčakovića, Miloša i Ilije Lučića i porodica Bogdana i Milorada Ičagića. Opkoliše kuću Marka Kusmuka.

— O, Milorade! — dozivaju Markovog sina, šumara, oženjenog muslimankom, koja mu je rodila dva sina.

— Evo su ti došli djeverovi u goste!

— Gdje ti je hanuma da nam ispeće kahvu?

— Jebu li se dobro Turkinje?

— Zaklaćemo ti hanumu što ti je rodila dva četnika!

Sjemećkom četinarskom šumom odjeknuše mitraljeski rafali. Marka Kusmuka koji je čuvao ovce iznad lokvi u četinarskoj šumi, prenuše pucnji. Pogleda prema svojoj kući i vide kako je plamen obuhvatio krov od šindre. U kući gori Markova žena Danica, a njegovu tetku Joku Vukašinić, koja je pokušala da pobjegne, rafal pokosi na pragu. Ona se sroza niza zid kao da sede. Plamen joj zahvati donji deo tela. Gornji deo tela ostade kao mumija naslonjena na zid. Dževad Šišić, sin Ismeta Šišića iz susednog sela Bogdašića, nanišani u tridesetogodišnjeg Miloša Kusmuka i pogodi ga među prepone i on stade da jauče. Dževad priđe i ispali mu metak u glavu.

Drugi Markov sin, Milorad, oženjen muslimankom, pokuša da pobjegne ispred štale na kojoj je spavao s Milošem Andrićem i Zoranom Kojićem, ali ga rafal pokosi. Dvadesetogodišnji Zoran Kojić, da ne bi iao živ muslimanima u ruke, aktivira bombu i ubi se.

Miloš Andrić, iz Hadrovića, skoči sa štale kao tigar, protrča između muslimana i pobeže preko brisanog prostora za brežuljak.

Alahova vojska krenu s Klisure u Hadroviće. Naidoše na kuću Draga Kusmuka i ubiše ga pred vratima.

Dok je na Klisuri oljekivala pucnjava, narod iz Hadrovića izbeže iz kuća i sakri se u gustoj šumi iznad sela. Vojska Ahmeta Sejdića zapali selo. Pronađe u jednoj kući staricu Borku Andrić i poteraje sa sobom prema Bursićima.

Za vojskom Ahmeta Sejdića išla je grupa od stotinak muslimanskih žena i odrasle dece. Tovare na konje hranu, televizore, belu tehniku, tepihe, posuđe, gone stoku na drum prema Međedi i hitaju za vojskom, bojeći se srpske potere.

U Bursiće, koji se nalaze na šest stotina metara nadmorske visine, kroz koje prolazi drum od kojeg se levo i desno uzdižu brda, ustaška vojska siđe iz muslimanskog sela Bogdašića i sa zapadne strane iz muslimanskog sela Duba. Spustiše se neprimećeni kroz šumu i opkoliše selo. Priđoše kući Neđe Ičagića koja se nalazila uz samu hrastovu šumu. U kuću Slavka Krsmanovića dotrča Ratko Krsmanović, stade na prag i viknu:

— Bježite, Aco, Milorade! Ustaše samo što nijesu ušle u selo. Gore Klisura i Hadrovići!

Dečaci pojuriše za njim, pretrčaše drum, kugle zvižde iza njihovih nogu, ali ih ne pogađaju. Utrčaše u šumu u pravcu zapaljene Klisure i izmakoše ustašama s vidika.

Slavko Krsmanović vide kako mu sinovi izbegoše smrt, ostavi ovce i goveda u livadi i potrča svojoj kući. Vide kako jetrve Mileva i Milka strčaše iz svojih kuća u baštu pod drumom i čučnuše uz ogradu među zelenilo.

Potrča pored česme i uhvati za kvaku, ali zaključana vrata se ne otvoriše. Preskoči ogradu i potrča ispod kuće preme drumu.

— Eno ga, eno Slavka! Ne dajte da pobjegne! — čuo je glasove iznad kuće.

Rafali rešetaju kuću. Malter ga zasu po leđima. Pognu se i potrča u žbunje i paprat. Čučnu, okrenu se i vide svoju ženu Milicu. Oseti da mu nešto kvasi nogu. Pipnu se i krv mu ovlaži prste. Milica se privuče do njega, udara se u prsa i tiho izgovara:

— Joj, gdje su mi djeca? Joj gdje su Aco i Milorad?

— Šuti, pobjegli su, fala Bogu — umiri je Slavko.

Odozgo iz strane, ispred kuće Vojina Ičagića, odjeknu kuknjava Vojinove žene Božane:

— Joj, Neđo, ne daj nas, Neđo! — doziva deverića.

— Zovi Neđu, zovi nek dođe — podsmevaju joj se ustaše.

— Šta je, baba, naprcala si sedamdeset godina, a bojiš se umrijeti? — govore joj.

Božanina pedesetogodišnja kćerka Stanojka zavrišta, potom zakrklja.

— Joj, bogami ih zaklaše — drhti Milica. Zaklaše Božanu i Stanojku, zapališe kuću i štale Ičagića i Rajaka i

priđe kući Slavka Krsmanovića.

Sakriven u paviti, Slavko priteže kaišem nogu iznad kolena, povuče Milicu za ruku, pretrčaše drum i uđoše u šumu na istočnoj strani sela.

— *Eno nam pobježe Slavko, jebo ga otac četnički!*

— *ču kako viču ustaše iz susednog sela Bogdašića i Međeđe koji su ga poznavali od ranije.*

Odmakavši se od puta u šipražje, Slavko i Milica gledaju kako muslimanske žene i odrasla deca iznose iz kuće televizore i nameštaj, posuđe u torbama, snose na cestu i toware u kola. Gledaju kako plamen zahvati prozore i krov od šindre, podiže se u nebo i zapali seno, seno zapali štalu, i buktinje se raširiše po selu.

Šezdesetogodišnji Neđo Ičagić se zavukao u trap iznad kuće s porodicom, i gleda kroz otvor kako mu gori kuća. Putem kroz selo odjeknuše zvona na ovcama i govedima. Ustaška pozadina, civili, gone stoku, goveda, konje, sve što su našli u Hadrovićima i Bursićima, udaraju ih prutovima u oblaku prašine koja se digla po drumu.

— *Požurite, brže, brže, ćerajte sve u Međeđu!* — *viče muslimankama Hamdo Maslo.*

Iz pravca Hadrovića kroz Bursiše prolazi kolona vojske.

— *'Ajde pozadino, 'ajde pozadino!* — *poznade Mileva Krsmanović, sakrivena u svom vrtu ispod druma, glas Halila Begića. Halil maše rukom i neprekidno ponavlja: - 'Ajde pozadino, požuri...*

Odjednom, Begić preskoči ogradu, uđe u vrt i stade da čupa mrkvu. Ugleda Milevu i Milku Krsmanović, uplaši se i uperi automat prema njima. Ispali rafal preko njihovih glava.

— *Šta ćete tu vas dvije? Izlazite na cestu!* - *viknu, okrenu se prema vojsci i reče:*

— *Evo četnikuša!*

Blede od straha, žene izađoše na put. Jedan dečak priđe Milevi.

— *Gdje je Slavko, jebo majku svoju? Gdje je Neđo?* - *govori joj i podnosi joj nož pod grlo.*

Drugi mladić izvuče svoj nož iz korica, uze nož od Halila Begića i stade ih jedan o drugi oštriti.

Priđe Milevi i viknu:

— *E, baba, sad se prekrsti, zadnji ti je dan! Sad ću te zaklati.*

Ustaša Lemezani priđe mladiću i reče mu:

— *Dosta je maltretiranja, krećemo. - Zatim priđe ženama. — Vas dvije idete sa nama u Međeđu.*

U Katovićima se vojska razdvoji. Jedni odoše prema Dubu, drugi sa zarobljenicima i stokom produžiše u Međeđu. Dođoše do škole u kojoj se nalazila kasarna. Pred školom, Mileva i Milka Krsmanović i Borka Andrić ugledaše veliku masu muslimanskog naroda. Spaziše zarobljenice i opkoliše ih.

— *Alahova vojsko, ko nije bio skoro kod hanume, evo vam bursaćkih baba, navalite!* — *viknu Halil Begić.*

— *Kuš, Halile! Zar četničke babe da nam pogane ljude?* — *povikaše bule, gađaju kamenicama zarobljenice.*

— *Vodite ih u komandu!* — *naredi Halil trojici ustaša.*

Dovedoše ih pred zgradu zadružnog doma. Ekrem Muhamerović izađe iz komande štaba.

— *Odbij narode, odbij!* — *viče masi žena i dece koja se tiska prema zgradi.*

— *Ekreme, daj mi tu debelu da je koljem!* — *viknu mlada žena i poče da se gura kroz narod da mu priđe. — Daj da joj napravim onoliko rupa koliko ima na đamiji.*

— *Odbij!* — *viknu Ekrem i ispali rafal u nebo.*

— *Do juće ste sa njima jeli 'ljeb i so, a sada trćite na njih ko da ste rogati!* — *govori razjarenom narodu.*

Okrenu se ženama i viknu:

— *Pa gdje vas nađoše, majke, Alahu dragi?* — *upita ih i povede u zgradu. Zovnu jednu ženu i reče joj:*

— *'Ajde, skuvaj kafu ovim ženama.*

— *E, Alaha mi i dina, nejmam kafe.*

— *Idi mojoj snahi Đuzidi i reci joj da sam reko da ti da kafe pa skuvaj.*

Žena se udalji i posle petnaestak minuta donese tri kafe i tri rakije.

— *Ispijte — reče Ekrem ženama, popi rakiju, zagleda se u debeljuškastu Milevu i reče: — E, jeste patile... Ajte sa mnom. — Odvede ih u baračicu tri sa dva metra, uvede ih unutra i zaključa vrata spolja.*

Tri dana ih nisu izvodili napolje. Četvrtog dana dođe Hamdo Muharemović, sin Avdije Muharemovića, izvede žene iz barake, uvede ih u jednu sobu i stade ih udarati pendrekom po leđima. Oko njega stoje sedmorica ustaša.

— *Ti si Slavkova žena, četnikuša — govori Milevi, čupa je za kosu i drmusa je.*
— *Joj, nijesam ja Slavkova, ja sam Miloševa žena — govori ona i brani se rukama.*
— *Lažeš, majku ti jebem četničku! — viče Hamdo, podnese joj nož pod grlo i naredi:*
— *Skidaj se gola!*
— *Joj, kuku, nemoj sine, ja sam baba od šeset godina. Ti si s mojim Milisavom sjedio u školi u jednoj klupi...*
— *Lažeš, nijesi ti Milisavljeva majka! — viče i gura je prema krevetu.*
— *Joj, nemoj, ti si s mojim Milisavom bio dobar jaran...*
Hamdo Muharević zadrhta od ljutine, okrenu se i udari kundakom Borku Andrić u usta, izbi joj zub i poče je tući po glavi. Zgrabi je za kosu i privuče je lo Milke. Unese joj se u lice i viknu:
— *Gdje je tvoj sin Jašo?*
— *U Sarajevu — promuklo izgovori Milka, drhti joj vilica, pogleda u Borkine krvave usne i zaplaka. Hamdo priđe Milevi i uhvati je rukom za bradu.*
— *Je li Milisav sigurno tvoj sin? upita je.*
— *Jeste — odgovori mu ona drhtavim glasom i zarida.*
Odjednom Hamdo poče da plače. Vratu zarobljenice u baraku, dade im cigarete i šibicu, zaključa vrata i udalji se s vojskom.
I nije prošlo dugo, Hamedov sin donese ženama vode i hleba.
Sutradan u baraku dođe sa svojom družinom sin Juse Gegića, izvede pojedinačno žene iz barake, tuče ih, ostavlja im masnice po telu i iznurene ih vraća u baraku.
Deset dana ih nisu izvodili iz barake. Potom ih privedoše u komandu na ispitivanje.
— *Ko vas je popalio u Bursićima?*
— *Ja sam poznala Ekrema Sinotića. Ostale ne znam — odgovori Mileva.*
— *Je li bilo naroda sa vojskom?*
— *Jeste. Odnijeli su sve iz kuća pre nego što su ih zapalili: sir, kajmak, šećer, brašno... Sve što smo imali. Sjeli su da ručaju. Pozivali su nekoga Mešu da ruča sa njima. Zvali su i Senadu. Ona je bila matičarka u Međeđi. Sa njom je došao na ručak Hajro Nanić, milicioner iz Višegrada.*
— *Dosta je. Vodite ih u baraku. Ne dirajte ih, trebaće nam još — reče oficir koga nisu poznavali.*
Uvedoše ih u baraku i zaključaše vrata spolja.
Radio-veze "Bizon" i "Sava" navode muslimanske divsrzantske grupe u pozadinu srpske teritorije brdovitim šumom na levoj obali Drine.
U izviđanja i osmatranja krenuše i srpski vszisti s radio-stanicama "Soča", "Drina", "Jastreb" i "Labud".
Željko Marjanović — Čaruga nosi radio-stanicu s mikrofonom na baterije i zove:
— *Ustaše, ustaše, dođite, predajte se, ništa vam neće biti. Birajte koji hoćete most, stari ili novi... — odjekuje šuma od brda do brda.*
Komandant višegradske brigade, major Vinko Pandurević, uputi četu Vlatka Trifkovića na vrlo značajnu kotu, Zaglavak, strateško mesto prema muslimanskoj vojsci. Na okomitom brdu Zaglavku, s prevojima i uvalama, Vlatko Trifković ostavi deo čete, vod Dražana Kneževića rasporedi na Crvenku, a deo čete posla na Han Brdo. Osmatračnica veze "Soko" obavesti komandu da iz pravca Mušića i Miloševića od Drine nailazi borbena grupa ustaša.
Dražan Knežević postavi svoj vod u zasedu od Gornje Lijeske do mesta zvanog Panjevi.
Uveče, kad se mrak uvukao u četinarsku šumu, iz Kočarima dođe putničkim vozilom Miki Trifković, pronade komandira voda u Panjevu i pritrča mu:
Dražane, javila mi je veza, Han Brdo je napadnuto. Gore se svašta dešava...
— *Trk u pomoć! — komandova Dražan Knežević, zgrabi mašinku i potrča ispred vojske. Sede s Mikijem Trifkovićem u automobil i krenuše prema Sjemeću. Stigoše na Han Brdo i ugledaše Stanu Batinić i Mladenu Ninković kako iza kamene ograde pucaju iz pušaka u šumu prema muslimanima.*
Dražan pritrča Mladeni:
— *Šta je? Gdje je naša vojska? — upita je.*
— *Otišli su prema Turcima. Moj tata, braco Srpko i Sloba Batinić.*
Dražan i Miki ispalije u pravcu šume po jedan rafal iz mašinki. Protrčaše pored kuće Dobre do ruba šume i ugledaše Slavišu Markovića, Mareta i Mireta kako pucaju prema muslimanskoj vojsci. Dražanu Kneževiću

privuče se iza leđa Marko Marković.

— Ilija Batinić je poginuo, a Srpko Ninković je teško ranjen tiho izgovori.

— Uh! — uzviknu Dražan i poče da puzi prema Srpku.

Dobro Ninković zalegao za bukvu, puca pored Vojina Radojčića, ne primećuje da mu je sin Srpko teško ranjen. Dražan i Vojin izvukoše Srpka s položaja i donesoše ga do puta. Mladena, Srpkova sestra, otrča u kuću, donese beli čaršav i stegoše mu nogu da ne iskrvari. Zaviše mu ruku i unesoše ga u automobil.

Dražanov vod stiže kroz šumu u pomoć i potisnuše muslimane prema Drini, u pravcu Žepe.

Mladena sede u vozilo pored brata i stavi njegovu glavu sebi u krilo. Dražan sede do Mikija koji poveze automobil u Višegrad, u bolnicu.

Na drugoj strani Sjemečke šume, diverzantska grupa iz Međeđe izvede akciju Zaglavak. Iz Kočarima komandant bataljona Perika Marković povede svoju vojsku u pomoć prvom vodu čete Dražana Kneževića.

Potisnuše muslimane prema Džankićima, naiđoše na trojicu mrtvih ustaša, ali i na svoja tri mrtva borca: Ljubu Ninkovića, Voju Gluhovića i Jovicu Neškovića.

Iz Kočarima kolima Mikija Trifkovića pođoše Slaviša Marković i Drago Batinić, stigoše do Kopita i polako prođoše oštru krivinu. Izadoše iz vozila i krenuše prema dalekovodu.

— Tiše — prošaputa Miki. — Čuješ li kako puca i neko razgovara — reče i poče da puzi ispred njih.

Ugleda Budimira Ninkovića.

— Budimire, Miki ovde! — viknu.

Budimir skoči sa zemlje od straha misleći da su mu muslimani zašli iza leđa. Miki se munjevito baci na zemlju. Rafal odjeknu iznad njegove glave. Budimir ugleda Mikija, saže se i stade povraćati. Miki priđe Ristu Markoviću, Miloradu Mirkoviću, Goranu Zečeviću i Mladenu Markoviću, zvanom "Pesnik". Ispred njih ugleda Vitu Rackovića kako puca iz mitraljeza prema ustašama. Pored njega puca iz mašinke komandir čete Vlatko Trifković.

— Hajdemo dolje u Čančare da pohvatamo Turke — zamoli Vito Racković komandira Vlatka. On ga začuđeno pogleda, malo razmisli, pa pristade. Vojska se spusti u Čančare i zarobi četiri muslimana i jednu muslimanku. Poteraše ih sa sobom na drum, i tek što su prišli vozilu na kome se nalazio trocevac, dotrča Branko, sin Gojka Trifkovića.

— Poslali me da vam javim da je napadnuto Kopito — izgovori zadihano i sede na kamen pored puta.

— Pokret! — viknu komandant bataljona Vlatko Trifković, sede u automobil s bratom Mikijem i krenu ka Kopitu. Pritekoše u pomoć vodu zabarikadiranom u kući Drage Ninkovića i potisnuše diverzantsku jedinicu Mehmeda Tvrkovića iz Međeđe.

Iz Višegrada dođoše na Crvenku radi izviđanja "Osvetnici" Milana Lukića. Vlatko Trifković dođe sa "Osvetnicima" na izviđanje položaja. Obiđe teren Kopita i Sjemeća, sede u kola i krenu u Višegrad, da podnese izveštaj komandantu brigade Vinku Pandureviću.

Iznad Donje Lijeske, kod ogromne table nadomak grada koja se vidi iz Višegrada kao na dlanu, na oštroj krivini, oljeknuše pucanj i eksplozija. U nebo se podiže plamen.

Pucnji i eksplozija dopreše do radioveziste Mikija Trifkovića i komandira čete Dražana Kneževića na Kopitu. Sedoše u utomobil i pojuriše prema Višegradu. Na putu susretoše rogatički automobil, zaustaviše ga i na zadnjem sedištu ugledaše Borisava Markovića iz Kočarima.

— Šta je to dolje? — upita ga Dražan.

— Gori neki auto. Naletio na zasjedu.

— Da nije reno 18, beli?

— Jeste — odgovori Borisav.

Mikiju zadrhta vilica i suze mu linuše niz lice.

— Gotov je moj brat — izgovori, pa naglo krenu niz serpentine. Stigoše do krivine, do table, i ugledaše automobil kako još gori. U njemu poluizgorela tela komandanta bataljona Vlatka Trifkovića i Novice Savića.

Pored kola, kraj puta, ugledaše mrtvog Veljka Mirkovića.

Dole iz Višegrada, sa Okolišta, ispred kuće Vlatka Trifkovića, narod posmatra plamen kod table. Majka Vlatka

Trifkovića drži za ručicu Vlatkovu kćerku. Dete se uznemirilo, plače, kao da je naslutilo da mu je otac poginuo. Sloba Trifković, Vlatkov otac, posmatra dvogledom plamen kako se uzdiže iznad četinarske šume.

— Šta ono tamo gori? — pita Mira svog muža. Strah joj preplavi telo.

— Nekakav auto — odgovori joj Sloba. Majka male Brankice stiže s posla, priđe detetu i uze ga u paruče.

Primeti da su na ulici svi uznemireni, ali ne zna zbog čega.

Veselin Vucelja doveze automobilom Milenu Šećerović. Mira mu ugleda suze u očima.

— Zašto plačeš, Veseline? — upita ga.

— Čuo sam da su Lukićevi nastradali, pa mi ih je žao — odgovori joj.

Mira skupi obrve. Slutnja joj se uvuče u srce. "Ne bi on plakao za nekim ko mu nije rod," odjeknu joj misao u glavi. Poče plakati.

— Sloba, znaš li šta za Vlatka? — upita muža.

— Ne znam — odgovori joj on, hukćući i lomeći prste.

— Reci mi, Veseline, zašto plačeš? — opet ga upita.

— Ma ništa, onako.

Sloba priđe ženi i uhvati je za ruku. Ona poče plakati. Mala Brankica se uplaši, uhvati se babi za suknju i zajeca. Pored njih naiđoše bolnička kola. Ugleda sestrića i upita ga:

— Koliko ima mrtvih?

— Ma, ne boj se, tetka — odgovori joj. Nada joj se za trenutak pojavi u očima. Uđe s Brankicom u kuću.

Telefon zazvoni. Iz slušalice ču reči:

"Poginuo Vlatko." Zaljulja se i pade bez svesti.

U Višegrad stiže petnaest dobrovoljaca iz Rusije. Iz Smedereva, iz Srbije, takođe stiže petnaest dobrovoljaca.

Komandant brigade Vinko Pandurević postavi Pericu Markovića za novog komandanta Kočarimsko-kopitskog bataljona. U sastavu bataljona formira i petu četvu, pod komandom Miloša Neškovića.

Rus Ilja Itbajev, crne kose, lepog belog lica, stasit tridesetogodišnjak, komandant ruske jedinice u Višegradskoj brigadi, u Rusiji je ostavio ženu i dvoje dece. Najmlađi među ruskim dobrovoljcima bio je dvadesetogodišnji Aleksandar Kremčenko. Veoma je mnogo voleo Srbe, i kad js došao u Višegrad ošišao se do glave, a na potiljku ostavio kosu u obliku četiri slova S. Najviše se družio sa Snežanom Kojić, koja je dobro govorila ruski.

Komandant ruske jedinice, zvani As, dovede Ruse u bataljon Perice Markovića. Dodeliše im tri srpska borca — Radomira Božića, Mireta Moljevića i Željka Marjanovića — Čarugu kao predvodnike po teritorijama koje napadaju. Rusi se spojiše s grupom "Valjevo" i krenuše u Omanice, na mesto zvano Vasilijev čair, postaviše zasedu muslimanima koji su se provlačili iz Žepe za Međeđu i obratno, prenoseći hranu i oružje kroz srpsku teritoriju.

Na rusku zasedu naiđe sto naoružanih pripadnika "Zelenih beretki" iz Međeđe, koji su na dvadeset konja nosili hranu iz Međeđe u Žepu.

U međuvremenu, u Višegrad je stiglo i trideset kozaka, dobrovoljaca, koji se pridružiše Rusima i u zasedi dočekaše muslimansku komoru. Zalegli za omorike, pustiše muslimansku vojsku u livadu i otvoriše mitraljesku vatru. Konji padaju pod teretom, ranjeni, njište, muslimani u panici odstupaju, ginu, izvlače ranjene i mrtve i beže prema Miloševićima. Kozaci tuku bočno po muslimanima i obaraju ih na zemlju kao snopove žita. Jedna grupa se probi prema Drini i odstupi u Žepu.

Na Omanicima Rusi ubiše četrdeset Žepljana i devet konja iz komore. Pored mrtvih konja ostadoše rasuti tovari kukuruza, žita, dečijih stvari...

U borbi pogibe Anlrej Njimenko iz Moskve, a Dimitrij Purov, Saša Zagrebov i Jevgenij Migutu zadobiše rane. Mrtvog Andreja i ranjenike poneše s položaja i pođoše prema Kočarimu. Naiđoše na jednog mrtvog konja i mrtvog muslimana. Malo dalje od njih ječala je ranjena dvadesetogodišnja muslimanka u zelenoj uniformi. Pored nje, na zemlji, stajao je prazan kalašnjikov. Ranjen u obe noge, pored nje je ležao njen mladić, dvadesetogodišnji vojnik.

Rusi prinesoše devojci vodu. Ona popi nekoliko gutljaja. Glave naslolfjene na krilo svog mladića, izdahnu.

Rusi i Kozaci siđoše u Kočarim, u sedište komande bataljona.

Muslimanska komanda u Međeđi postavi liniju izviđanja za prolaz komore iz Međeđe u Žepu, pravcem Džankići

— Hamzići — Crni vrh — Miloševići. Za izviđanje terena određeni su Mehmed Tvrtković, Ahmed Sejdić i Avdija Šabanović.

Za napad na Meremišlje, na desnoj obali Drine, komandant interventnog voda "Sejdićevi specijalci", sastavi tri stotine boraca i vojsku povedoše Džemo Omerović, Izet Hodža i Bakir Kabaklija. Kao da su godinama ratovali, uvukoše se šumom i okružiše srpsku vojsku. Ubiše dvadeset boraca, raniše trideset dvojicu i četvoricu zarobiše. U borbi pogibe ruski ataman Konstantin Bogoslovski iz Moskve, kao i Dimitrij Popov i Vladimir Sapalov. Sejdićeva vojska zarobi srpsku artiljeriju: brdski top, samohotku, protivavionski top i "broving".

Ohrabren uspehom na Meremišlju, Ahmet Sejdić ubaci diverzantsku grupu Mehmeda Tvrtkovića na Han Brdo. Očekujući vozila na drumu Višegrad — Rogatica, položaje oko druma zauzeše: Samir Šabanija, Bakir Jamak, Mustafa i Mehmed Hećo i Čimbura, s petnaest diverzanata.

Komandant Rogatičke brigade, Rajko Kušić, pozva Pericu Markovića, komandanta bataljona koji se povezuje s Kušićevom vojskom na Sjemeću, da isplaniraju zajedničku akciju sprečavanja provlačenja muslimanske vojske kroz srpske teritorije od Žepe do Međeđe. S Pericom Markovićem sedoše u automobil Goran Zečević i Nenad Tanasković. Rogatička policijska kola krenuše za njima kao pratnja. S policajcima sede u vozilo i Markovićev vojnik Predrag Mirković.

Na Han Brdu diverzantska grupa Ahmeda Sejdića sačeka vozila. Otvoriše rafalnu paljbu. Ubiše Gorana Zečevića i teško raniše vozača Nenada Tanaskovića. Kugla mu rascepi donju vilicu, ali je prisebni Nenad, pritispuvši gas, uspeo da proleti kroz zasedu i doveze vozilo u Sjemeć.

U policijskom vozilu zadobiše teške rane policajci Šarenac i Preljić, ali i oni uspeše da prolete drumom kroz zasedu. Na Sjemeću ranjene prenese u svoje vozilo Mladen Mirković i odveze ih na Borike, u sanitetski prihvatni centar brigade.

Druga grupa diverzanata iz Međeđe postavi zasedu na okuci kod table, na kojoj je ubijen komandant bataljona Vlatko Trifković. Muslimanski diverzanti otvoriše vatru i ubiše u vozilu Ristu Markovića i teško raniše Miroslava Mirkovića. Iako ranjen u stomak, Miroslav uspe da izvuče vozilo između mitraljeskih rafala i doveze ga u Višegrad do bolnice.

Uspešnim diverzantskim akcijama u gustoj četinarskoj šumi muslimani ugroziš eaoobraćaj od Višegrada preko Rogatice za Pale.

U novoj akciji vojska Ahmeda Sejdića napada istovremeno Kočarim i Donju Lijesku. Ugroziše grad i glavnu komandu koja se nalazila na Okolištima. S Počivala počеше gađati Donju Lijesku iz samohotke. Zapališe kuću Riste Rackovića, dve kuće Pere Tanaskovića i pobiše Vladanku, Vlatka i Radeta Tanaskovića. Potisnuše srpsku vojsku do zadružnog doma. Teško raniše Vitu Rackovića i Gorana Ninkovića i isteraše Srbe iz prvih rovova. Bekto, komandant ustaške diverzantske vojske u Međeđi, obukao je svoju jedinicu u crne uniforme, zarekavši se da će s njom ući u Višegrad kao ustaše 1941. godine.

Iz Višegrada stiže srpski interventni vod u pomoć četi Stojana Trifkovića. Razvi se žestoka borba. Narod u gradu izađe pa ulice, uznemiren.

— Odakle Turci dođoše, ljudi? — pitaju jedni druge.

Srpska artiljerija poče da dejstvuje po muslimanskoj vojsci. Granata pogodi komandu Alahove vojske i raznese komandanta Bekta.

— Pogibe Bekto — munjevito se pronese vest po vojsci.

— Spasavajmo mu telo da ga ne zarobe — dopreše glasovi do srpskih boraca.

Bektova vojska u crnim ustaškim uniformama naglo poče da odstupa. Nose raljene i mrtve i beže prema Kaberniku i Holujacima.

Gore, ispod planine Sjemeć, kočarimska vojska Marka Markovića, zajedno s Rusima, postavila kružnu odbranu i čuva selo od pokolja. Žene se prihvatile pušaka i pucaju zajedno s muževima, ne daju muslimanima da priđu selu.

Ispod šume u zaseoku ustaše zapališe tri kuće Mirkovića. Ubiše migraljezom Koviljku Mirković i zapališe joj kuću.

U pomoć Kočarimcima kamionima stiže interventna četa iz Višegrada. Poteraše muslimansku elitnu jedinicu Ahmeta Sejdića sve do njihovog velikog utvrđenja Džankića.

Major Vinko Pandurević dobi prekomandu i ode iz Višegrada za komandanta Zvorničke brigade.

Višegradsku brigadu, s kojom je spojena novoformirana Goraždanska brigada, preuze Pandurevićev pomoćnik,

potpukovnik Luka Dragičević. Rodom iz Kočarima, Luka je dobro poznao šume Sjemeća, okolna muslimanska sela i njihove položaje. Pripremi napad na Počivala i uputi na teren komandira čete radi izviđanja. Odredi Radomira Božića, sedamdesetogodišnjaka iz Donje Lijeske, koji je poznao svaku stazu kroz šumu preko brda i nspriputačnih gerena na levoj obali Drine od Višegrada do Međeđe, prema Sjemeću, povede u izviđanje komandanta ruske jsdinice, Asa sa trojicom Rusa, Željkom Marjanovićem — Čarugom, Markom Markovićem, Stojanom Trifkovićem i Ostojom Radovićem. Iz komande veze pođe vezista specijalac Brane Krsmanović, zvani "Soča".

Radomir Božić siđe sa izviđačima u mesto Čančare i dovede ih na Vlasenje. Izvideše teren i sačiniše plan napada.

Brane Krsmanović upade u vezu muslimanske komande. Poznade glas komandanta brigade u Međeđi Ahmeta Sejdića. Do početka rata 1992. godine s njim je radio u jednom istom preduzeću u Višegradu, družili su se i izlazili u kafice.

— Što psuješ Srbe, Ahmete? Ne možeš se tako ponašati. Zašto mučiš srpske zarobljepike? — govori mu Brane preko svoje radio-stanice "Rup 12", uvučen u šumu na njihovoj teritoriji.

Ahmet Sejdić se štrecnu, poznade Branov glas i viknu u slušalicu:

— A ti si to Brane, ti si kučko! Oči ću ti iskopati!

— Kad bih te uhvatio, ja tebi ne bih ništa učinio. Popio bih bratski kafu s tobom, ko što smo nekad činili.

— Marš, majku ti jebem! — viknu Ahmet.

— Jebi se u stražnjicu Ahmete, kad nijesi čovjek! — odgovori mu Brane. Prekinu vezu i stade prislušivati muslimanske radio-veziste. Poznao ih je pre rata, hvatao im je glasove na radio-talasima i prikupljao dragocene podatke.

Upade u radio-vezu koju je prethodnog dana prislušivao. Ču kako muslimanski vezista poziva komandu u Međeđi.

— Šta ćeš ti tu na toj koti? — reče mu Brane. — Idi tamo gdje si juče bio.

Brane je znao da je juče bio na suprotnom brdu, odakle sada ne može pratiti srpsku vojsku.

U popodnevnim satima, Turčin poziva šifrom:

— "Bizon" zove "Sovu", "Bizon" zove "Sovu"!

— Slušam te. Gdje si do sada?

— Otišo sam tamo gdje si me poslo. Brane se zasmeha. Ahmet Sejdić mu poznade glas i reče svom vezisti:

— Pravi si bizon kad te Brane uspio poslati s brda na brdo.

Osmatrač-vezista Brane Krsmanović sa šifrom "Soča" poveza se s "Drinom", "Jastrebom", "Labudom" i vezom Rusa i Kozaka "Votka".

Srpska vojska krenu u napad na Počivala.

Komandant ruskog voda As poveze Ruse i Kozake drumom od Drine, od Nezuka, uz okomito brdo prema Vlasenju. Privuče veliki deo muslimanskih snaga na rusko-kozačku vojsku.

Rusi nadiru odozdo uz Nezuke, po teškom terenu, Sejdićeva vojska u crnim ustaškim uniformama zasipa ih bombama s brda, ali Rusi se uspinju vešto, pucaju kalašnjikovima i mitraljezima, usmeravajući muslimansku vojsku na sebe.

Sa suprotne, jugoistočne strane Sjemeća, napadaju višegradske jedinice i artiljerijom razaraju snage Ahmeta Sejdića u pravcu Drine.

Ječi kotlina od eksplozija granata srpskih haubica, kao da se brda survavaju u Drinu. Muslimanska vojska beži u rasulu prema Džankićima, ostavljajući za sobom artiljeriju.

Nadirući od Drine uz Nezuke prema Jasenku, pogiboše od bombi Kozaci Genadij Kotov i Vasil Genijevski.

Teške rane zadobiše Igor Kazakov i Valerij Bikov, iz Lenjingrada, i Srbi Željko Marjanović — Čaruga i Slavko Baranac — Šuca.

Taktički napad pod komandom Bobana Inđića n odrobljavanje srpske artiljerije koju su muslimani bili zarobili na Meremišlju osnaži i utvrdi srpske položaje.

Brigada Ahmeta Sejdića iz Međeđe krenu u napade na području rogatičkih sela, van višegradske teritorije. U koordinaciji s rogatičkom muslimanskom vojskom Ramiza Alajbegovića, napadoše isturenu srpsku liniju iznad

srpskog sela Kamen.

U prvim rovu nalazio se četrdesetogodišnji Mićo Obradović sa svojom suprugom Zorom i osamnaestogodišnjom kćerkom Danijelom. S njima se u rovu palazio i Goran Pejović, oženjen starijom Mićinom kćerkom Dobrilom, i mladić Dragan Kusmuk.

Rov opkoliše Mićine komšije iz susednog sela Starčića: Mithad Džananović sa sinom Lutvom, Mušan Džananović, Haso Džananović, Mustafa Džanaiović, Ramiz Džananović, Jasmin Džananović i Suljo Selak. Vezaše Miću Obradovića, njegovu ženu Zoru, Dragana Kusmuka i Gorana Pejovića. Skidoše Danijelu i sva osmorica je silovaše. Njena majka gleda kako joj muče kćerku i zacenjuje se od plača. Danijeli rasekoše stomak i izvadiše joj maternicu.

— E tako, Lutvo! — viknu satnik Ramiz Alajbegović. — Nek Mićina kućka ne rađa četnike. A sada sredite Miću i ostale. Vaši su Džananovići poznati po tome još iz prošlog rata.

Danijelu ostaviše još u životu da gleda kako će joj mučiti roditelje. A onda Mići odsekoše prste na rukama, pa ruke, stopala, i najзад noge u preponama.

Danijela koluta očima, ječi, rukama pritiska stomak, prsti joj crveni od krvi. Mićo se onesvesti, a Zora se udara u prsa vezanim rukama, pokušava da ustane, ali joj ne daju, kuka, odjekuje joj glas do susednog srpskog sela Šljedovića.

Mići rasekoše grudi i iščupaše mu srce. A onda na red dođe Zora. Nisu uspeli da je izmuče kao njenu Danijelu. Srce joj prepuče i telo joj se opusti.

Zaklaše Gorana Pejovića i Dragana Kusmuka i pomeriše svoje položaje prema Šljedovićima i Kozićima. Potom predoše na Dub, u pravcu Pešurića.

Iz Džankića Ahmet Sejdić povede svoju vojsku preko Bogdašića i Đedovića na Pešuriće, u šumi kod goveda ubiše Simu Krsmanovića i opkoliše selo s tri strane.

Ne nadajući se napadu u prepodnevним časovima, srpska vojska se opusti i poseda pred školom da doručkuje.

Prvi meci ubiše Marka Krsmanovića, Lazara Nedića i Draga Eleza.

Iz centra sela, od lugarske kuće istočno prema Sjemeću i južno prema Međeđi, tuku iz mitraljeza Miloš Andrić i Ratko Krsmanović, Milanko Lučić, Momo Kojić i Jovo Puhalać.

Ispred svoje kuće, zapadno prema muslimanima, pucaju iz mitraljeza Vito i Slavko Krsmanović.

Minobacačije dotrčaše do bacača. Mladen Limić nišani i ubacuje mine pravo među muslimansku vojsku.

Muslimani iz zolje zapališe kuću Novice Krsmanovića. U kući izgoreše Novičina kćerka Milka i snaja Stanojka.

Braneći selo sa zapadne strane, od pravca brda Tmor, u rovu ispred kuće pogiboše Stevan Rajak, Anđelko i Radenko Rajak. Stevanova žena Milka povuče mrtvog muža u stranu, kleknu i priteže mitraljez uz rame.

— Jebem vam majku ustašku, ne možete nas sve pobiti! - viknu, priteže obarač i rafalom ubi dvojicu muslimana.

Pucnjava se utiša. Ustaše izvukoše mrtve i povukoše se u šumu.

U lugarskoj kući, sin šumara Momčila Lučića, dvanaestogodišnji Milan, naslonio na prozor automatsku pušku i rafalno puca prema šumi. Ustaški mitraljez sruči rafal u lugarnicu. Kreč se izdrobi i podiže prašinu. Jedna kugla dolete kroz prozor i rani kroz plećku Milanovu majku Persu. Ona jauknu i otpuza u kupatilo.

— Tata, mama je ranjena — poče Milan dozivati oca. Momčilo od škole bije rafalnom paljbom ustašku kolonu koja je nailazila drumom iz pravca Međeđe. Ubi jednog muslimana i natera ostale u jarak pored drumu.

Interventni vod Mitra Koranića stiže s Borika. Gromoglasni uzvik Branka Limića odjeknu kroz Pešuriće:

— Napred lijevo krilo, napred rogatička četpička vojsko, napred sokolovi, unuci Radomira Neškovića!

Teški mitraljez i trocevaca kose po ivici šume. Sejdićeve ustaše naglo odstupiše u pravcu Džankića i Duba.

Ostaviše nosila, sanitetski materijal s lekovima, torbu s topografskom kartom.

Želeći da spale nikad poraženi Sjemeć legendarnog četničkog komandanta rogatičke vojske u Drugom svetskom ratu Radomira Neškovića, Ahmet Sejdić povede svoju elitnu jedinicu u ustaškim crnim uniformama iz tri pravca: sa severa, istoka i juga opkoli polje — sjemećku visoravan, na kojoj su se nalazile kuće Mirkovića, Lakića, Puhalaca, Đurovića, Cerovića... Sjemećka visoravan, duga šest kilometara i široka tri kilometra, izgleda kao elipsasta udolina s ravnim dnom.

Patrola sjemećke čete primeti po Ivici, iajvećem vrhu planine Sjemeć, muslimansku vojsku kako se u velikim grupama raspoređuje levo i desno da priđe selu na sjemećkoj visoravni.

Muslimanska prethodnica sukobi se sa srpskom izvidnicom. Ubiše izviđače Vojkana Čebića i Stevu Krajišnika, i opkoliše Sjemeć ivicom šume. Jedini slobodan prilaz sjemećkom polju nalazio se na zapadu, iz pravca Borika. Kuća Momira Lakića, u kojoj se nalazila radio-stanica sjemećke čete, nalazila se u istočnom delu polja, u neposrednoj blizini četinarske šume. Stotinak metara iznad Momirove kuće, na bregu, nalazi se kuća Radivoja Mirkovića, iznad koje je izgradio odbrambeni rov. Radivoje i Tiko tuku mitraljezima po ivici šume, ne daju muslimanskoj vojsci da se približi izloženom sjemećkom polju.

Momir Lakić pritrča radio-stanici i povika u slušalice:

— Halo, "Vojvodo", ovde "Mazda"! Napadnuti smo sa tri strane!

— Javlja se "Vojvoda"! — viknu Rajko Kušić, komandant rogatičke brigade na Borikama. — Držite se, ne dajte herojski Sjemeć, sad ću ja zaposliti haubice. Poslaću vam pomoć...

Momir bira kanale i poziva višegradsku vojsku:

— Halo, "Četnik 2", napadnuta je "Mazda", šaljige hitno iomoć!

Potom traži na rupovki nove kanale:

— Halo "Potok", tucite artiljerijom oko "Mazde", napadnuti smo sa istoka, severa i juga.

— Halo "Atom", ovde "Mazda", odmah tucite Gradinu prema Suvoj krušci.

Srpska artiljerija dejstvuje sa četiri strane po rubovima šume oko sjemećkog polja, bez navođenja.

Jedna granata muslimanske artiljerije probi kuću Ilije Mirkovića, ali ne eksplodira.

Granate haubica Kušićeve vojske uz strahovitu huku preleću iznad krovova kuće Momira Lakića i Radivoja Mirkovića, udaraju u omorike i eksplodiraju, ubijaju po rubovima šume muslimansku vojsku.

Srpska artiljerija s Gornje Lijeske pronađe muslimanske minobacače i uništi ih.

Sa zapada udoše na sjemećko polje oklopni transporteri Kušićeve vojske. Razvi se žestoka borba. Granata pogodi rov Radivoja Mirkovića i Tike, zapali ga i rani oba borca. Transporter Ozrena Planojevića s dva topa kreće se punom brzinom i puca, izbegava granate iz zolja kojima ga gađaju. Priđe kući Momira Lakića sa zapadne strane, zaklonjen od muslimanske vojske. Uvedoše u oklopni transporter ranjenog Tiku i Radivoja Mirkovića, Radivojevu majku Spaseniju, suprugu Stoju, Momira Lakića i njegovu ženu Milicu, njihovu kćerku Dragicu i snaju Anđu, i punom brzinom se izvukoše iz žestoke paljbe.

Granata iz Kušićeve artiljerije prelete iznad samog krova kuće Radivoja Mirkovića, udari u stablo omorike na rubu šume i ubi celu muslimansku komandnu posadu, s mitraljescom Solakom iz Međeđe.

Napad na Sjemeć se prekide i vojska Ahmeta Sejdića se povuče u Džankiće i Međeđu, ne zapalivši nijednu kuću slavnog Sjemeća.

Trećeg dana posle napada na Sjemeć, iz srpskog Sarajeva dođe novinar Ognjen Tadić s televizijskim snimateljem.

Je li ovo Sjemeć? - upita Momira Lakića, prilazeći njegovoj kući. S Momirom novinare dočekaše njegova supruga Milica i snaja Anđa.

— Juče je muslimanski radio u Sarajevu javio da je Sjemeć pao — govore im novinari i pozdravljaju se. — Javili su da je selo spaljeno i da pa Sjemeću četničke okreću i ražnju.

Momir, Milica, Anđa i Radivojeva žena Stoja, se nasmejaše, pružaju ruke u pravcu sela i pokazuju:

— Pa eto, snimate kuće, ovce i konje kako po livadama pasu, decu koja se igraju ispred kuća, neka balije vide kako se na Sjemeću "okreću četnici na ražnju" — odgovori im Momir i uvede goste u kuću.

Momir toči rakiju, a žene stavljaju na sto sjemećki žuti kajmak, pitu i ovnujsko meso ispečeno na ražnju za vojsku.

— Služite se, gosti — nazdravlja im Momir i dodaje: — Sjemeć nikad u istoriji nije bio pokoren od balija...

Jurišni odred iz Vlasenice dođe u pomoć višegradskoj vojsci. Spojiše se s bataljonom Perice Markovića i zauzeše položaje prema Zaglavku, u pravcu Džankića.

Po brdovitom terenu, prekrivenom snegom, ispred vojske krenu oklopni transporter Karišikove vojske.

Idući uzanim putem prema Zaglavku, vozilo naiđe na minu koja eksplodira i usmrti Slavka Trifkovića, a rani Duška Đurića i Došu Stanojevića.

Komandir voda zvanog "Valjevci", Miroljub Kojić - Bugi, prođe sa svojom vojskom na čelo kolone.

Na drugu minu naiđe "tamić". Odjeknu eksplozija i raznese Željka Marjanovića, a teško rani Niku, Mirka Kovačevića i Spasoja Vidakovića.

Nastojeći da zauzme Džankiće, Perica Marković rasporedi vojsku od Stoca do Zaglavka, po brdovitom terenu

prekrivenom šumom. Na Zaglavku postavi vod artiljerije Obrada Trifkovića.

Četvrtoj četi Dražana Kneževića pridružiše se deset Rusa i "Valjevci" Miroljuba Kojića.

Iz komande bataljona na položaju, komandant Perica Marković, zvani šifrom "313", prenese naređenje komandirima četa:

— Alo, "Olovo 9"! Započni artiljerijsku paljbu po neprijateljskom položaju!

— "Jastrsb", kreni u napad pešadijom!

— "Valjevo", pođite na neprijateljske bunkere!

— "Goražde I"!

— "Goražde 2", ovde "313". Naređujem pokret za zauzimanje Džankića.

Sa levog krila položaja prvi krenuše Rusi. Bombama uništiše muslimanski rov i ubiše četiri vojnika.

Gromoglasno, preko megafona, Miroljub Kojić — Bugi poziva muslimane:

— Halo, Turci! Pristavite kafu, dolaze vam četnici! Spremite večeru, spavaćemo u vašim bunkerima!

Sa Zaglavka odjeknuše eksplozije granata po muslimanskim položajima.

Od pravca Bogdašića, desnu stranu položaja drži četvrta četa Dražana Kneževića. Ona se spusti di ivice šume, na teren prošaran retkim smrekama.

Dok je uništavao bunker "Zelenih beretki", Miroljuba Kojića — Bugija saseče muslimanski mitraljez. Pored njega pogibe i Mrkela Baranac.

Na položaju, okrenutog leđima prema Džankićima da bi osmotrio napredovanje svoje vojske, Pericu Markovića primeti muslimanski mitraljezac i proštepova ga preko leđa. Njegov vezista vide da pogibe komandant, pa brzo stavi slušalice na uši i poče da poziva "rupovkom" komandire četa:

— Alo, "Olovo 9", "313" više ne leti!

— Alo, "Valjevo"...

— "Jastreb"...

— "Goražde"...

Vojska najednom prestade da puca. Primetivši da se na srpskim položajima nešto dešava, Sejdićeve "Zelene beretke" pojačaše napad.

Srpska vojska izvuče s borbene linije svog mrtvog komandanta Pericu Markovića, komandira voda Miroljuba Kojića i Mrkelu Baranca. Potom se povuče, ne zauzevši Džankiće.

U Brodar, na ušću Lima u Drinu, gde se na levoj obali odvaja put za Rudo, muslimanske snage dovedoše pojačanje iz Međeđe te ugroziše srpski položaj na desnoj obali Drine. Ruudanska brigada, koja je držala desnu obalu Lima od Brodara, zatraži pomoć od Višegradske brigade.

Komandant Drinskog bataljona Momir Savić uputi vod treće čete pod komandom Dragana Savića na Brodar da spreči prelazak muslimana preko mosta na desnu obalu Drine i Lima.

Komandant druge čete Ljupko Tasić odredi svog zamenika Mlađana Sušića da s jednom desetinom pojača jedinicu treće čete.

Mlađan Simić kreenu s vezistom Novakom Arsićem i devetoricom boraca, spustiše se noću niz Blaž, drumom, udoše kamionom u tunel kroz koji se izlazi na drinski most i postaviše na izlazu iz tunela prema Drini mitraljesko gnezdo. I na drugoj strani tunela, iz kojeg se vidi leva obala Lima, postaviše mitraljesko gnezdo.

Prenočiše na kamionu pod ceradom, među opremom i municijom.

Ujutru, posle prve noći provedene u tunelu, Dragan Savić priđe Slađanu Simiću.

— Hajdemo u Rudo da naspemo gorivo u kamion — predloži mu.

— Ne možemo ostaviti vojsku bez ijednog komandira — odgovori mu Mlađan Simić. — Idi ti sam i vrati se brzo.

Dragan Savić ode kamionom u Rudo. Na kamionu su spavali Slavko Andrić i Milutin Savić.

Sledeće noći "Zelene beretke" Ahmeta Sejdića prevezoše se čamcima na desnu obalu Drine i popeše se na tunel u kome se nalazila srpska vojska.

— Slađane, eno im mitraljeskog gnezda prema tunelu preko Drine! - viknu Novak Arsić.

— Sad ću ga ja uništiti! — viknu Slađan Simić, uze zolju, nanišani i raznese krov.

Sejdićeva vojska napade tunel sa oba kraja.

— Odakle sad pucaju? — iznenadi se Slađan.

— Ima jedan iz pravca Rudog s mitraljezom — odgovori mu Stanko Amasašev.

Sladán ispucava rafal prema mitraljezu. Okrenu se Stanku i viknu:

— Dodaj mi zolju da ga gađam! — Pruži ruku da prihvati zolju, ali u tom momentu nešto puče ispred njega i ruka mu odlete pod pazuh.

Sladán preblede, okrenu se vezisti i viknu:

— Novače, uspostavi vezu s grupom na Blažu i traži da samohotka uđe u tunel!

Vezista pogleda u bledu svetlost na krajevima tunela, dugog devedeset sedam metara, i shvati da se nalazi u blokadi.

— Halo, "Zlatibor I"! viče u slušalice rupovke. — "Mitrovac" je opkoljen, šaljite nam pomoć. Više nećemo moći da se javljamo. Živi se nećemo predati... — reči mu prekide bomba koja eksplodira ispred radio-stanice i uništi je, a geleri raniše Novaka Arsića u levu nogu i desni kuk. Geleri raniše i Mikaila Šimšića. Plitko mu isekoše kožu po nogama.

Novak se na rukama odvuče do sredine tunela i nasloni se na ivičnjak, tiho ječeći. — Ponesite opremu, idemo svi na sredinu tunela!

— viknu Sladán i povuče sanduk s raketama za zolju. Iz pravca Rudog, ispred tunela odjeknuše rafali. U tunel uđe oklopni kamion, dođe do sredine i zaustavi se. Vozač Žarko i njegov pomoćnik izadoše iz kabine, priđoše Sladánu i pogledaše u ranjenog Novaka.

Sladán ugleda dvojicu kako iz sanitetskog vozila marke "niva" trče prema tunelu. Kao grad iz belih oblaka, iza njih pršte kuršumi.

— Poslali su nas iz Rudog. Rekli su nam da u tunelu ima ranjenih — govore zadihano. — Izbušili su nam gume na sanitetu. Ostaše nam u vozilu doktorka Stojana Jovović i medicinska sestra Ljubica Kastratović. Zarobiće ih.

— U mračnom tunelu ne primećuju jedni drugima strah u očima.

— Jadna doktorka, ima samo dvadeset osam godina, a medicinska sestra četrdeset — govori Novaku Slavoljub, vozač saniteta. — U sanitetu su nam ostali zavoji i lekovi.

— Dosta ste se borili, predajte se! — dopreše glasovi u tunel.

— Sačekajte dok nam dođe pomoć iz Rudog! — odgovori im Sladán Simić.

Sejdićeve ustaše počеше da vrište, skaču i bacaju bombe u tunel.

Zaglušujući odjeci eksplozija uneše strah među srpske borce. Bombe koje ustaše ubacuju u tunel razdiru im nerve. Zaklanjaju se iza oklopnog vozila da ih geleri ne rane.

Nastupio je drugi dan otkako su u tunelu, 9. septembar 1992. godine. Sladána Simića povede misao da se ubije. Ruka mu krvari ispod pazuha i razdiru ga bolovi. Gasovi od eksplozija bombi otežашe mu disanje i on stade da povraća. Zdravom rukom otvori kabinu i pope se u kamion.

— Imam dole u rancu šest bombi, dajte mi jednu! — viknu.

— Ako se ti ubiješ, i mi ćemo se svi poubijati — reče mu Novak Arsić. Novak je rodom iz Veletova, Sladán iz Bosanske Jagodine, i pre rata su se družili na poselima. Zajedno su pošli i u rat.

— Ima još četrdeset zarobljenih u Međeđi. Predajte se. Doći će vam Brane Savović da vrši razmenu! — viču kroz megafon sa tunela. Čutanje ih razdraži i počеше da psuju:

— Jebem vam majku četničku, gdje ste krenuli? Majke vam neće znati gdje su vam kosti...

Treća noć u tunelu, prošla je bez pucnjave.

Četvrtog dana dvadesetak ustaša krenuše preko mosta na ušću Lima u Drinu.

Milovan Lučić, dobrovoljac iz Srbije, iz Ravni kod Užica, pritegnu mitraljez uz rame i ubi četvoricu "Zelenih beretki" iz kolone. Ustaše se povukoše. Oko podne ubaciše dve bombe u tunel. Jedna bomba eksplodira.

Milovan Lučić se podiže da vidi gde je pala. U tom trenutku eksplodira i druga bomba i rani ga u desnu stranu pluća. Poče da se valja od bolova, ali čuti. Pet časova je podnosio muke i izdahnuo.

Jedanaestog septembra nastavi se pucnjava. Srpski borci gađaju oba ulaza u tunel.

Vladu Gavrilovića metak pogodi u glavu. Osam časova je živeo, izgubio pamćenje i pred zorom umre.

Petog dana od kako su zarobljeni, 12. septembra 1992. godine, muslimani dovedoše na tunel hodžu i on počе da peva islamske molitve, kao da se nalazi u džamiji.

Alijine "Zelene beretke" pokušavaju da uđu u tunel, ali Srbi ispaljuju po nekoliko rafala i primoravaju ih da se

povuku.

Bombe uleću u tunel, kotrljaju se i eksplodiraju. Od dima pocrneše kao da ih dimnjak nagaravi. Šestog dana ubaciše suzavac u tunel.

— *Ako ne izađete, ubacićemo vam bojne otrove — govore im i ubacuju u tunel po jednu bombu na svakih deset minuta.*

— *Ja sam Hamdo Muharemović! — viknu s tunela musliman. — Dovešćemo vam iz Međeđe četnikuše da pričate sa njima.*

Hamdo siđe s tunela, priđe Drini, sede u motorni čamac i ode u Međeđu. Uđe u baraku, izvede Milevu i Milku Krsmanović i Borku Andrić, dovede ih do tunela i viknu:

— *Pjevajte četničke pjesme!*

— *Joj, nemoj, Hamdo. Pobij nas, nemoj nas mučiti — govori mu Mileva i plače.*

— *More, majku ti četničku jebem, pjevaj! — izdera se na nju Hamdo i podnese joj nož pod grlo.*

— *Zapjevajmo onu našu sjemečku — progovori Milka.*

Sve tri zapevaše romanijsku pesmu iz sveg glasa:

Sa Sjemeća šarac kosi, Nešković ga Rade nosi.

— *Čuj, čuj, kako pjevaju, ko da su n Sjemeću, majku im četničku jebem — govore ustaše i vezuju im oko struka dinamit da ga unesu u tunel, pa da pucaju u njih i da eksplozija pobije i žene i srpske vojnike.*

— *Ulazite, krmaće! — viču i guraju ih kundacima u tunel.*

Iz tunela Slađan Simić viknu:

— *Ne prilazite, pobićemo vas! — viknu i ispali rafal iznad njihovih glava.*

Žene zastadoše. Drhte od straha, noge im se ukočile, niti koračaju napred, ni nazad.

— *Šta je, 'oće vaši četnici da vas pobiju? — govore im ustaše. — Vidite kaki ste vi Srbi, jedni druge ubijate!*

— *Odakle ste? — začu se Slađanov glas.*

— *Iz Bursića — odgovori mu Mileva.*

— *'Ajte, izlazite, kad vas neće ni vaši! — viknu Hamdo Muharemović i odvede ih nazad u Međeđu.*

Sledećih nekoliko dana na Brodar je čamcem dovodio samo Milevu. Još jednom je pokušao da je nagna u tunel, ali je rafalni pucnji iznad glave vratiše nazad.

Srpske borce, žeđ natera da izvuku iz hladnjaka kamiona antifriz i da ga piju. A onda počеше da mokre u konzervu i da piju mokraču. Prvo je mokrio Novak Arsić, a onda Slađan Simić. Žeđ je naterala i ostale.

— *U ponedjeljak će nam doći pomoć — teši Slađan svoje borce.*

U ponedjeljak ujutru stadoše Brodar nadletati avioni. Baciše bombe oko mosta i tunela i odleteše. Iz daljine se čula pucnjava celom dužinom fronta. Pred noć se sve utiša. U tunelu nastade tišina.

— *Priđite do mene — prvi progovori Novak Arsić. Skide prsten, lančić i narukvicu i podeli ih drugovima.*

— *Ja se moram ubiti. Ne osjećam više ni kad mokrim, ni kad vršim nuždu.*

Četiri sata je prevrtao pištolj po rukama, a onda upita Slađana:

— *Gdje je najlakše da se puca?*

— *Ne znam, Novače — odgovori mu Slađan. — Pričekaj, pokušaćemo da bježimo prema Rudom. Imamo nosila da te ponese.*

U pola noći izuše čizme i podoše ka izlazu. Odjednom se od Rudog razleže žestoka paljba. Vратиše se nazad na sredinu tunela. Već je osam dana prošlo od kako su zarobljeni u tunelu, bez vode i hrane.

Odjeknu pucanj iz pištolja.

— *Novak je pucao sebi u slepoočnicu! — viknu Stevan Panić.*

Obuze ih još veći nemir. Gledaju u trojicu mrtvih boraca. Smrknuta čela, obuzeti svojim mislima, posmatraju roj muva koji je navalio u tunel, na krv.

Već je deveti dan, otkako je ranjen, a Slađan Simić niti otkopčava bluzu, niti previja ranu.

— *Priđite — pozva sedmoricu svojih živih boraca. Okupiše se oko njega i on počе da im šapuče:*

— *Slađan je u pravu. Moramo bježati, braćo — reče Slavoljub Bubonja — dok se još možemo kretati.*

— *Lakše je poginuti od metka nego umrijeti od žeđi — reče Potonjak.*

— *Hajte, razvedrite se, još ćemo mi ljubiti mlade žene — našali se Božović i pogleda u smrknutog Žarka.*

— *Ja neću da bežim. Vi idite, braćo. Ostaću sa svojim drugom Milovanom Lučićem. Mi smo se zarekli da se ne razdvajamo ni živi ni mrtvi. Ja sam dobrovoljac iz Male Tesle kod Smedereva, a Milovan iz Ravni kod Užica, ali*

smo se pobratimili. Radili smo zajedno u fabrici u Sevojnu, i zajedno smo pošli u rat. Hoću i ja uz njega da poginem. Ne odstupam iz tunela.

— Ne znam šta da ti kažem, Stevane. To je tvoja volja — reče mu Slađan i duboko uzdahnu.

— Spremite se, braćo, krećemo. Izujte se. Ponećemo automatske puške i po jedan okvir. Bježaćemo prema Drini. Plivaćemo uz desnu obalu. Mrak i jak pljusak pomoći će nam da se provučemo neopaženi.— Slađane — prošaputa Mikailo Šimšić — ja ne znam da plivam.

Rodom sa Staniševca, u blizini Slađanovog sela, Mikailo se pre rata družio sa Slađanom. Potresan govor Stevana Panića o tome kako neće da ostavi svog ratnog druga nagna Slađana da zagrlji Mikaila i prošapuće mu:

— Ne boj se, brale. Ja i ti ćemo ići cestom. Vi ostali idite ka Drini — naredi i pođe ispred družine.

Priđoše izlazu iz tunela prema Drini. Kada su pretrčavali preko kamenja nabacanog pred tunelom, na drugom kraju, od Rudog, odjeknu eksplozija bombe. Odjek priguši buku kamenja koje se kotrljalo pod njihovim nogama, i oni srećni izađoše iz tunela. Razdvojiše se i njih petorica siđoše na obalu, a Slađan Simić i Mikailo Šimšić krenuše putem u pravcu Šipa i Drinskog. Ugledaše u udolici dva muslimana kako sede pored vatre i greju se. Na dvadesetak metar iznad njih prođoše kroz pomrčinu i siđoše u potok. Primetiše dva muslimana kako nose kantu i silaze prema Drini.

Slađan i Mikailo čučnuše u šikaru i propustiše ih da prođu. Krenuše prema Meremišlju. Slađan je znao da je taj deo miniran. Išao je bos ispred Mikaila, polako, kad oseti da mu noga dodirnu žicu. Mina se nije aktivirala.

Slađan je polako izvadi i skloni u stranu.

Petorica boraca koji su sišli na obalu Drine pokušase da plivaju nizvodno ali odustaše i prenoćiše ispod mosta. Rano u zoru popeše se na drum i pođoše istim pravcem kojim su prošli Slađan i Mikailo. Nagazili bi na minu da je Slađan iije sklonio s puta. Kretali su se uzbrdo prema Meremišlju, putanjom između stena. Nezbrinute rane i iscrpljenost od gladi i žeđi nagonili su ih da svakih deset minuta zastanu da se odmore.

Naiđoše na vodu i stadoše piti.

— Dosta više — govori Slađan Mikailu i petorici boraca koji su ih pristigli. — Pocrkaćete. Siđoše ia drugu stranu brda, na drum za Blaž. Slađan ugleda stražara. Vide da je njegov vojnik i viknu:

— Četnik, jesi li to ti?

Stražar se naglo okrenu, uperi pušku u njih i poče da galami.

— Ja sam, Slađan, ne boj se.

— Glas je tvoj, ali ne mogu da te prepoznam. Sav si crn — viknu stražar.

Slađan baci kalašnjikov, i priđe svom borcu zvanom "Četnik" i zagrlji ga.

Vojska se okupi oko njih. Zagledaju ih, ne mogu da im prepoznaju lica garava od bombi ispaljenih u tunelu, od zapaljenih automobilskih guma.

— Nadali smo se da ćete doći da nas izbavite — progovori Mikailo Šimšić.

— Pokušavali smo, ali nijesmo vam mogli prići. Brdo iznad tunela je veoma strmo i golo, a s lijeve obale Lima tuku njihov mitraljez i "broving". Niko živ ne bi vam mogao prići — objašnjava im komandant bataljona Ljupko Tasić.

— Mi smo čuli da se okolo puca, i nismo gubili nadu — reče Slađan. — Devetog dana su se borbe stišale i shvatili smo da nam ne možete prići.

— Bilo je strašno, braćo — progovori Slavoljub Bubonja, briše peškirom gar sa lica, ali se masnoća još više upija u kožu.

— Bombe nam ubacuju na svakih deset minuta i danju i noću, ječi tunel i para nam bubne opne, ne čujemo jedan drugog — govori Stanko Mačašev — Geleri se odbijaju od zidova i ranjavaju nas. Sreća je što smo imali oklopni kamion da nas štiti od gelera. Eksplozije su nas dovodile do ludila. Čas sam video uplakane roditelje, čas ustaše kako mi seku deo po deo tela, čas moju devojkicu kako me doziva, pa onda anđele koje Bog šalje da nas izvedu iz tunela. I, eto, sam Bog nas je spasao.

— Ostala su nam u tunelu trojica mrtvih — reče Slađan, namračii čelo i obrisa garavom rukom suze. —

Poginuli su Milovan Lučić i Vlado Gavrilović. Novak Arsić je bio teško ranjen i video je da mu nema spasa, pa je pucao sebi u slepoočnicu. Neka mu Bog dušu prosti, bio je veoma hrabar. A Stevan Panić ostao je u tunelu

bez ijedne rane pored svog pobratima Milovana Lučića, da čuva njegovo mrtvo telo, da pored njega pogine. Pred komandu ia Blažu stigoše dva sanitetska vozila. U jedno sedošē Slavoljub Bubonja iz Rudog, Potonjak iz Rudog, Źarko iz Rudog i BoŹović iz Bijelog Brda. Vozilo krenu u Rudo, u bolnicu.

U drugo sanitetsko vozilo udoše Slađan Simić iz Bosanske Jagodine, Mikailo Źimšić iz Staniševca i Stanko Maćašev iz Lazarevca, iz Srbije. Vozilo krenu u višegradsku bolnicu.

Komandant Slađanovog bataljona Ljupko Tasić sede u svoj automobil i velikom brzinom stiŹe u Bosansku Jagodinu, pred Slađanovu kuću.

— Źiv je! — viknu. — Źiv je, evo ih idu za mnom u vozilu — govori i plače od radosti.

Slađanova majka i otac se pogledaše, zasijaše im oči i zarumeneše im se lica, padoše jedno drugom u zagrljaj i zajecaše od sreće.

— Oh, hvala ti, Gospode BoŹe — šapuće majka i plače. — Hvala ti, BoŹe...

— Idemo u Višegrad, da ih sačekamo pred bolnicom — reče Ljupko i otvori vrata da uđu u kola. — Ne plašite se, svi su zdravi. Nadmudrili su Turke i pobjegli iz tunela.

Dođoše pred bolnicu u Višegradu. Lekari, bolničarke, pokretni bolesnici, neki bez štaka, drugi sa štakama, izađoše pred bolnicu da dočekaju heroje srpske vojske.

Slađan gleda majku i oca pored doktora Radomira Vasiljevića. Majka mu pritrča i steŹe ga oko struka.

— Joj, lakše majko! Ranjen sam, povredićeš me! — viknu.

Majka mu ljubi garavo lice i lije suze radosnice.

— Čekaj da se pozdravim s tatom — reče joj i zagrli oca.

— Dajte, ljudi, odmaknite se, oni su ranjeni, da ih previjemo! — viknu doktor Vasiljević, raširi ruke i napravi prolaz do ambulante. Previše im rane i odvedoše ih u kancelariju direktora bolnice. U kancelariju uvedoše Slađanove roditelje.

— Vidite se i porazgovarajte malo. Slađan mora ići u UŹice u bolnicu — reče doktor Vasiljević.

— Noćas sam sanjala jednog Turčina kako mi kaŹe:

"Tvoj je Slađan Źiv." Ja sam taj san protumačila. suprotno, da nijesi Źiv — govori Slađanova majka, suze joj teku niz lice i ne skida pogled sa svog dvadesetogodišnjeg sina. — KaŹu, jadne majke svašta zamišljaju. U narodu se svašta čuje i svašta zna — govori i uzdiše.

— Kod Sjemeća su naši zarobili Abdulaha Kahrimana i dvije djevojke, Bugarke u turskoj uniformi. Zamisli, u Međeđi, pravoslavne Bugarke među Turcima. Svašta su isledniku prićale. KaŹu da su jadnog vozaća saniteta Marijana Markovića motornom testerom sekli. Gulili su mu noŹevima koŹu s glave. Źiva su ga drali, kao Źivinće. KaŹu da su mu testerom odrekli lijevu ušnu školjku, rezali do Adamove jabučice, odrekli mu desnu šaku i nogu do kolena i to sve prije nego što su ga preklali.

— Ja sam imao spremljenu bombu, ako bih video da ću im pasti u ruke, da se ubijem — reče Slađan i poljubi majćino lice.

— KaŹu da su ovi zarobljeii na Sjemeću priznali da su višegradski Turci i oni iz Źupe poklali našu familiju na Jelašcima. KaŹu da su tu akciju vodili Ibro Karaklija, zvani "Čimbur", njegov brat Nermin i Tiro Edizon. Sa njima su još bili Tiro Edin, Bakir Jamak, Bakir Kabaklija i Alija DŹafo, iz Prelova. Prešli su Drinu kod Miloševića i popeli se na desnu obalu, došli u Jelašce i zaklali jadne Saviće: Mila, Petku i Radomira, i Dragu, Slavka i Zoru Šušnjar, pa Jelaćice: Trivuna, Vidoja, Savu, jedanaestogodišnju Miru i osmogodišnju Mirjanu. Kuće su im popalili i pobjegli nazad preko Drine, na lijevu obalu.

Slađan duboko uzdahnu.

— Nemojte sada da im govorite o tome, majko — reče doktor Rašo Vasiljević. — Slađan mora hitno u bolnicu u UŹice.

Radio Višegrad objavi vest da su srpski borci koji su bili zarobljeni u tunelu na Brodaru uspeli da se noću, po jakom pljusku, izvuku iz tunela i neprimećeni pobjegnu na srpsku teritoriju.

Ta vest zaprepasti muslimanske vojnike, koji su i dalje bacali bombe u tunel. Počeše zavirivati u tunel i videše da niko ne puca.

Iz tunela se oglasi Stevan Panić.

— Ja se neću Źiv predati! — viknu promuklim glasom, umotan u ćebe. Već jedanaesti dan bez vode i hrane, sedi pored mrtvog Milovana Lučića, nepomičan. Mašinka mu leŹi na krilu, ali je ne uzima u ruke.

— Čuj, ima još neko živ! — viknu Omer Šišić.

— Idem da mu dovedem bursičke žene, neka mu uzmu oružje, da nas ne pobije — reče Hamdo Muharemović i ode motornim čamcem u Međeđu.

— Izlazite, idemo opet u tunel! — viknu Hamdo.

— Više neće pucati na vas. Svi su pobijeni, samo je jedan osto. Sigurno je ranjen.

Žene ugledaše kako iz prostorije do njihove barake isteraše pedesetak muslimana koji su odbili da idu u ratne jedinice. Tukli su ih i nazivali pogrđnim imenima. Čuše gde jedan musliman viknu:

"Jebli vas oni! Gori ste od četnika!"

Ustaški komandant mu priđe, izvadi pištolj iz futrole i ispali mu u glavu tri metka.

— Bacite to pašće u Drinu — naredi vojsci. Mileva i Milka zadrhtaše.

— Bogami, oni nas vode na strijeljanje — tiho šapuću jedna drugoj.

Ispred njih, ispod drumu prema Drini, ogromna muslimanska vojska, gurkaju se i pevaju pesme:

Od Topole pa do Ravne gore, sve su straže generala Draže.

— Čuj šta pevaju, bona. Ko da su četnici — šapuće Borka Andrić.

A onda zapevaše pesmu:

Ustaša sam, ustaša sam, od glave do pete, Karadžiću, jebaću ti i ženu i djete...

Devojke u uniformama, muslimanke, stoje naspram njih i pevaju:

Partizanko, kaži pravo, je li Mošo s tobom spavo. Nije Mošo nego Tito, dizo noge nije pito.

— Čuj rospija, majku im jebem — prošaputa Mileva.

Jedan ustaša doziva svog druga:

— Gdje si, rođak?

— Evo me, valah.

— Ima li četnika? Jurišaju li?

— Nema, jebo ih ti. Nalaze se dolje na Kozićima.

— A gdje si ti sad?

— Ja sam na Orahovu.

— Jesi li sa ćeljadima?

— Jesam.

— Pa kako smiješ?

— A nema ih da udaraju gore, pička im materina. Miruju oko Rogatice.

Ugledaše bursičke žene i viknuše:

— Hej, babe, jeste li žive?

— Slavko i Neđo su živi! — dovikuju.

— Ratko i Slavkovi sinovi su živi! — dovikuju ispraćajući ih pogledima.

Dovezoše ih čamcem u Brodar.

— Uđite u tunel i vidite koliko ih ima živih — narediše ženama.

— Pokupite im oružje! — viknu Samir Šabani. Mileva prva krenu u tunel, dođe do sredine i priđe Stevanu Paniću. Ugleda ga kako sedi pored mrtvog Milovana Lučića. Malo dalje od njega ugleda mrtve Vladu Gavrilovića i Novaka Arsića. Umotan u ćebe, iznuren od gladi i žeđi, Stevan sedi nepokretan. Ne može da ustane, da puca.

— Ubijte me, ja se živ neću predati — govori ženama.

— Bogami, ne smijemo — odgovori mu Borka Andrić.

— Odmaknite ga malo od oružja! — viknu sa ulaza u tunel Meho Kasapović, rodnom iz Žagara. Do rata je bio milicioner i dobro je snajperom nišanio u mete.

Žene pokušale da ga pomere, ali Stevan ih stade gurati rukama, kao da mu se povrati snaga.

— Izlazite iz tunela! — viknu Meho Kasapović. Žene pogledaše tužno u Stevana i pođoše prema izlazu.

— A sad mi zapjevajte onu bursičku, neka čuje da ste heroj?

— Ne umijem — odgovori mu Milka.

— Onu što su je pjevali prije rata u kafani u Međeđi tvoj sin Ratko, Milevin sin Milisav, Slavko i Mile

Krsmanović i Strajin Furtula:

Evo braće iz bursičke dole, što se krste i Bogu se mole, a ujedno nikog se ne boje.

Žene otpevaše pesmu. Gledaju kako Meho Kasapović privuče snajper uz rame. Pucanj odjeknu i Stevan, pogođen u stomak, poče da jauče. Meho ispali još jedan metak i pogodi ga u glavu. Uđe u tunel i priđe ranjeniku. Vide da je još živ i da koluta očima. Zabode mu nož u vrat s leve strane i prekla ga.

Četvoricu mrtvih srpskih boraca i bursičke žene dovezoše u Međeđu.

Posle sto dana provedenih u zatvoru u Međeđi, bez kupanja, presvlačenja, umivanja, Ekrem Subotić povede Milevu i Milku Krsmanović i Borku Andrić u Brodar, na levu obalu Drine, nedaleko od tunela u koji su ih terali da ulaze.

Popeše ih u kamion u kome su se nalazile dve mrtve žene — doktorka i medicinska sestra koje su zarobili ispred tunela u sanitetskom vozilu. Pored njih ugledaše šesgoricu mrtvih muškaraca. Uhvati ih strah.

— Gdje ćete nas? — upita Mileva.

— Idete u Višegrad. Razmjenjujemo vas za pet naših živih i tri tone brašna — odgovori joj.

Mileva zagrlj jetrvu Milku, priljubi lice uz njeno i od sreće obe zaplakaše.

X Srebrenica

Srebrenica, srce Alije Izetbegovića, postade glavno mesto za satiranje Srba.

Predsednik srebreničke opštine Nesib Ibrišević okupi oko sebe muslimanske čelnike: predsednika Stranke demokratskih akcija Ibrana Mustafića, komandira policije Tamba Mustafića, načelnika javne bezbednosti Hameda Salkovića, predsednika suda Hajru Halilovića, direktora rudnika u Sasama Hasana Selmanagića, direktora rudnika boksita Mirsada Kalambašića, direktora pošte Hasana Pašagića, i muslimanske ekstremiste: Sulfu Tucukovića iz Sućeske, Ahmu Kikića iz Skelana, Azema Bajramovića iz Dobraka i Sabahudina Salkovića, zvanog "Beli", iz Skelana. Utvrdi s njima ratni program, naoruža muslimane izbegle u Srebrenicu, formira ratne jedinice po muslimanskim selima srebreničke, miličke, bratunačke i skelanske opštine, i imenova Naser Orića za komandantna celokupne srebreničke vojske, pripajajući muslimanska mesta Skelani, Bratunac i Miliće.

Naser Orić, veoma lep i stasit specijalac, preuze komandu nad srebreničkom vojskom. Odbegao iz Beograda, iz specijalne grupe telohranitelja Slobodana Miloševića, predsednika Jugoslavije, vičan svim načinima ratovanja i izvođenja diverzija, formira vojsku sa savremenim naoružanjem, i munjevito, pre nego što se srpska vojska pripremila za odbranu, spalj preko stotinu srpskih sela i pobi srpski narod. Deset hiljada vojnika obuče u crne i zelene ustaške uniforme.

U Bratuncu zavlada panika. Narod u kolonama poče da beži preko mosta u Ljuboviju, u Srbiju. Na mostu srpska vojna policija zaustavlja muškarce, vraća ih u grad, u kasarnu, i deli im oružje. Pukovnik Svetozar Andrić formira biračku brigadu s pet pešadijskih bataljona, četu minobacača, tenkovski vod, vod oklopnih transportera, četu mladih vojnika i mešovitu artiljerijsku bateriju. U sastavu brigade formira i samostalni skelanski bataljon.

Komandant teritorijalne odbrane Bratunca, kapetan Miloje Božić-Ljuti, formira samostalnu jedinicu "Garda" i stavi je pod komandu Stanka Petrovića. Svoj drugi bataljon rasporedi na teren od Pobrđa do Drine. Treći bataljon Jovana Nikolića-Joleta držao je teren Kravice. Četvrtim bataljonom komandovao je Sreten Petrović-Legenda. Branio je od Orićevih ustaša rudnik Sase. Petim bataljonom komandovao je Miloš Božić, koji je držao teritoriju Fahovića. Prilaz Bratuncu štitili su od neprijateljskih snaga prvi bataljon i bratunačka "Garda". U Skelanima, na mostu preko Drine, Ahmet Kikić i Sabahudin Salković postaviše barikade da bi sprečili Srbe da beže u Bajinu Baštu.

U stan popa Bobana Lazarevića, u porti crkve u Skelanima, dođe grupa Srba. Poljubiše popa u ruku i obratiše mu se:

— Oče Bobane, ovaj zulum se više ne može trpeti. Vidite šta nam Turci rade. Još malo pa će početi da nas kolju.

Pop služi starce rakijom, sluša ih i zabrinuto klima glavom.

— Mi smo došli da te molimo — govore mu starci

— da budeš komandant naše vojske.

- Eto, pope, mi ćemo ti dati svoje sinove da im komanduješ, a i poneki mlađi od nas poći će s našom djecom.

— Ama, ljudi, kako ću ja s mantijom da vodim vojsku? Ne ide to.

— Ide, ide, pope. Kroz srpsku istoriju su popovi vodili narod i spasavali ga od Turaka.

— Mi tebe molimo, pope, da nam naoružaš ovu omladinu, da se brane od Turaka da ih ne pokolju.

— Ama, ljudi...

— Nema ama, pope. Nemoj da odbijaš, saslušaj nas.

Ti si mlad, ovdje si došo među nas, Srbe, organizovao si izgradnju crkve, i, fala Bogu, izgradili smo je među ovim balijama tvojom zaslugom. Narod te voli kao svog rođenoga. Tebe će slušati svi, i vojska i civili.

— Za tobom ćemo, pope, ići i u vatru i u vodu.

— Ma, ljudi, pustite me malo da razmislim, da pitam vladiku.

— Reci ti vladiki da je to volja ovog naroda. Mi drugog nećemo.

— Ako je to vaša želja, ljudi, ja ću sutra otići u Bijeljenu vladiki Vasiliju da zatražim blagoslov da mogu povesti vojsku u rat.

— E tako, pope, tako srpska dušo, dušo Skelana — govore mu starci. Ispiše rakiju i, razdragani, odoše svojim kućama.

Sutradan pop Boban Lazarević dođe vladiki Vasiliju u zvrničko-tuzlansku eparhiju. Ispriča mu šta je želja skelanskog naroda i zatraži blagoslov.

— Ako je tako, oče Bobane, možeš ratovati, ali kad nosiš pušku skini mantiju, a kad vršiš crkvene obrede skini pušku i obuci mantiju. I neka ti je sretno vojevanje, kad tako narod želi. Od mene imaš blagoslov — reče i prekrsti ga zlatnim krstom.

Boban se prekrsti, poljubi vladiki ruku, poljubi liku Isusa Hrista i svete Bogorodice, i izađe iz eparhije. Dođe u Skelane i formira četu dobrovoljaca. Uz pomoć srpskih policajaca razbi muslimansku blokadu na mostu i noću kamionom doveze iz Bajine Bašte oružje i municiju za svoju vojsku. Postavi svoje patrole i straže po Skelanima. Bojeći se Šešeljeve i Arkanove vojske iz Bajine Bašte, muslimanski narod se iseli iz Skelana i pređe u Srebrenicu.

Sukobi srpske i muslimanske vojske otpočеше na svim linijama razgraničenja.

Pop Boban Lazarević odvede svojim roditeljima u Lokanje kod Zvornika porodicu — suprugu Gocu, petogodišnjeg sina Nemanju, trogodišnjeg sina Vuka i jednogodišnju kćerku Kristinu. Potom se vrati skelanskoj vojsci i zauze položaj na Jezeru, petnaest kilometara severno u brdu prema Srebrenici. Utvrdi liniju i ostavi s vojskom svog zamenika Radoša Joksimovića a on siđe u Skelane radi jednog opela. Iz Skelana javi vojnom radio-vezom Radošu da kamionom nosi municiju za vojsku, da ga sačekaju u selu ribojevići. Dođe na dogovoreno mesto.

— Idem u Lokanje da obiđem djecu. Tamo se nešto desilo — reče svom zameniku. — Ti podijeli municiju vojsci i pazi da vas ne iznenade balije — reče i pođe u pratnji Predraga Todorovića i Alekse Glibića. S njima iz Klekovića pođe u Skelane i grupa civila. Pređoše livadu i dođoše pod brdo.

— Stani, pope. Gore na onom brdu čuje se neki žagor — reče mu Predrag.

— Hajdemo da vidimo — tiho reče pop. Repetiraše mašinke i polako se uspuzaše uz brdo. Ugledaše četrdesetak muslimana kako se dogovaraju da napadnu Krniće.

— Vraćajte se. Idemo u selo da ga zajedno branimo — naredi pop, pognu se i pođe niz stranu. Priđoše odozdo selu. U tom času zapucaše mitraljezi. Srpska vojska odbi prvi napad, odbi i drugi napad, ali u trećem napadu počеше gornje kuće u selu da gore. Deca i žene vrište, beže ka Skelaiima. Jedni izmiču kuršumima, drugi mrtvi i ranjeni padaju na zemlju.

Pop Boban Lazarević puca iz mašinke iza ugla jedne kuće. Do njega kleči Predrag Todorović i puca iz mitraljeza. Iza kamene ograde pucaju iz mitraljeza Milan Milošević i Aleksa Glibić.

Predrag Todorović primeti ssdamnaestogodišnjeg Srpka Arsića, kako se, ranjen, nasloni na zid. Mašinka mu ispade iz ruku. Stenje od bolova i uplašeno gleda u Predraga.

— Ne boj se, mali! — viknu Predrag, pritrča mu i povuče ga u zaklon. Ču pesmu i pogleda u popa Bobana. On puca i peva srpske pesme da okuraži vojsku.

Jedan borac mu zatraži šaržer municije. Pop se pomoli iza ugla zgrade da mu dobaci. Snajperista ga uhvati na nišan i on pade na zemlju. Predrag Lazarević i Dragan Obradović mu pritrčaše i povukoše ga u zaklon. Videše

da je mrtav.

— Povlačimo se u dve grupe — čuše komandu. Uhvatiše popa Bobana pod miške i povukoše ga.

— Štitite odstupnicu dok ne izvučemo popa — prenese se komanda od vojnika do vojnika. Odstupajući, izvukoše ranjene vojnike: Alksu Glibića, Srpka Arsića, Dragana Radovanovića i Dragana Dimitrijevića. Izvukoše se iz sela i razdvojiše se levo o desno. Iza njih ostadoše sela u plamenu.

Mrtvog popa Bobana Lazarevića doneše u Skelane. Munjevito se pronese vest o njegovoj pogibiji. Skelanima se razleže kuknjava. Starci plaču, žene nariču kao da im je neko najrođeniji poginuo. Uznemirena deca plaču s majkama. Posmrtno zvonjenje neprekidno odjekuje dolinom Drine. Pred crkvu nagrnu narod. Dolaze i preko mosta, iz Bajine Bašte, plaču, prilaze kovčegu, celivaju popa u čelo i pale sveće.

Sutradan popa Bobana Lazarevića odvezoše u njegovo rodno mesto Lokanje kod Zvornika. Za njegovim kovčegom krenuše celi Skelani, i staro i mlado. Ispuniše crkvenu portu i seoske ulice prema crkvi.

U prisustvu dve hiljade duša, vladika Vasilije (Kačavenda) održa govor, obavi opelo i sahraniše popa Bobana Lazarevića u rkvenoj porti.

Vojska Boška Neškovića preseče koridor Žepa — Srebrenica kojim su iz Žepe dopremani hrana i municija u Srebrenicu. Zarobiše sedamnaest konja Naser Orića natovarsnih pršutom, mlekom u prahu, konzervama i rakijom.

Iz Bratunca dođe pojačalje Neškovićevoj bataljonu da utvrdi odbranu rudnika Sase.

Nenadmašni taktičar, jedan od najboljih u Alijinoj vojsci, Naser Orić propusti srpsku vojsku u potkovicu, dublje u teritoriju koju drže muslimani prema Srebrenici. Srpske jedinice dođoše na tri kilometra od Srebrenice.

Na veliki srpski praznik Petrovdan, 12. jula 1992. godine, Naser Orić povede na Zalazju vojsku u napad.

Iz neba udaraju gromovi, kiša se kao iz kabla proliva na zemlju, a Naserova vojska unakrsno kosi mitraljezima srpsku vojsku. Ginu srpski vojnici, izvlače ranjene, padaju mrtvi sa njima, drugi pucaju iza omorika, grčevito se brane, ali Naserov prvi red nadire, puca, drugi red njegove vojske bez oružja uzima automatske puške od ranjenih i mrtvih i puca, treći red bez oružja uzvikuje "Alahu egber", "Đihad!". Posle osam sati pod kišom iz neba i kišom kuršuma, pogibe sto srpskih boraca i sto šezdeset zadobi rane.

Najzad, stigoše oklopni bataljon "Garda" i interventni pešadijski bataljon u pomoć. Potisnuvši Naserovu vojsku prema Srebrenici, stadoše da izvlače s položaja poginule i ranjene. Mrtve utovaruju u kamione kao balvane, jedne na druge, a ranjenike ređaju na karoserije jednog do drugog i pod neprekidnim pljuskom iz crnih oblaka voze ih u Bratunac.

U Bratuncu zasviraše sirene za uzbunu. Zvone zvona na crkvi, narod istrčava na ulice, gleda u kamione pune leševa i trči ulicama prema bolnici. Nastade kukanje po kućama kao da Naserova vojska ulazi u grad i kolje sve redom.

Bolnicu okružiše hiljade građana. Sa strahom se raspituju ko je poginuo i ko je ranjen, da li im je među njima sin, brat, unuk...

Primarijus, hirurg Milenko Šupera i hirurg Prodanović odvajaju najteže ranjenike. Medicinsko osoblje postavlja ranjenike na hirurške stolove.

Jelena, medicinski tehničar, i njen muž, lekar, specijalista, musliman Izet Kasapović, koji je ostao lojalan Srbima, odvajaju teške ranjenike, previjaju ih da ne iskrvare i pripremaju za operacije.

Medicinska sestra Gordana Lazarević, izbeglica iz Zenice, i Slaviša Perić iz kravičkog bataljona prihvataju nove ranjenike i unose ih u sobe i hodnike, ređaju ih jednog do drugog kao vekne hleba. Krv se sliva hodnicima i sobama, lepe se donovi na cipelama, teški ranjenici umiru, iznose ih među izginule borce, i tako celu noć i ceo dan.

U Bratunac sleti helikopter sa hirurzima i medicinskom opremom radi pomoći u spasavanju ranjenika.

Još se u Bratuncu narod nije oporavio od tragedije srpske vojske, a Naser Orić provuče svoje specijalce iza leđa srpske vojske obalom Drine u dužini od petnaest kilometara, od Založja i Valjevića do Bratunca.

Ravničarski pojas širok kilometar na levoj obali Drine načičkan je srpskim kućama. Iznad sela od Bratunca do Skelana prostire se venac brda.

Naser Orić razvuče noću položaj ispod srpskih sela obalom Drine od Bjelovca do Bratunca. Spusti vojsku niz brda do iznad sela šumom, koja dopire skoro do drumu koji vodi iz Bratunca u Skelane.

Četrdeset izbeglica, žena i dece, koji su pobegli iz spaljenih Sikirića, u kojima je poklan narod, nalazilo se ispod kuće Slavke Matić u šatorima i kolibama.

Ustaški mitraljezi zašteketaše po srpskim selima uz Drinu. Narod izleće iz kuća i beži prema obali Drine da čamcima pređe u Srbiju, ali ih Naserova vojska sa obale kosi mitraljezima. Zbeg Sikirićana, žena i dece, upade između dve vatre i Naserovi specijalci pobiše ih u grupi, kao kada se ovce sakupe u buljuk jedna uz drugu. Odozgo sa ruba šume tuku prema Drini, odozdo od Drine tuku mitraljezima, zalaze u kuće i kolju, pljačkaju i pale.

Dve kćerke Slavke Matić, Snežana i Gordana, i muž Radivoje istrčашe na vrata. Radivoje ugleda komšiju Miluna Ilića kako pade na zemlju ispod kruške pred kućom. Potrča ka njemu, ali rafal i njega pokosi. Ispred vrata na stepeništu metak pogodi Gordanu ispod leve plečke. Njenu stariju sestru Snežanu kugla rani u levu nogu.

Bogdana Ilić dotrča pred Slavkinu kuću da vidi je li joj muž Milan sa Miloradom. Ugleda ih obojicu mrtve jednog pored drugog, i u tom času ču dozivanje:

— Bogdana, Bogdana!

Ona se okrenu prema vratima i ugleda ranjenu Gordanu.

— Dođi da me previješ, da ne iskrvarim — zamoli je.

Bogdana ode pod stepenište, previ Gordanu i ponovo ču dozivanje:

— Bogdana, previj i mene.

Okrenu se i ugleda ranjenu Snežanu. Priđe i njoj i steže joj maramom nogu iznad kolena. Uze pušku u ruku da pođe, ali ugleda trojicu ustaša iznad kuće. Utrča u kuću i poče da puca. Obazre se i vide da je Gordana nestala. Spazi u hodniku i pred kupatilom krv. Uđe u kupatilo i vide Gordanu kako se uslonila uz lavabo. Priđe joj i vide da je mrtva.

Trojica muslimana priđoše Snežani. Pitaju je:

— Ko ima u kući?

— Bogdana — ču odgovor.

— Zovi je da izađe. Neće joj faliti dlaka s glave — govore joj.

— Bogdana, izađi! — doziva je Snežana.

— Da se popnemo na sprat, možda imaju dukata i novca — ču razgovor.

— Prvo ćemo prizemlje pregledati.

Odjednom, Snežana pisnu i zakrklja. Ustaše je preklaše i pođoše u kuću. Otvoriše vrata. Bogdana pogodi u stomak prvoga. Oni se trgoše, brzo ga uhvatiše pod miške i pobegoše u šumu, prema brdu.

Iznad Drine doleteše avioni. Počeše da bacaju bombe po levoj obali i po rubu šume.

Naserova vojska se povuče. Pedeset devet mrtvih civila u crno zavi Bjelovac.

Pokolj se nastavi u Fahovićima. Naserove "Zelene beretke" spališe fahovičke zaseoke: Ratkoviće, Srpine, Dučiće, Medoviće, Miloševiće, Kalibre, Modriču, Pobarak, Zaljigaj, Močiće i Seljane.

Obrenija Jovičić pila je jutarnju kafu sa svojom prijom Milevom i mužem Jovicom. Izađe iz kuće da pusti kokoši iz živinarnika, pogleda prema ogradi, preblede, utrča u kuću i viknu:

— Joj, Jovice, evo ustaša!

Jovica zgrabi mašinku i istrča u dvorište. Pogleda iznad kuće i vide muslimane kako naslanjaju mitraljez na ogradu. Munjevito se baci iza kuće. Za njim rafal zapara ivicu fasade. S donje strane kuće na vrata istrčашe njegova žena Obrenija i prija Mileva. Sve troje potrčашe kroz kukuruz ka Drini. Ne priđoše obali, već se uvukoše u pavitu i utišaše. Čuše kako ustaša dole kraj obale govori preko motorole:

— "Jastreb", ovde "Horo". Pa opet čuše reči:

— Ovdje "Sava obala". Potom čuše glasnije:

— Javi se, Atife!

Onda ustaša ispali iz automata jedan, pa drugi metak.

Po Fahovićima zapuca sa svih strana. Odjekuju rafali Drinom, razležu se eksplozije bombi i granata. Planuše kuće, tutnje i zemlja i nebo.

Komandant fahovičkog bataljona Slavko Jovanović iznutra brani selo u blokadi.

U novoj kući imućnog Radomira i njegovog brata kapetana Radivoja zabarikadirali su se s Markovićima porodica Filipović, učitelj Đokić i Rade Savić.

Kapetan Radivoje Marković imao je u kući tri mitraljeza, dva sanduka municije i dosta bombi. Nasloniše mitraljeze na prozore na tri strane i pucaju, ne daju Turcima da priđu zgradi. Tri sata Naserova vojska bori se da uništi kuću Markovića, ali ne uspeva. Već su počeli da se povlače.

— Donesite mi zolju, mater im jebem četničku! — viknu komandir "Zelenih beretki" preko motorole. — Neće mi ostati živi. — Sačeka desetak minuta da donesu zolju. Nanišani i ubaci kroz prozor granatu.

U kući Markovića umukoše mitraljezi. Tu usmrtiše trinaestoro civila. Ubiše po kućama dvadeset troje civila, spalili selo i povukoše se u brdo prema Srebrenici.

Drina opet poteče krvava ispod mosta u Skelanima.

U zoru, iz pravca Srebrenice, preko Jezera i Kalinovića, dopre do Drine snažna pucnjava. Pojačava se sve više i više.

Komandant skelanskog muslimanskog bataljona u Naserovoj vojsci, Ahmet Tihčić, probi srpsku odbranu u Kalinovićima i spusti se do Drine na Skelane.

Naserova srebrenička vojska, u širini od pet kilometara iznad Skelana prema Drini, spusti se niz brdo kroz šipražje. Pucaju po selu, i gađaju most koji povezuje Skelane s Bajinom Baštom. Iz Borića mitraljiraju prilaz mostu i sprečavaju uspaničeni zbeg naroda da pređe preko mosta u Srbiju, da se spasava od turskog noža.

Tihčićevi skelanski muslimani usmrćuju mitraljezima skelanske Srbe, žene, decu, mitraljezima gađaju ispred mosta i po mostu, ubijaju narod u buljucima i uzvikuju iz Borića: "Alahu egber!", "Đihad!"

Zvoni čelična konstrukcija mosta od kugli "brovinga" i mitraljeskih rafala, kao da gromovi tuku Bajinu Baštu. Srpska vojna policija izleće iz kuća i pritrčava bunkeru na obali pored mosta, puca u brdo, u Boriće, da zadrži ustaše da ne priđu mostu. Ulicama trče žene s decom, prilaze svojim automobilima i sedaju u vozila. Hitaju da pobjegnu preko mosta u Srbiju.

Borce ranjene u Kalinovićima srpska vojska prevozi u oklopnom vozilu preko mosta.

Pred bunkerom kraj mosta kugla pogodi u obe noge policajca Milisava Marjanovića.

— Pogibe Mile! — viknu iz bunkera jedan policajac.

Milisav podiže glavu. Oko njega kugle padaju po asfaltu.

— Nijesam mrtav! Ne mogu noge da pomerim, spasavajte me! — viče.

— Vidiš da bije sa svih strana, ne možemo ti prići!

— Sad ću ja, Milisave, ne pomjeraj se! — viknu policajac Goran Živković, istrča iz bunkera, dojuri do Milisava i povuče ga pod obalu, a zatim uvuče u bunker.

Pretrčavajući most Marko Milovanović stiže skoro do kraja, zaštićen čeličnom konstrukcijom, ali ga snajper uhvati na nišan i kugla mu prođe kroz potiljak i izbi na čelo.

Ispod mosta trojica muškaraca pritrčaše obali i skidoše odeću sa sebe. Dvojicu pokosi mitraljez, a treći skoči u vodu i snažno zapliva Drinom. Na prilazu desnoj obali snajper ga pogodi i voda mu ponese telo.

Milica Dimitrijević pritrča sa sinovima svom automobilu koji je stajao ispod kuće. Na zadnje sedište sede njen komšija Živorad Obradović s tri kćerke. Miličin šesnaestogodišnji sin Slaviša sede za volan. Do njega sele Milica, i uze u krilo dva mlađa sina, dvanaestogodišnjeg Rašu i petogodišnjeg Aleksandra. Slaviša priđe mostu i velikom brzinom krenu u Bajinu Baštu. Kugle se odbijaju od čeličnog mosta, zvižde okolo i pogađaju vozilo.

Ubiše u majčinom krilu Rašu i Aleksandra i raniše Živorada Obradovića.

Milica kuka iz sveg glasa, a Slaviša steže volan, vilica mu drhti, bleđ, gpritiska gas do kraja, vozilo buči kao da će da se raspadne. Bežeći ispred kugli, predoše most.

Iza Slavišinog automobila prelazila je most svojim automobilom Gordana Sekulić. Na zadnjem sedištu se nalazilo dvoje mlađe dece koju je uzela sa ulice. Njen muž je vozio, a Godrdana je sedela na prednjem sedištu do njega. Na krilo je stavila svoje dvoje dece.

Gordanu pogodi metak u potiljak i telo joj se svali na decu u krilu. Deca vrište, muž vozi i kuka. Pritešnjen ustašama Nasera Orića, narod je bežao preko mosta. Pogođeni mecima padaju po mostu.

Ranjeni jauču, zdravi u panici preskaču mrtve, obilaze ranjene, beže ispred "Alahove vojske" Alije Izetbegovića. Granate Nasera Orića stadoše da preleću preko mosta na teritoriju Srbije, u Bajinu Baštu. U kasarni nastade uzbuna. Dovezoše na obalu protivavionske mitraljeze i otvoriše snažnu paljbu na Boriće iznad Skelana iz kojih je pucao skelanski bataljon Naserove vojske. Smrtonosi rafali naterашe Naserovu srebreničku vojsku na

povlačenje.

— 0, Kravičani! — odjeknu glas Nasera Orića preko masefona. — Evo sam vam doveo četiri hiljade položajnika u zoru na vaš Božić! 'Oće da vam čestitaju 7. januar 1993. godine, s krvlju da uđete u istoriju! Opkoljenu Kravicu, zavejanu dubokim snegom, umesto petlova i položajnika, probudiše rafali i eksplozije. Naser Orić povede u napad dve hiljade "Zelenih beretki" iz pravca Srebrenice, preko Buljina i Šiljkovića. Hiljadu vojnika, kojima je komandovao Nezir, kravički komšija, napade Kravicu s desne strane, preko Glogove, Mandića i Oprevića, i razvuče položaj do Drine. Na levoj strani prema Milićima, preko Konjević Polja, Velid Šabić s hiljadu vojnika sastavi položaj sa sredinom udarnih jedinica Nasera Orića. Osvanu krvav Božić u Kravici. Islamska vojska upade u srpske kuće, i, umesto da noževima odsecaju božićne pečenice za položajnike koje je svaki domaćin kuće pripremio, Naserova srebrenička vojska poče presecati narodu grkljane. Krvavi muslimanski polaznici okrvaviše srpski pravoslavni Božić.

Preko sto kuća u Kravici, u kojima je živelo više od dve hiljade Srba, poče da gori. Plamen se diže u nebo, otapa sneg oko kuća i štala, koliba i ambara. Gori narod u kućama, stoka u štalama, svinje u oborima, gore sena ispred zapaljenih štala i Kravica se osvetli kao da se sunce spustilo na selo i zaslepilo ga svetlošću.

Crveno nebo širi se u pravcu Bratunca, Srebrenice, Milića, Cerske i Zvornika.

U paklu požara i potocima krvi, dvadesetogodišnjem srpskom vojniku Miloradu Miladinoviću, zvanom "Biba", Kemo Mehmedović odseče glavu.

— E ovo ću, vala, ponijeti u Srebrenicu da čitav grad vidi četničku bradu čuvenih Kravičana — govori vojsci i pokazuje bradu na odsečenoj glavi.

Naser Orić uđe u kuću Nege Erića.

— Vidi, vidi Nege, čuvenog četnika iz Drugog svetskog rata. Ubili smo ti starijeg brata, četnika, evo njegovog mitraljeza u mene. Svima pokazujem da nosim mitraljez Goluba Erića, četnika koji je pod Titom robovo dvadeset godina sa tobom. Pucio je iz njega na nas, kao kad je bio mlad. A sada ćeš otići bratu u đenem na vječnu robiju.

— Zakolji ga — reče Ljubi Goliću. Ljubo priđe, zavrati starcu glavu i zakla ga.

— A ti, četnička kurvo — priđe starici, njegovoj ženi. — Dok ti je Nego robovo s bratom Golubom kod Tita, što nijesi pobjegla za Turčina, što si ga čekala tolike godine? Sada bi bila Turkinja i ne bismo te klali.

Naser se okrenu Džemailu Bećiroviću.

— Zakolji je — reče mu.

Idu od kuće do kuće i kolju. Zapališe staru i novu školu.

Srpska vojska odstupi kroz šumu. Na saonicama koje vuku volovi i konji nose raljenike i povlače se prema Drini. Izađoše na najviše brdo, Popoviće, i uspostavili novu liniju odbrane preko Banjevića groblja.

Komandant Kravičkog bataljona Neđo Ostojić s pet stotina boraca razmesti minobacače i "brovinge" po položaju i čeka da se Naserova vojska pokrene iz Kravice.

Linijom Banjevića groblja, jedinica srpske policije podiže utvrđenje od balvana.

Zauzimanjem Kravice, "Zelene beretke" Nasera Orića približiše se Bratuncu sa istoka, juga i zapada.

Narod u Bratuncu se uspaniči. Jedni beže preko Drine u Ljuboviju, drugi ih sprečavaju. Na ulicama nastade metež.

Radovan Karadžić i Ratko Mladić narediše komandantu Drinskog korpusa, pukovniku Milenku Živanoviću, da usmeri sve svoje interventne jedinice da pomognu bratunačkoj vojsci u odbrani grada. Dovedoše pet stotina Krajišnika. Na položaje prema Kravici

stiže i motorizovani bataljon Mauzerovih "Pantera" iz Bijeljine. Iz Šekovića dođoše u pomoć Milićkoj brigadi jurišnici Miće Kraljevića. Povezaše se severno, iznad Milića, s podravanjskim bataljonom Bjelune Perendića—Belog. S milićkim bataljonom Radomira Džinkića i Radenka Jovanovića potisnuše Naserovu vojsku prema Srebrenici i zauzeše spaljeno srpsko selo Podravanje, u kome su "Zelene beretke" zaklale dvadeset devetoro žena i dece. Probiše okruženje iz Oravca, Kutuzera, Bučja, Ljeskovića, Luka i Džile.

U Bratunac stigoše dobrovoljci iz Srbije, "Beli orlovi" Mirka Jovića i Šešeljevi "četnici".

Iz Zvornika se prema Konjević Polju pokrenuše "Drinski vukovi" legendarnog komandanta Milana Jolovića, rođenog u selu Bandin Odžak kod Sokoca, dostojnog naslednika slavnog komandanta četničke Rogatičke

brigade Radomira Neškovića iz Drugog svetskog rata.

S "Drinskim vukovima" povede svoj tenkovski bataljon drugi legendarni borac, kapetan Dragan Obrenović, rodом iz Matinog Sela kod Rogatice, i treća legenda, major Vinko Pandurević, komandant Zvorničke brigade kojoj pripadaju "Vukovi s Drine" i tenkovski bataljon, takođe rodом od Sokolca, iz sela Jasik. Trojica divova, naslednika Radomira Neškovića, vode zvorničku vojsku u Konjević Polje, u borbu s Naserovom vojskom. Na drumu Vlasenica — Zvornik naiđoše na kolonu kamiona koji su prevozili boksit iz rudnika u Miliću u fabriku "Karakaj" u Zvorniku. Ugledaše zaklane vozače ispred kamiona i na kabinama ispisane reči: "Četnici, ovako će svaki Srbin proći kroz naše ruke. Poručuje vam đihad Alije Izetbegovića".

Otpoče ofanziva protiv deset hiljada srebreničke vojske Nasera Orića.

Iz pravca Skelana krenuše prema Srebrenici bataljon "Garde" i bataljon policije.

Od Fahovića prema rudniku Sase nastupaju tri bataljona bratunačke brigade.

Vlaseničko-milička brigada majora Milana Kosorića krenu od Milića preko Podravanja prema Srebrenici.

Od Bratunca i Kravice nastupaju Krajišnici, "Beli orlovi" i Šešeljevi "četnici", kravički bataljon i prvi bataljon bratunačke brigade.

Prolomiše se nebo i zemlja. Haubice, tenkovi, minobacači, kao uragan razbijaju linije fronta Nasera Orića i teraju ih prema Srebrenici.

Srpska vojska prolazi kroz stotine spaljenih srpskih sela. Nigde ni jedne kuće, ni jednog čoveka, ni jedne krave, ovce, konja...

Nastupajući pravcem Luka — Krušev Do — Žutica — Potočari — Sućeska, naiđoše u Krušev Do, između Žepe i Srebrenice. Pridoše vatri koja je dogorevala na proplanku u četinarskoj šumi. Žar je još tinjao pored ražnja na koji je bila nabijena dvadesetogodišnja devojka, onako kao što je poverenik turskog vezira Mehmed-paše Sokolovića, Abidaga', nabio na kolac srpskog seljaka Radisava u Višegradu.

Dok je jedan vojnik, sedeći na kamenu, polako okretao devojku na ražnju, drugi Alijini vojnici, sa Naserom Orićem, sedeli su, pre dolaska srpske vojske, na kamenovima, oko ražnja i seirili dok je telo devojke belo kao sneg, postajalo rumeno od žara. Koža je počela da joj puca na bedrima i dojkama, kosa izgorela, oči isurele.

Užasna slika izazva kod srpske vojske želju za

osvetom. Vojska krenu u juriš i izađe na najviše brdo iznad Srebrenice, Pribićevac.

Iz pravca Sasa vojska izađe na Kvarc, najvišu kotu s koje se Srebrenica vidi kao na dlanu. Vojska Nasera Orića pobeže u grad.

Srpska vojska opkoli Srebrenicu. Alija Izetbegović diže uzburu u NATO paktu. Kuka, moli američkog predsednika Bila Klintonu da mu spase Srebrenicu. Komanda NATO pakta naredi francuskom generalu Filipu Morijonu da s NATO jedinicama uđe u Srebrenicu i stvori tampon, okruženje oko grada ispred srpske vojske. Klinton naredi svom ambasadoru u Ujedinjenim nacijama da proglase Srebrenicu zaštićenom zonom i da spreče ulazak srpske vojske u grad, kao i kapitulaciju srebreničke vojske Nasera Orića.

KRAJ PRVOG TOMA